

LEEFBAARHEIDSMONITOR VAN DE GEMEENTE ZEVENAAR

HOE IS DE LEEFBAARHEID IN DE GEMEENTE ZEVENAAR?

Eindrapport | Chris Lubbers

Colofon:**Auteur:**

Chris Lubbers
Palestrinastraat 8
6904 EA Zevenaar
Email: chrislubbers1990@gmail.com
Telefoonnummer: 06-16742811

Opleiding:

Ruimtelijke Ordening & Planologie te Saxion Hogeschool te Deventer

Opdrachtgever:

Gemeente Zevenaar

Contactpersoon:

Michiel Huizing
Kerkstraat 27
6901 AA Zevenaar
Email: m.huizing@zevenaar.nl
Telefoonnummer: 06-18014975

Begeleiding Saxion Hogeschool

Jeroen Kuiper
Handelskade 75
7417 DH Deventer
Email: g.j.kuiper@saxion.nl
Telefoonnummer: 06-57569972

Beoordelaar Saxion Hogeschool

Rik Zeeuwen
Handelskade 75
7417 DH Deventer
Email: h.j.p.zeeuwen@saxion.nl
Telefoonnummer: 06-23699215

Versie: 1

Inleverdatum: 1 juni 2017

Samenvatting

Leefbaarheid blijft een terugkerend thema binnen overheidsorganisaties, omdat de overheid verantwoordelijk is voor het verzorgen van een goed woon- en leefklimaat voor hun inwoners. Leefbaarheid kan gemeten worden met een leefbaarheidsmonitor. De gemeente Zevenaar heeft geen leefbaarheidsmonitor, maar ziet de noodzaak om er één te ontwikkelen. De gemeente kan dan in gesprek met diverse actoren, zoals de woningbouwcorporaties en met de bewoners.

Het doel van het onderzoek is als volgt: *“Vanuit de diverse bestaande rapporten, analyses op basis van beschikbare cijfers en gesprekken die gevoerd worden met verschillende partijen een leefbaarheidsmonitor te maken met daarbij een onderzoeksrapport met aanbevelingen die helpt een beeld te geven over de posities van de wijken en dorpen in de gemeente Zevenaar, waarmee de woningcorporaties Baston Wonen en Plavei hun strategisch voorraadbeleid en de gemeente haar ambitieniveau kunnen bepalen”*. Om de doelstelling te halen is de volgende probleemstelling toegepast bij het onderzoek: *“Welke variabelen zitten in de leefbaarheidsmonitor van de gemeente Zevenaar en in hoeverre geeft deze leefbaarheidsmonitor kennis en inzicht in de eventuele leefbaarheidsrisico's?”*

Methode

Om de deelvragen te kunnen beantwoorden, zijn er vier methodes gebruikt om zoveel mogelijk informatie te krijgen en om het valide te maken. Er zijn bij dit onderzoek de volgende methodes toegepast: deskresearch, literatuurstudie, interviews en workshops. Uit de literatuurstudie komt naar voren welke variabelen er onder leefbaarheid vallen en hoe leefbaarheid wordt omschreven in de beleidsstukken van de provincie, de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei. Uit interviews is naar voren gekomen hoe de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei leefbaarheid zien en willen toepassen binnen hun organisatie. In de workshops is naar voren gekomen dat de diverse actoren een aantal variabelen belangrijk vinden voor in de monitor.

Daarnaast hebben ze een beeld gekregen hoe de leefbaarheid momenteel is en wat nog verder in beeld gebracht moet worden. Bij het invullen van bijvoorbeeld de monitoren is er gebruik gemaakt van deskresearch.

Ontwikkeling van de monitor

De variabelen uit bijlage 2.21 zijn naar voren gekomen uit de eerste vier deelvragen. Uit de eerste deelvraag blijkt dat de leefbaarheid op verschillende manieren wordt omschreven. Hieruit blijkt dat fysieke en sociale variabelen van belang zijn om de leefbaarheid goed in beeld te krijgen. Het sociale aspect komt pas naar voren als met de fysieke gegevens die er zijn, een gesprek wordt aangegaan met de betrokkenen (alternatief voor een enquête over beleving).

Als er gekeken wordt naar de verschillende leefbaarheidsmonitoren die momenteel toegepast worden in Nederland, is er een duidelijk onderscheid te maken. Van de vijf onderzochte monitoren blijkt dat de monitoren van de gemeente Arnhem en de gemeente De Marne het beste passen bij de monitor die ontwikkeld wordt voor de gemeente Zevenaar. De twee monitoren zijn namelijk op objectief niveau en deze pragmatische insteek past goed bij de gemeente Zevenaar. De wens vanuit de werkgroep is dat als de monitor wordt uitgebreid ook gekeken gaat worden naar de subjectieve monitoren en variabelen.

Uit verschillende beleidsstukken, zoals Woonvisie 2015 en Leefbaarheidsbeleid van Plavei, en drie interviews is naar voren gekomen dat de verschillende actoren veertien variabelen in de monitor willen hebben. In de tabellen van paragraaf 4.3 zijn de variabelen te vinden.

Uitkomsten van de leefbaarheidsmonitor

Met de leefbaarheidsmonitor kan er gekeken worden op welke gebieden de onderzochte kernen/wijken een verhoogd risico lopen op het gebied van leefbaarheid. Aan de hand van de verschillende dimensies en indicatoren kan het volgende geconstateerd worden; Op het gebied van bevolking is te zien dat er steeds meer inwoners 65 jaar en ouder zijn in

de gemeente Zevenaar. Het aanbod van seniorenwoningen is in de diverse wijken niet gelijk aan de vraag.

De overheid wil graag dat er duurzamer geleefd wordt. Op het gebied van wonen is het belangrijk dat de gemeente de inwoners en corporaties stimuleert om hun woningen zo energieneutraal mogelijk te maken. Daarnaast is belangrijk dat er ook gekeken wordt naar de hoeveelheid groen in de wijk, want de hoeveelheid groen is een positieve waarde in de leefbaarheidsmonitor.

Het is belangrijk de hoeveelheid voorzieningen, die momenteel in de kernen en buurten zijn, te behouden. Is dit niet mogelijk dan moet er gekeken worden of de voorzieningen nog wel op een gewenste afstand van de inwoners van een buurt bevinden.

In een aantal wijken is te zien dat er veel uitkeringen en lage inkomens zijn. Dit kan een negatieve lading aan een wijk geven.

Inzicht in mogelijke risico's

De monitor geeft een beeld hoe het momenteel kan zijn in de verschillende wijken. Een mogelijk risico kan de luchtkwaliteit zijn, doordat er veel veranderd wordt aan het wegennet in de gemeente. Door de gemiste onderdelen, beleving en sociale woonomgeving, toe te voegen, wordt er een beter beeld gevormd. Naast de gemiste onderdelen zou de huidige monitor nog wel op een aantal onderdelen aangepast kunnen worden, zoals het opnemen van een benchmark. In de benchmark kan er gebruik gemaakt worden van kleuren. Door kleur te gebruiken is er "in één oogopslag" te zien of de waarde positief of negatief is ten opzichte van het gemiddelde van de gemeente en of de leefbaarheid beïnvloed wordt. Volgens de actoren heeft de monitor inzicht gegeven in een aantal opgaven. Bijvoorbeeld hoe groot de problematiek is op het gebied van de vergrijzing en de soort huizen. Dit kan in de komende jaren mogelijk de leefbaarheid beïnvloeden. Met deze gegevens kunnen de gemeente en de woningcorporaties aan de slag en in gesprek met inwoners en andere instanties om erachter te komen of het daadwerkelijk zo ervaren wordt.

Conclusie

Uit het onderzoek blijkt dat er diverse variabelen onder leefbaarheid vallen. Deze variabelen zijn te vinden in bijlage 2.21. De variabelen zijn onderverdeeld in dimensies en indicatoren. Na de ontwikkeling van de monitor met de variabelen uit bijlage 2.21 en het invullen van de diverse data-gegevens komt een beeld naar voren hoe het momenteel is in de diverse wijken. Met deze gegevens kunnen de verschillende actoren aan de slag en in gesprek met inwoners en andere instanties om erachter te komen of het daadwerkelijk zo ervaren wordt.

De leefbaarheidsmonitor geeft kennis en inzicht in de variabelen die ingevuld zijn. Er wordt kennis en inzicht gemist in de monitor op de volgende onderwerpen; beleving en sociale woonomgeving. Als deze onderwerpen in de leefbaarheidsmonitor staan kan er een beter beeld gevormd worden hoe de leefbaarheid is in de diverse wijken.

Naar aanleiding van het onderzoek zijn er nog een aantal praktische aanbevelingen gedaan om de monitor te verbeteren.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport 'Leefbaarheidsmonitor van de gemeente Zevenaar'. Het onderzoek is uitgevoerd voor de module 'Afstuderen'. De module is een onderdeel van het laatste jaar van de opleiding Ruimtelijke Ordening en Planologie van Saxion Hogeschool. Het onderzoek is de laatste opdracht van de opleiding en is uitgevoerd in de periode januari 2017 tot juni 2017.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van team Ruimte van de gemeente Zevenaar. Michiel Huizing, interim beleidsmedewerker Wonen bij de gemeente Zevenaar, heeft de onderzoeksvraag beschikbaar gesteld en gedurende het onderzoek mij begeleid. Graag wil ik Wim Geurts, teamleider Ruimte, bedanken, omdat hij mij een kans heeft geven om een onderzoek uit te voeren bij de gemeente Zevenaar. Daarnaast wil ik het hele team bedanken voor de gezellige tijd en hulp.

Vanuit Saxion heb ik in een intervisiegroep gezeten om de kwaliteit van het onderzoek aan te scherpen. Onder begeleiding van Jeroen Kuyper heb ik vijf intervisies gehad. Mijn intervisiegenoot, Remco Jansen, en andere klasgenoten wil ik graag bedanken voor hun input en kritische blik. Ook wil ik Rik Zeeuwen bedanken voor zijn feedback bij de beoordelingsmomenten.

Tijdens het onderzoek hebben een aantal actoren plaatsgenomen bij de twee workshops die gehouden zijn. De volgende personen wil ik bedanken voor hun tijd en moeite:

- Emmy van den Heuvel – Interim beleidsstrateeg Leefbaarheid
- Alex Sannes – Beleidsmedewerker RO
- Ruben Bakker – Stedenbouwkundige
- Maikel van der Beek – Beleidsmedewerker Welzijn
- Herman Terbeek – Adviseur participatie en leefbaarheid bij Plavei
- René Wijnbergen – Beleidsmedewerker Onderwijs en ICT
- Sander Hubers – Adviseur Openbare orde en veiligheid
- Roos Godschalk – Sociaal consulent bij Baston Wonen

- Chantal van Londen – Projectleider 'Versterking algemene voorzieningen dagactiviteiten'
- Edwin Jacobs – Adviseur Cultuurtechniek en Infratechniek
- Edwin Schippers – Werkt bij Caleidoz en bij het Sociaal team
- Michiel Huizing – Interim beleidsmedewerker Wonen

Ook wil ik iedereen bedanken die mij geholpen heeft om alle informatie bij elkaar te krijgen en/of uitleg gegeven heeft.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2	3.3 Onderzoeksmodel	22
Voorwoord	4	3.4 Verloop op de dataverzameling	23
1. Situatieschets	6	3.4.1 Interviews.....	23
1.1 Aanleiding.....	6	3.4.2 Workshop 30 maart	23
1.2 Doelstelling.....	7	3.4.3 Data leefbaarheidsmonitor	23
1.3 Probleemstelling.....	7	3.4.4. Workshop 9 mei	23
1.4 Deelvragen	7	4. Ontwikkeling van de monitor.....	24
1.5 Begrips- en onderzoeksafbakening	7	4.1 Leefbaarheid	24
1.5.1 Begripsafbakening	7	4.2 Monitoren	25
1.5.2 Onderzoeksafbakening.....	8	4.3 Beleid en wensen	29
1.6 Betrokkenpartijen.....	10	4.4 Leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar	33
2. Theoretisch kader en model.....	11	5. Uitkomsten van de leefbaarheidsmonitor	34
2.1 Theoretisch kader.....	11	6. Inzicht in mogelijke risico's	45
2.1.1 Leefbaarheidsmonitor	11	6.1 Vergelijking tussen de wijken.....	45
2.1.2 Bevolkingssamenstelling	12	6.2 Inzichtelijk of niet	47
2.1.3 Wonen	14	7. Conclusie en aanbevelingen.....	49
2.1.4 Veiligheid	14	7.1 Conclusie	49
2.1.5 Openbare ruimte.....	16	7.2 Aanbevelingen.....	51
2.2 Theoretisch model.....	17	7.3 Discussie	52
3. Onderzoeksmethodiek	18	Bibliografie	56
3.1 Methode.....	18	Trefwoordenlijst.....	64
3.2 Eindproduct	22	Mini samenvatting	65

1. Situatieschets

1.1 Aanleiding

In dit onderzoek wordt onderzoek gedaan naar de leefbaarheid. Het begrip leefbaarheid wordt aangegeven als hoe aantrekkelijk en/of geschikt is een gebied of gemeenschap om er te wonen, of te werken. Het begrip is een verzamelwoord voor kwaliteitskenmerken van de woonomgeving.

De Rijksoverheid wil de leefbaarheid van de aandachtswijken verbeteren. In sommige wijken in steden zijn er problemen rondom wonen, werken, integratie en veiligheid. De Rijksoverheid geeft extra aandacht aan deze wijken. Renovatie van woningen kan een oplossing zijn. Ook kan er gekeken worden naar sociale aspecten. (Rijksoverheid, 2016)

Naast het Rijk is de gemeente Zevenaar ook bezig om de leefbaarheid in haar wijken en dorpen zo goed mogelijk te behouden. Voorheen was de gemeente Zevenaar niet zo bezig met leefbaarheid. Uit de landelijke leefbaarheidsmonitor (2012) blijkt dat de gemeente Zevenaar als zeer positief wordt beoordeeld. De gemeente heeft een divers aanbod aan woonmilieus; van 'klein stedelijk' tot 'landelijk' en van 'historisch wonen' tot 'wonen bij het water'. De kwaliteit van de woningvoorraad is over het algemeen goed, maar de woningvoorraad uit de jaren 50, 60 en 70 heeft tijdens de planperiodes (tot 2030) wel aandacht nodig. Daarnaast worden er momenteel nieuwe woningen bijgebouwd. In de in 2013 door de gemeente vastgestelde structuurvisie voor 2030 staat aangegeven dat de gemeente Zevenaar de kwaliteit van de woon- en leefomgeving wil behouden en waar noodzakelijk is versterken. Volgens de visie zijn er geen probleemwijken of dorpen in de gemeente Zevenaar of gebieden waar aanleiding is voor herstructurering. (Gemeente Zevenaar, 2013) Een onderzoek naar de toekomstwaarde van de bestaande woningvoorraad door het onderzoeksbureau Companen, in opdracht van de Stadsregio Arnhem Nijmegen (2015), wijst uit dat er in een aantal wijken in Zevenaar

op de middellange termijn 'uit de markt zullen vallen' (Companen, 2015). Dit kan komen door mogelijke leefbaarheidsrisico's in wijken en dorpen.

Om de leefbaarheid en de woningvoorraad goed te houden in de gemeente Zevenaar hebben de gemeente Zevenaar, woningcorporatie Baston Wonen en woningcorporatie Plavei, prestatieafspraken ondertekend. In de prestatieafspraken staat dat woningcorporatie Baston Wonen en Plavei hun strategisch voorraadbeleid voor hun vastgoed voor de komende tien jaar gaat bepalen. De gemeente Zevenaar wil meedenken, helpen en sturen in de keuze van het strategisch voorraadbeleid. Dit willen de gemeente doen aan de hand van de analyse van de leefbaarheid en toekomstwaarde in de verschillende wijken en dorpen in de gemeente Zevenaar uit dit onderzoek.

Om een goed beeld te krijgen waar woningcorporatie Baston Wonen, woningcorporatie Plavei en de gemeente Zevenaar hun aandacht op het gebied van leefbaarheid moeten gaan leggen, wordt er (in deze afstudeeropdracht) onderzoek gedaan naar de leefbaarheid nu en de risico's die de leefbaarheid negatief kunnen beïnvloeden in de komende jaren in de verschillende wijken en dorpen van de gemeente Zevenaar. Dit gebeurt aan de hand van bestaande data en niet via enquêtes. Op basis van dit onderzoek wil de gemeente haar ambitieniveau bepalen voor de leefbaarheid in de wijken en dorpen de komende tijd. Hiertoe is overleg met de opdrachtgever gekozen om in dit onderzoek naar de volgende aspecten van leefbaarheid te kijken:

- Bevolkingssamenstelling
- Wonen
- Veiligheid
- Kwaliteit openbare ruimte
- Effect van toename van ZZP 1-3

Voor deze aspecten is gekozen, omdat het belangrijke onderdelen zijn voor de vervolg stukken die na dit onderzoek worden geschreven. De bevolkingssamenstelling geeft aan om wat voor mensen in welke wijken wonen. De woonkwaliteit is belangrijk voor de leefbaarheid, want als de

staat van de huizen en de soorten huizen niet goed aansluiten bij de behoefte van de bevolking, wordt de leefbaarheid minder. Om een beeld te krijgen van wat de effecten zijn van ZZP 1-3 moet eerst nader onderzoek gedaan worden. Momenteel is daar nog te weinig informatie over om dit te verwerken in dit onderzoek. De kwaliteit van de openbare ruimte is van belang, omdat de bewoners graag in een fijne omgeving willen wonen en daar hoort ook de openbare ruimte bij.

1.2 Doelstelling

Doelstelling voor dit onderzoek:

Vanuit de diverse bestaande rapporten, analyses op basis van beschikbare cijfers en gesprekken die gevoerd worden met verschillende partijen een leefbaarheidsmonitor te maken met daarbij een onderzoeksrapport met aanbevelingen die helpt een beeld te geven over de posities van de wijken en dorpen in de gemeente Zevenaar, waarmee de woningcorporaties Baston Wonen en Plavei hun strategisch voorraadbeleid en de gemeente haar ambitieniveau kunnen bepalen.

1.3 Probleemstelling

Welke variabelen zitten in de leefbaarheidsmonitor van de gemeente Zevenaar en in hoeverre geeft deze leefbaarheidsmonitor kennis en inzicht in de eventuele leefbaarheidsrisico's?

1.4 Deelvragen

1. Wat wordt er verstaan onder de term leefbaarheid en wat zijn mogelijke variabelen die toegepast kunnen worden in de leefbaarheidsmonitor?
2. Welke bestaande leefbaarheidsmonitoren zijn goede voorbeelden voor de leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar?
3. Wat zijn variabelen die meegenomen moeten worden in de monitor vanuit de verschillende beleidsstukken en wensen van de verschillende partijen?
4. Hoe komt de monitor voor de gemeente Zevenaar eruit te zien?

5. Welke wijken en/of dorpen hebben, volgens de voor Zevenaar gemaakte monitor, een verhoogd risico op leefbaarheidsrisico's?
6. Helpen de resultaten uit de monitor om mogelijke opgaven in de verschillende wijken en dorpen inzichtelijk te krijgen?

1.5 Begrips- en onderzoeksafbakening

1.5.1 Begripsafbakening

Begrip:	Omschrijving:
Fysieke leefomgeving	De 'fysieke leefomgeving' staat voor datgene wat je ziet, voelt en ruikt. Dat zijn bijvoorbeeld gebouwen, wegen, parken, een schone lucht, sloten, rivieren, bossen, enzovoort. (Team omgevingsvisie, Provincie Noord-Brabant, 2016)
Leefbaarheidsmonitor	Leefbaarheidsmonitor is het in kaart brengen van de stand van zaken op het gebied van leefbaarheid en veiligheid op wijkniveau (Gemeente Velsen, 2015).
Leefbaarheidsrisico's	De leefbaarheid kan beïnvloed worden door verschillende factoren. Deze factoren kunnen van zo'n aard zijn dat de leefbaarheid achteruit gaat en dat er risico's ontstaan in een wijk. Bijvoorbeeld mensen met een gedragsstoornis die geplaatst worden in een woonwijk kunnen overlast veroorzaken voor andere bewoners.
Openbare Ruimte	'De openbare ruimte is het visitekaartje van een wijk en dé plaats waar ontmoetingen plaatsvinden en culturele evenementen worden georganiseerd. De openbare ruimte is tegelijkertijd van iedereen en van niemand (Platform 31).'

Sociale leefomgeving	De sociale aspecten die men ervaart binnen zijn of haar woonomgeving. Bijvoorbeeld bevolkingssamenstelling en veiligheid.
Woonkwaliteit	De woning en woonomgeving is geschikt om al uw dagelijkse activiteiten ongehinderd te kunnen uitvoeren (Stichting VACPunt Wonen). Daarnaast is het belangrijk dat er aandacht wordt besteed in energie, bijvoorbeeld energiezuinigheid.

Tabel 1: Begripsomschrijving

1.5.2 Onderzoeksafbakening

Het onderzoek wordt uitgevoerd in de gemeente Zevenaar. De gemeente bestaat uit de volgende plaatsen en wijken:

Plaats	Wijken	
Zevenaar	Centrum De Horst Hengelder Het Grieth Lentemorgen 1 Lentemorgen 2 Mercurion Methen	Molenwijk Ooij Oud-Zevenaar Schrijvershoek Stegenslag Zevenaars broek Zonnemaat Zuidspoor
Babberich	Babberich Camphuizen	Sleeg Kwartier
Lathum	Lathum	
Giesbeek	Giesbeek	Rhederlaag
Angerlo	Angerlo	Angerlo's broek

Tabel 2: Verdeling van kernen en wijken

Deze wijkindeling is gebaseerd op de gemeentelijke basisadministratie (hierna GBA) van de gemeente Zevenaar en het centraal bureau voor de Statistiek (hierna CBS).

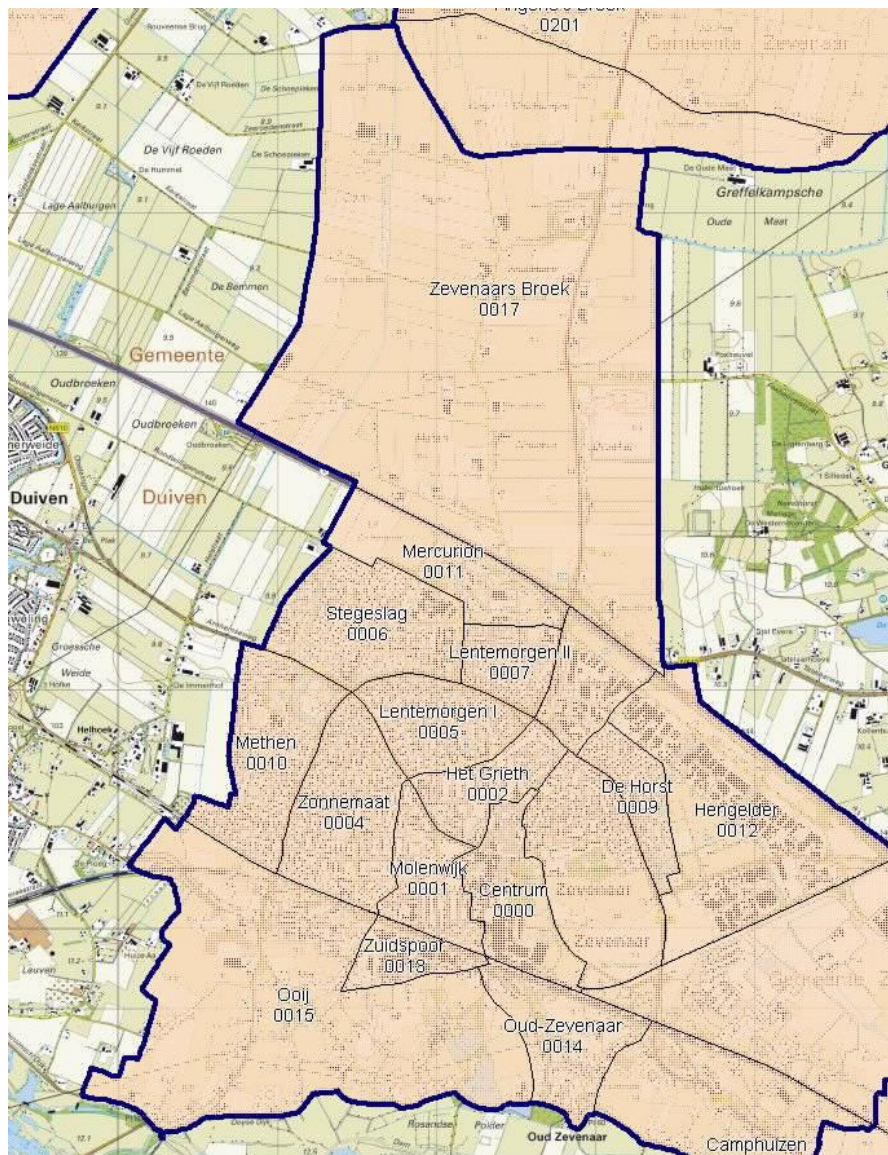
In figuur 1 zijn de gemeentegrenzen weergegeven met een rode lijn.

In figuur 2 is de stad Zevenaar te zien. In deze kaart zijn de wijken van Zevenaar weergegeven. In figuur 3 zijn de dorpen Lathum, Giesbeek en Angerlo te zien (de blauwe lijnen laten de dorpsgrenzen zien) . Deze dorpen liggen in het noorden van de gemeente Zevenaar. In figuur 4 is het dorp Babberich te zien met de wijken die erbij horen. Babberich ligt ten zuidoosten van Zevenaar. De Sleeg wordt door het GBA bij Babberich gerekend, ook al ligt een groot gedeelte van de Sleeg in het gebied van Zevenaar.

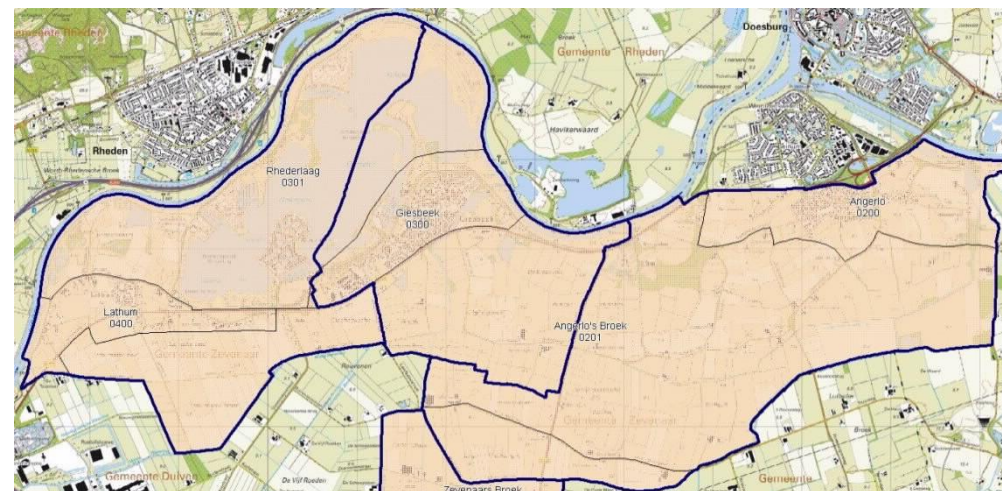
De leefbaarheidsmonitor is gemaakt voor de hele gemeente Zevenaar. Voor dit onderzoek is de leefbaarheidsmonitor toegepast op vijf wijken en/of dorpen (zie methode welke wijken en dorpen dit zijn).

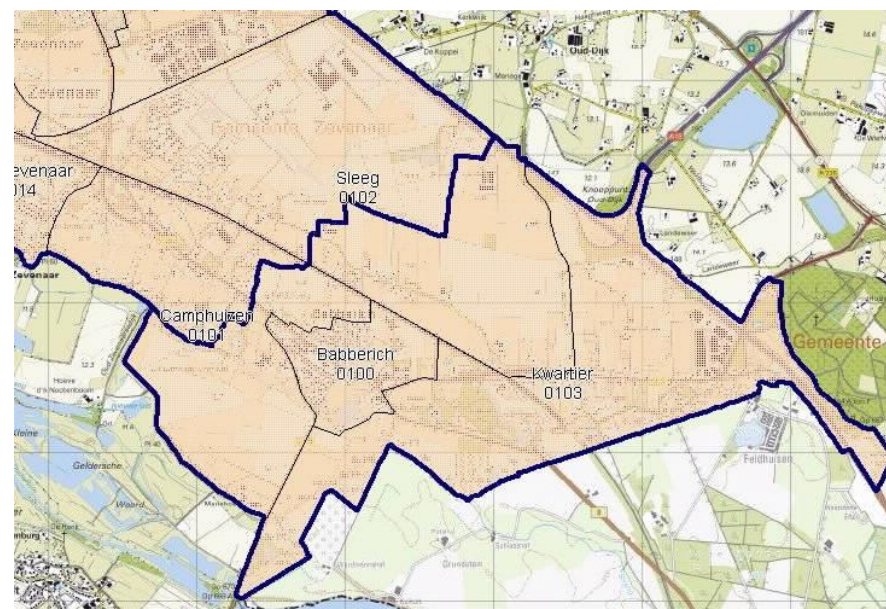
Figuur 1: Kaart van gemeente Zevenaar

Figuur 2: De verdeling van wijken in Zevenaar (Gemeente Zevenaar, 2017).

Figuur 3: Lathum, Giesbeek en Angerlo (Gemeente Zevenaar, 2017).

Figuur 4: Babberich en de bijbehorende wijken (Gemeente Zevenaar, 2017).

1.6 Betrokkenpartijen

Bij dit onderzoek zijn de volgende partijen betrokken:

Betrokken Partijen/personen	Waarom betrokken?
Caleidoz Welzijn	Caleidoz Welzijn is een welzijnsorganisatie die dichtbij de burgers staat. Zij ontplooiën initiatieven, gaan nieuwe samenwerkingsverbanden aan en werken met in plaats van voor burgers. Ze houden zich onder andere bezig met aangenaam wonen.
Dorpsraden	Er zijn verschillende dorpsraden die plannen maken en bespreken met de gemeente. - Angerlo - Ooij
Gemeente Zevenaar • Team ruimte	De gemeente Zevenaar heeft de opdracht uitgezet. Vanuit team ruimte is de vraag gekomen om te kijken naar het fysieke deel van de leefbaarheid en om na te gaan op welke wijken ze zich moeten gaan richten de komende jaren. Daarnaast willen ze een goede gesprekspartner zijn voor woningcorporatie Baston Wonen en Plavei.

• Team samenleving	Vanuit team samenleving is de vraag gekomen om te kijken naar het sociale deel van de leefbaarheid. Zo weten ze in welke wijken de meeste problemen spelen op sociaal gebied.
Makelaars	Naast de huurwoningen (via de woningcorporaties) kan een beeld verkregen worden van de koopvoorraad. Welke wijken en woningtypen hebben een trekker positie en waar is er sprake van aandachtspunten en risico's?
Wijkagenten	De verschillende wijkagenten hebben een goed beeld van wat er speelt in hun wijk. Is er veel criminaliteit, spelen er andere dingen of gaat het goed in de wijk?
Woningcorporaties • Baston Wonen • Plavei	De woningcorporaties gaan hun strategisch voorraad beleid opnieuw opstellen en willen graag weten waar de problemen zitten en of er nog bepaalde soorten huizen bijgebouwd moeten worden. Baston Wonen heeft vooral haar woningen in Zevenaar en Babberich. Plavei heeft woningen in Giesbeek, Lathum en Angerlo.

Tabel 3: Betrokkenpartijen

2. Theoretisch kader en model

In dit hoofdstuk komt de theorie naar voren. Er worden een aantal onderdelen behandeld die belangrijk zijn om voorafgaand aan het onderzoek te weten. Door het theoretisch kader is er duidelijk wat er momenteel al gaande is. In het theoretisch model wordt een schematische weergave gegeven van de punten die genoemd zijn in het theoretisch kader en hoe deze zich tot elkaar verhouden.

2.1 Theoretisch kader

2.1.1 Leefbaarheidsmonitor

Bij dit onderzoek is er een leefbaarheidsmonitor ontwikkeld, zodat de gemeente Zevenaar kan zien waar mogelijk de risico's zijn in de gemeente op het gebied van leefbaarheid. Een leefbaarheidsmonitor geeft een beeld hoe de leefbaarheid in een bepaalde wijk scoort. De leefbaarheidsmonitor is opgebouwd uit een aantal thema's, ook wel dimensies genoemd. Elke dimensie is weer opgebouwd met verschillende indicatoren.

Rijk:

Er zijn verschillende leefbaarheidsmonitoren in Nederland ontwikkeld. Door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is de 'Leefbaarometer' ontwikkeld. Deze monitor is bedoeld als basismateriaal voor beleidsvoorbereiding, -bijsturing en -evaluatie van verschillende partijen (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2017). De 'Leefbaarometer' bestaat uit honderd indicatoren, onderverdeeld in vijf dimensies (woningen, bewoners, voorzieningen, veiligheid en fysieke omgeving). De indicatoren zijn (voornamelijk) objectief en geven een inschatting over de leefbaarheidssituatie en ontwikkeling in een wijk.

Provincie:

Naast het rijk hebben verschillende provincies ook een eigen monitor ontwikkeld. Zevenaar ligt in de provincie Gelderland, maar deze provincie heeft geen leefbaarheidsmonitor. Wel hebben ze een

leefbaarheidsagenda en visie opgesteld. De provincie Groningen en Drenthe hebben allebei samen met hun gemeenten een leefbaarheidsmonitor gemaakt. Deze worden hieronder beschreven.

De provincie Groningen heeft het Sociaal Planbureau een leefbaarheidsmonitor laten ontwikkelen, omdat ze zelf en ook hun gemeenten inzicht willen hebben hoe de leefbaarheid is in de verschillende plaatsen. Deze monitor is opgebouwd uit zeven thema's (bevolking, criminaliteit en veiligheid, gezondheid en zorg, jeugd en onderwijs, maatschappelijke participatie en welzijn, werk en inkomen, wonen en leefbaarheid) (Sociaal Planbureau Groningen, 2016). Naast de open-data die beschikbaar is, worden er ook enquêtes verspreid onder de bewoners. De bewoners kunnen in de enquête aangegeven wat ze per thema vinden. Uit deze enquête kan vaak opgemaakt worden hoe de beleving en waardering is van de bewoners van hun omgeving en wat er mogelijk veranderd moet gaan worden.

In de provincie Drenthe hebben ze in 2015 een nulmeting laten verrichten op het gebied van leefbaarheid. Door deze nulmeting kan er elk jaar gekeken worden of er veranderingen zijn op het gebied van de verschillende indicatoren. In deze monitor zijn zeven deelthema's opgenomen (demografische ontwikkelingen, wonen & woonomgeving, sociale structuur, werk & inkomen, voorzieningen & bereikbaarheid, gezondheid & leefstijl, ervaren leefbaarheid) (CMO STAMM, 2015). De gegevens zijn uit registraties, bestaande publiek toegankelijke gegevens en andere monitoren gehaald.

Gemeenten:

Naast alle onderzoeken die op hoger niveau worden uitgevoerd, maken veel gemeenten ook een monitor voor hun eigen gemeente. Deze monitoren geven een duidelijker beeld hoe de leefbaarheid is in de gemeente, doordat het op kleinere schaal, wijk-/dorpsniveau, wordt bekeken.

Bij de gemeente Deventer wordt er sinds 1996 een twee jaarlijks bewonersonderzoek gehouden. Dit onderzoek is een vragenlijst die is ontwikkeld om de leefbaarheid en veiligheid in de steden te monitoren.

De onderdelen die in de vragenlijst zijn opgenomen zijn verschillende vormen van participatie (sport, uitgaan, vrijwilligerswerk, andere hobby's/ vrijetijdsactiviteiten en ontmoetingen met familie of vrienden) (Monitor leefbaarheid en veiligheid 2015, 2016). Met deze gegevens krijgt de gemeente een beeld hoe de bewoners hun wijk beoordelen op de verschillende punten en of er mogelijk iets gedaan moet worden.

Zoals te zien is in de alinea's van 2.1.1 hierboven, is hoe dichter de overheid bij de bewoners staat hoe specifiek de monitor wordt. De gemeente Zevenaar wil graag dat er een leefbaarheidsmonitor ontwikkeld wordt met (voornamelijk) objectieve gegevens. Met deze gegevens kan de gemeente en andere partijen in gesprek met elkaar gaan en bekijken of er op bepaalde punten wel of niet verbeteringen nodig zijn. In de toekomst willen ze, als het mogelijk is in de capaciteit, de leefbaarheidsmonitor aanvullen met gegevens uit enquêtes die onder de bewoners wordt gehouden.

In de volgende paragrafen staan variabelen die toegepast zijn in de leefbaarheidsmonitor van de gemeente Zevenaar.

2.1.2 Bevolkingssamenstelling

Bij een bevolkingssamenstelling wordt er gekeken naar; geslacht, leeftijd, inkomen, opleiding, huishoudensamenstelling, nationaliteit en burgerlijke staat. Burgerlijke staat wordt niet meegenomen, want het is niet relevant voor het onderzoek en een deel is al in de huishoudensamenstelling opgenomen. Met al deze gegevens kan er gekeken worden hoe de samenstelling in de verschillende wijken is. Als er gekeken gaat worden wat voor type mensen er nog in de woonwijken bij moeten komen dan moet er ook gekeken worden naar wat voor mensen het zijn, wat voor leeftijd ze hebben, wat hun inkomen is en hoe de huishoudensamenstelling is. Elk type doelgroep zoekt ook weer op een andere manier. Objectief wordt er gekeken naar de huurprijs, leeftijd van de woning en de kaveloppervlakte. (Zeeuwen, 2014)

Geslacht

In veel onderzoeken naar de bevolkingssamenstelling wordt er steeds onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen. Dit gebeurt vooral bij leeftijd, opleiding en nationaliteit.

Leeftijd

Ook is het belangrijk om te kijken naar de leeftijden in de verschillende wijken. Volgens verschillende prognoses vergrijst Nederland in de komende 25 jaar. Dit komt door de omvangrijke groep babyboomers (mensen die geboren zijn tussen 1945 en 1965). Deze groep bereikt in de komende 25 jaar hun pensioengerechtigde leeftijd. Volgens de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur in 2013 is de prognose dat in 2040 26% (4,7 miljoen) van de bevolking ouder is dan 65 jaar (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), 2014). Binnen deze groep neemt het aandeel tachtigplussers toe, tot 44% in 2050 (Huisman, Jong, Duin, & Stoeldraijer, 2013). Volgens een nieuw onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving is er in 2015 0,7 miljoen mensen 80-plusser en in 2040 zijn er 1,6 miljoen 80-plussers in Nederland (Planbureau voor de leefomgeving, 2016). Dit is meer dan een verdubbeling vergeleken met 2015.

Inkomen

Een ander onderdeel van de bevolkingssamenstelling is het inkomen van personen en gezinnen. Als een persoon of gezin minder te besteden heeft, maakt die andere keuzes dan personen en gezinnen die meer te besteden hebben. Natuurlijk zitten er tussen de arme en de allerrijkste nog een heleboel mensen die een modaal inkomen hebben. Uit onderzoek is gebleken dat als er een concentratie van typen huishoudens en inkomensgroepen aanwezig is dat het een positief effect geeft aan de buurt (VROM, 2004). Dit geldt ook voor de buurten waar veel lage inkomens zitten. De sociale contacten in een wijk met veel lage inkomens is hoog. Denk bijvoorbeeld aan de volkswijken.

In Nederland wordt er een verschil gemaakt tussen armen volgens de ruimere niet-veel-maar-toereikend grens en basisbehoeftegrens. De

grens ligt bij het basisbehoeftegrens op €971,- . In dit bedrag zit minstens €375,- huur en €180,- voeding. Bij de niet-veel-maar-toereikend grens wordt ook rekening gehouden met een stukje ontspanning. De grens van dit criterium ligt op €1063,-. (Metro , 2016) Uit de laatste cijfers (2014) blijkt dat 5,1% (810.000) van de Nederlanders behoren tot de basisbehoeftegrens categorie en 7,6% (1,2 miljoen) van de Nederlanders hoort bij de niet-veel-meer-toereikend grens categorie (De omvang van armoede , 2016). De prognoses zijn dat het armoedepercentage daalt naar 7% tussen 2014 en 2016 (Wildeboer - Schut & Hoff, 2016). Naast de arme zijn er ook miljonairs in Nederland. Volgens de laatste cijfers (2014) heeft Nederland zo'n 180 duizend miljonairs, dit is 1,4 % van de huishoudens in Nederland (Elsevier , 2016).

Opleiding:

Een andere belangrijke factor is opleidingsniveau. Bij het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt er gekeken naar wat het hoogst behaalde onderwijs niveau is van de beroepsbevolking (leeftijd tussen de 15 en 65 jaar). Deze cijfers geven inzicht hoe de samenleving is verdeeld op opleidingsniveau. Elk opleidingsniveau heeft weer elk zijn beroepscategorieën (Centraal Bureau voor de Statistiek , 2016). Mensen met een hogere opleiding komen hoger in de ranglijst te staan binnen een bedrijf dan mensen met een Mbo diploma. Natuurlijk zijn hier uitzonderingen op, want iedereen kan via cursussen en andere opleidingen binnen het bedrijf groeien en hoger in de rang komen te staan. Een hogere rang betekent wel dat je meer verantwoordelijk hebt, maar daar staat een hoger salaris tegenover (Mooij, Geerdinck, Oostrom, & Weert, 2012).

Huishoudensamenstelling

Een bepaalde concentratie van type huishoudens in een buurt kan een positief effect hebben op de tevredenheid met bevolkingssamenstelling. Als er een grote concentratie van alleenstaandhuishoudens in een wijk is kan dit tot een algemeen negatief oordeel leiden. De studentenwijken worden hier niet bijgeteld. Bij tweepersoonshuishoudens en bij

gezinnen met kinderen is er al gauw tevredenheid als de bevolkingssamenstelling in de wijk voor een merendeel bestaat uit gelijk gestemde huishoudens. (VROM, 2004)

Nationaliteit

In Nederland wonen veel nationaliteiten. Hierdoor is onze samenleving een multiculturele samenleving geworden. In de verschillende onderzoeken naar bevolkingssamenstellingen is te zien dat het meest een onderscheid wordt gemaakt tussen de volgende nationaliteiten: Nederlanders, westerse allochtonen, Marokkanen, Nederlandse Antillen en Aruba, Surinamers, Turken, en overige niet-westerse allochtonen (Centraal Bureau voor de Statistiek , 2016).

Bevolkingssamenstelling is een variabele die in de leefbaarheidsmonitor staat voor de gemeente Zevenaar. Door al van tevoren te weten waar er rekening mee gehouden moet worden, bijvoorbeeld mensen blijven langer leven en hierdoor kan er mogelijk tekort komen aan woningen. Verder is er in dit onderzoek naar de verschillende variabelen gekeken die bij bevolkingssamenstelling horen.

2.1.3 Wonen

Kwaliteit van woningen

In bijlage 1.1 is weergegeven hoe de woningbouw in de loop der jaren was. De kwaliteit verschilde erg per bouwperiode. Als er veel gebouwd werd was de kwaliteit minder dan als er minder gebouwd werd. Ook veranderde de techniek. De spouwmuur en het isolatiemateriaal werden ontwikkeld en toegepast in de woningbouw. Door de verschillende 'Voorschriften en Wenken' en later de 'bouwbesluiten' zijn de minimale kwaliteitseisen van huizen vastgesteld. Zo had en heeft iedereen een goed basis huis om in te wonen.

Huur en koop woningen

In Nederland zijn twee soorten woningen waarvan de huurwoningen nog uitgesplitst kunnen worden:

- Koopwoningen
- Huurwoningen
 - Sociale huurwoningen
 - Vrije sector huurwoningen

Koopwoningen zijn woningen die via een makelaar gekocht worden. Via de notaris wordt de eigendomsakte ondertekend en staat het vast dat de persoon die het huis koopt ook de nieuwe eigenaar is van de woning.

Naast koopwoningen zijn er ook nog huurwoningen. Sociale huurwoningen zijn huurwoningen met een maximale huurprijs van €710,68 per maand en zijn bedoeld voor mensen met een laag of middeninkomen (Huurwoningen.nl, 2016). Meestal worden deze huurwoningen door een woningcorporatie verhuurd. Voor een sociale huurwoning komt niet iedereen in aanmerking. Hieraan hangen een aantal criteria en dat is verschillend per woningcorporatie. Bij Baston Wonen kom je in aanmerking voor sociale huurwoning als je onder de huurtoeslaggrens zit met je inkomen. Voor één of twee personen zijn dit woningen tot €592,55 en voor drie of meer personen €635,05. Er zijn ook huurwoningen met een huurprijs boven de €710.68 (Baston wonen). Bij de woningcorporaties moet je dan een minimaal inkomen hebben voordat je in aanmerking komt voor deze prijsklasse.

Naast de sociale huurwoningen is er ook nog de vrije huursector. De woningen die met een huurprijs boven de €710,68 aangeboden worden vallen onder de vrije huursector (Huurwoningen.nl, 2016). Dit zijn niet altijd woningcorporaties. Dit kunnen ook mensen zijn die een aantal woningen hebben en dit verhuren aan andere mensen.

Het onderwerp wonen is van belang bij dit onderzoek, omdat de woningcorporaties graag willen weten waar de leefbaarheid het minst is en of dat in wijken is waar de corporaties hun woningen hebben staan. De kwaliteit van woningen is moeilijk in te schatten, maar er is wel naar het bouwjaar gekeken. Daarnaast is er gekeken naar de hoeveelheid koop en huurwoningen en het type woningen in de verschillende wijken en dorpen.

2.1.4 Veiligheid

Begrip veiligheid

In het Basisboek Integrale Veiligheid wordt leefbaarheid omschreven als "de mate waarin de woonomgeving van mensen past bij hun fysieke en psychische behoefte" (Stol, Tielenburg, & e.a., 2011, p. 51). Eén belangrijke voorwaarde voor leefbaarheid is veiligheid. Veiligheid wordt volgens hetzelfde basisboek omschreven als volgt: "Veiligheid betekent dat mensen effectief beschermd zijn tegen persoonlijk leed: tegen de aantasting van hun lichamelijke en geestelijke integriteit" (Stol, Tielenburg, & e.a., 2011, p. 43). In een artikel van Marlet & Van Woerkens staat dat de begrippen geweld, diefstal, overlast en vernieling als onderdeel gezien moeten worden van veiligheid (Marlet & Woerkens , 2007). Het zijn namelijk onderdelen die passen binnen veiligheid en veiligheidsgevoel kunnen beïnvloeden.

Sociale veiligheid

Veiligheid speelt een grote rol in de leefbaarheid van een wijk (Priemus, Boulhouwer, & Kruijthof, 1997). Ze verdelen sociale veiligheid in twee categorieën, namelijk objectieve sociale veiligheid en subjectieve sociale veiligheid:

- Objectieve sociale veiligheid: De feitelijke mate van criminaliteit, overtredingen en overlast die in de publieke ruimte plaats vindt (Wittebrood & Beem, 2004)
- Subjectieve sociale veiligheid: De mate waarin burgers de publieke ruimte als veilig ervaren. Hierbij spelen de beleving en waardering van de burger in een betreffend stuk openbare ruimte een belangrijke rol (Stol, Tielenburg, & e.a., 2011).

Sociale onveiligheid wordt door Bruinsma & Bernasco gedefinieerd als “Bedreiging van veiligheid die niet van buiten komt (vanuit andere landen, vanuit de natuur of vanuit de technologie) maar van binnen: misdrijven en overtredingen die tot conflicten leiden tussen burgers onderling” (Bruinsma & Bernasco, 2004). Deze definitie valt meer onder de subjectieve sociale veiligheid dan onder de objectieve sociale veiligheid die hierboven benoemd zijn.

Jane Jacobs

Volgens Jane Jacobs ontstaat er criminaliteit in wijken door gebrek aan binding in de buurt. Ze heeft vier punten omschreven waarmee de problemen opgelost kunnen worden:

1. Diversiteit in de wijk.
Een mix van wonen, werken en recreatie in de wijk is erg belangrijk. Doordat er mensen wonen is er toezicht vooral in de avond uren. In de tijd dat mensen werken houden de werkende mensen de buurt in de gaten. Zo is er altijd toezicht in de wijk.
2. Smalle woonblokken maken.
Door de smalle woonblokken toe te passen in de wijk ontstaan er geen verlaten steegjes. Hierdoor kan er minder criminaliteit ontstaan, doordat ze beter zichtbaar zijn vanaf de straat en huizen.

3. Mix van oud en nieuw
Culturele instellingen kunnen dan ook een pand betalen. Doordat er culturele instellingen aanwezig zijn in de buurt is er meer reuring in de omgeving.
4. Hoge populatie dichtheid
Door de hoge populatie dichtheid in de wijk zijn er meer ogen op de straat. Meer toezicht geeft meer het gevoel van veiligheid en er kan gelijk ingegrepen worden als er iets gebeurt.

(Jacobs, 1961)

De vier punten die hierboven zijn genoemd moeten de criminaliteit naar beneden brengen en de leefbaarheid verbeteren. Maar de hoge populatie dichtheid kan er ook voor zorgen dat mensen zich niet veilig voelen, want ze hebben bijvoorbeeld het gevoel dat ze bekeken worden in hun huis en tuin door mensen die in een flat in de buurt wonen. (VROM, 2004) Ze voelen zich dan sociaal niet veilig in hun eigen huis of tuin en dit bevordert de leefbaarheid ook niet.

Gedrag

Volgens de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) is het belangrijk dat er meer rekening gehouden moet worden met keuzegedrag van mensen. Het is belangrijk voor de beleidsontwikkeling dat eerst goed in kaart is gebracht wat de oorzaken en redenen voor de keuzes van burgers zijn en welke factoren op die keuzes van invloed zijn (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2014). De overheid wordt steeds meer geconfronteerd met problemen die door individueel gedrag veroorzaakt worden. Daarnaast legt de overheid steeds meer verantwoordelijkheid en keuzevrijheid neer bij de burgers.

In het door Thaler en Sunstein gepubliceerde boek ‘Nudge’ is beschreven wat Nudge is. Nudging is een term dat veel gebruikt wordt voor het op een slimme maar niet dwingende manier gedrag sturen, door gebruik te maken van gedragswetenschappelijke kennis over hoe keuzes worden gemaakt door mensen en soms in te spelen op hun ‘irrationaliteit’.

Wel geven wetenschappers aan dat mensen maar een bepaalde hoeveelheid keuzes en verleidingen aankunnen. Als er te veel keuze is, neemt de kwaliteit van de beslissing af en zwichten mensen sneller voor verleiding.

Keuzegedrag dat sterk wordt beïnvloed door wat mensen denken dat anderen doen heeft te maken met sociale normen. Als een buurt er netjes uitziet en er ligt geen afval naast de prullenbak, dan zal iemand met afval niet snel iets naast de prullenbak gooien. Is de omgeving verloederd door bijvoorbeeld slecht onderhoud en graffiti op de muren dan hebben mensen het gevoel dat het niet uitmaakt of ze wel of niet graffiti op de muur spuiten of afval op straat gooien, want anderen doen dat ook. Het lijkt dan heel normaal te zijn. Deze theorie wordt ook wel het 'Broken Window effect' genoemd. (Wortley & Mazerolle, 2011)

De onderwerpen die zijn benoemd in 2.1.4 zijn belangrijk voor de leefbaarheid in de wijken en buurten. In het onderzoek is veiligheid toegepast. In de monitor is alleen naar de objectieve sociale veiligheid gekeken. Gedrag is een mogelijke optie om in de leefbaarheidsmonitor te zetten, maar het is een subjectief onderdeel. De gemeente kan door middel van observaties wel bekijken hoe mensen reageren op hun omgeving. Dit kan mogelijk in de toekomst gebeuren na dit onderzoek.

2.1.5 Openbare ruimte

Uit een studie van Kuo blijkt dat de invloed van groen het functioneren van een mens beïnvloed. *'Residents living in buildings without nearby trees and grass reported more procrastination in facing major issues and assessed their issues as more severe, less soluble and more longstanding than did their counterparts living in greener surroundings'* (Kuo, 2001). Bij dit onderzoek is er gebruik gemaakt van bewonersgroepen die in identieke flats wonen in Chicago. Het enige verschil was dat sommige flats wel en andere geen groen hadden. In Zevenaar is op verschillende plekken groen, maar niet in alle wijken zijn er flats aanwezig. Door het Rijk is er een norm voor groen per woning opgesteld in de 'Atlas van de

leefomgeving'. De norm is vastgesteld op 75 m² per woning (Atlas van de leefomgeving, 2015).

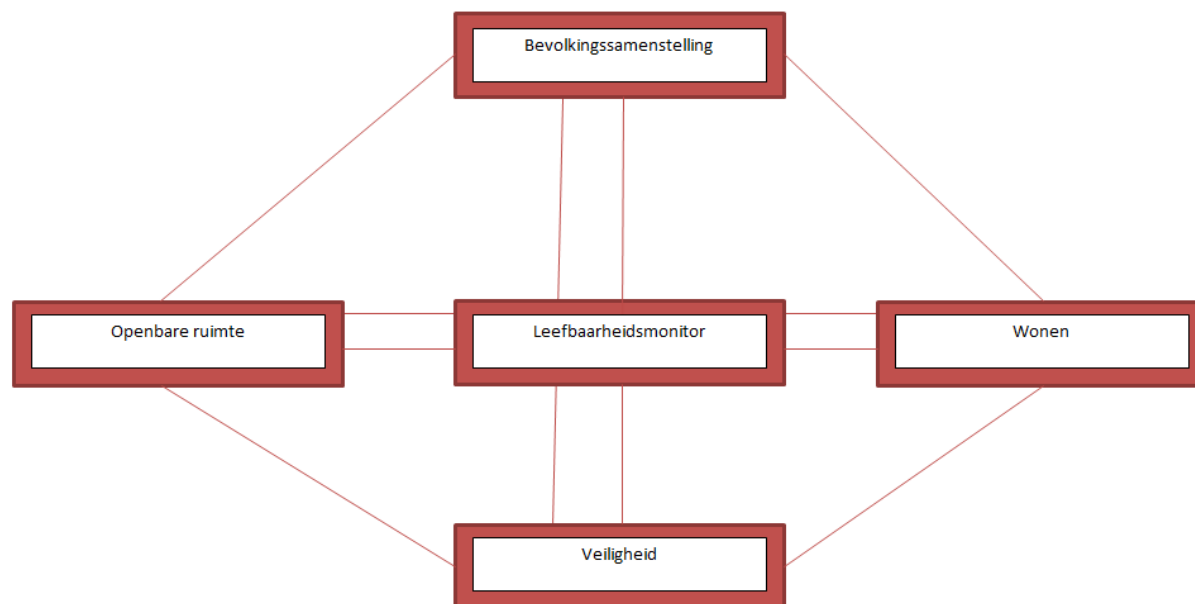
Openbare ruimte en dan vooral groen, is een belangrijke factor op het gebied van leefbaarheid, daarom is openbare ruimte toegepast in de leefbaarheidsmonitor.

2.2 Theoretisch model

In dit model is te zien dat alle factoren die bij een leefbaarheidsmonitor horen met elkaar in verband staan. De leefbaarheidsmonitor staat hierdoor in het midden.

Een leefbaarheidsmonitor bestaat uit de volgende indicatoren:

- Bevolkingssamenstelling
 - Geslacht
 - Leeftijd
 - Inkomen
 - Opleiding
 - Huishoudenssamenstelling
 - Nationaliteit
- Wonen
 - Kwaliteit van de woning
 - Koopwoningen
 - Huurwoningen
 - Sociale huur
 - Particuliere huur
- Veiligheid
 - Sociale veiligheid
 - Objectieve veiligheid
- Openbare ruimte
 - Groen
 - Water

Figuur 5: Theoretisch model

Alle factoren hebben iets met leefbaarheid te maken, maar hebben ook met elkaar te maken. Hieruit kan geconcludeerd worden dat als een factor verandert dat dan andere factoren en de leefbaarheid ook veranderen.

3. Onderzoeksmethodiek

Dit onderzoek bestaat uit een deel kwantitatief onderzoek en een deel kwalitatief onderzoek. Kwantitatief onderzoek is objectief en richt zich vooral op cijfers. Kwalitatief onderzoek is subjectief. Dit wordt vooral toegepast bij interviews, literatuuronderzoek en discussies.

Verder wordt in dit hoofdstuk weergegeven welke methode en analyse toegepast worden per deelvraag. Als laatste in de methode zal er uitgelegd worden, hoe de probleemstelling opgelost wordt en hoe het uiteindelijke eindproduct eruit zal zien. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk is het onderzoek in een model weergegeven.

3.1 Methode

Voordat het onderzoek is uitgevoerd, zijn in de tijd van het schrijven van het plan van aanpak diverse oriëntatie gesprekken gevoerd met de volgende partijen (zie bijlage 1.4):

- Diverse afdelingen van de gemeente Zevenaar
- Woningcorporatie Baston Wonen
- Woningcorporatie Plavei
- Welzijnsorganisatie Caleidoz
- Dorpsraad Ooij en Angerlo
- Wijkagent
- Makelaar

1. Wat wordt er verstaan onder de term leefbaarheid en wat zijn mogelijke variabelen die toegepast kunnen worden in de leefbaarheidsmonitor?

Doel: Een beeld te krijgen wat er allemaal onder de term leefbaarheid valt en mogelijk een variabele kan zijn voor de leefbaarheidsmonitor.

Methode:

Deskresearch → Literatuurstudie:

Bij deze deelvraag is er gekeken of er nog meer variabelen zijn die mogelijk toegepast kunnen worden bij de leefbaarheidsmonitor naast de variabelen die al genoemd zijn in het theoretisch kader. Er is gekeken in tien bronnen die over leefbaarheid gaan. De tien bronnen komen uit de (vak)literatuur. Er is gekozen voor tien bronnen, omdat anders de hoeveelheid informatie te groot wordt. De volgende tien bronnen worden gebruikt:

1. Aandacht voor de wijk (Wittebrood & van Dijk, Aandacht voor de wijk, 2007)
2. Balans van de leefomgeving 2016 (Planbureau voor de Leefomgeving, 2016)
3. Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid (Leidelmeijer & van Kamp, 2002)
4. Leefbaarheid van wijken (VROM, 2004)
5. Leefbaarheid, op het snijvlak van sociaal en Fysiek (Verweij, 2006)
6. Leefbaarheid; Betekenissen en meetmethoden (Veenhoven, Leefbaarheid, 2000)
7. Leefomgevingskwaliteit en leefbaarheid: naar beleidsevaluatie en onderzoek (Thorborg, Leidemeijer, & Dassen, 2006)
8. Leren van de Right to Buy bij onze westerburen (Kleinhans, 2013)
9. Op zoek naar de menselijke maat (Veenhoven, Op zoek naar de menselijke maat, 1999)
10. Vastgoed voor de buurt (Engbersen, Harms, & Vermeulen, 2016)

Analyse:

- De analyse is met een open en objectieve houding gedaan, ook wel gefundeerde theorie benadering (Baarda, Bakker, Fische, & Julsing, 2013).
- Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is het acht stappen model van Nel Verhoeven toegepast. In bijlage 1.5 is een tabel met de acht stappen opgenomen. In bijlage 1.6 is te zien hoe de acht stappen zijn toegepast.

Er is deskresearch toegepast, omdat er in de verschillende bronnen uitgezocht moeten worden wat er allemaal onder de term leefbaarheid valt. Doordat het uit tien verschillende bronnen is gehaald, kan er gezegd worden dat het valide en betrouwbaar is. Aan de hand van wat er allemaal onder de term leefbaarheid valt, is er gekeken wat er van toepassing is voor de leefbaarheidsmonitor.

2. Welke bestaande leefbaarheidsmonitoren zijn goede voorbeelden voor de leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar?

Doel: In kaart brengen wat voor monitoren en de bijbehorende dimensies en indicatoren er allemaal al worden toegepast op het gebied van leefbaarheid.

Methode:

Deskresearch:

Bij deze deskresearch is er naar vijf monitoren van verschillende gemeenten gekeken. Met deze vijf monitoren kan er uitgezocht worden wat er momenteel al toegepast wordt en mogelijk relevant is voor de monitor die gemaakt wordt bij deelvraag vier. De volgende vijf monitoren van de volgende vijf gemeenten worden gebruikt:

1. Gemeente Arnhem (Gemeente Arnhem, 2017)
2. Gemeente Culemborg (Gemeente Culemborg, 2016)
3. Gemeente De Marne (Dorpen van de Marne in Beeld, 2016)
4. Gemeente Deventer (Monitor leefbaarheid en veiligheid 2015, 2016)
5. Gemeente Hellevoetsluis (Gemeente Hellevoetsluis, 2016)

Deze vijf monitoren zijn gekozen, omdat ze op verschillende manieren zijn uitgevoerd en weergegeven. Ook zijn deze monitoren gekozen, omdat ze al meerdere keren zijn uitgevoerd.

Analyse:

- De analyse is net als bij deelvraag één met een open en objectieve houding gedaan (Baarda, Bakker, Fische, & Julsing, 2013).

- Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is er bij elke monitor naar de volgende punten gekeken:
 - Van welke instantie is de monitor?
 - Hoe is deze monitor ingedeeld?
 - Welke dimensies en indicatoren worden er gebruikt in de monitor?

Door steeds antwoord te geven op de vragen die hierboven staan wordt er antwoord op de deelvraag gegeven. Door goed te kijken door wie de monitor is opgesteld en de hoeveelheid dimensies en indicatoren aanwezig zijn, kan er bepaald worden of een monitor wel of niet betrouwbaar is. Door te kiezen voor vijf monitoren is er genoeg informatie om valide te zijn.

3. Wat zijn variabelen die meegenomen moeten worden in de monitor vanuit de verschillende beleidsstukken en wensen van de verschillende partijen?

Doel: Een beeld te krijgen wat het beleid en de wensen van de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei is op het gebied van leefbaarheid in de gemeente Zevenaar.

Methode:

Deskresearch → Literatuurstudie

In deze literatuurstudie zijn de beleidsstukken van de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei gelezen en bestudeerd. Dit is gedaan om erachter te komen wat voor beleid er is en of er iets over leefbaarheid in deze beleidsstukken staat. De volgende stukken worden bij deze deelvraag gebruikt:

1. Een nieuwe balans tussen betaalbaar, sober en tevreden (Baston Wonen, 2015)
2. Leefbaarheidsbeleid (Plavei, 2016)
3. Prestatieafspraken 2017 (Gemeente Zevenaar, 2016)
4. Samen sterk voor leefbaarheid (Provincie Gelderland, 2016)

5. Woonvisie Gemeente Zevenaar 2015 -2025 (Gemeente Zevenaar, 2015)

Interview:

Er is een semigestructureerd interview gehouden met de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei om hun wensen en hun beleid te bespreken. Een aantal punten zijn al naar voren gekomen met de oriëntatie gesprekken (zie begin 3.1), maar er is mogelijk nog meer informatie verkrijgbaar.

Analyse:

- De analyse is net als in de vorige twee deelvragen met een open en objectieve houding gedaan, ook wel gefundeerde theorie benadering (Baarda, Bakker, Fische, & Julsing, 2013).
- Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is het acht stappen model van Nel Verhoeven toegepast. In bijlage 1.5 is een tabel met de acht stappen opgenomen. In bijlage 1.13 en 1.14 is te zien hoe de acht stappen zijn toegepast.

Bij deze deelvraag is er gebruik gemaakt van twee methodes, deskresearch (literatuurstudie) en interviews. Doordat er gebruik gemaakt is van twee methodes mogen de onderzoeksresultaten als valide en betrouwbaar worden verwacht. Aan de hand van de reflectie kan de onderzoeker bepalen of de onderzoeksvraag voldoende beantwoord is.

4. Hoe komt de monitor voor de gemeente Zevenaar eruit te zien?

Doel: Een leefbaarheidsmonitor te bouwen voor de gemeente Zevenaar met behulp van de gevonden monitoren uit deelvraag twee en de wensen uit deelvraag drie.

Methode:

Deskresearch:

- De belangrijke punten die gevonden zijn in deelvraag twee gebruiken om de monitor op te bouwen.
- De monitor bouwen met de objectieve dimensies en indicatoren uit deelvraag twee.
- De wensen van de gemeente, Baston Wonen en Plavei uit deelvraag drie gebruiken om de monitor naar wens te maken.

Workshop :

- Een workshop met de uitgenodigde actoren. In deze sessie is de leefbaarheidsmonitor besproken en gekeken of er nog aanpassingen gedaan moeten worden.
- Daarnaast is er besproken waar de waarde van goede leefbaarheid, voldoende leefbaarheid en waar het escalatiepunt is. Dus wanneer er een wijk of dorp bij het escalatiepunt is, is het belangrijk dat er ingegrepen wordt door de diverse partijen.

Analyse

- De informatie die is gevonden in deelvraag twee en drie is gebruikt om de basis van de leefbaarheidsmonitor te maken.
- De feedback en informatie uit de workshop komen van actoren. Deze informatie is in een verslag en leefbaarheidsmonitor verwerkt.

Bij deze deelvraag is gebruik gemaakt van twee methodes, deskresearch en brainstormsessie met actoren. Door eerst met behulp van de verschillende uitkomsten uit de eerdere deelvragen en het theoretisch kader een lijst met mogelijke dimensies en indicatoren op te stellen en deze te bespreken in de workshop, is er een breed draagvlak vanuit het werkveld. Door deze twee methodes te combineren kan er vanuit gegaan worden dat de onderzoeksresultaten valide en betrouwbaar zijn.

5. Welke wijken en/of dorpen hebben, volgens de voor Zevenaar gemaakte monitor, een verhoogd risico op leefbaarheidsrisico's?

Doel: In beeld te krijgen hoe de leefbaarheid in de vijf wijken en/of dorpen is en of er een verhoogd risico aanwezig is op leefbaarheidsrisico nu en waar mogelijke escalatiepunten zitten.

Methode:

Deskresearch:

- Gegevens opzoeken voor de onderdelen uit de monitor.
- Monitor invullen met de gegevens die gevonden zijn.
- Analyse maken welke wijken en/of dorpen de leefbaarheid nu in gevaar is.

De monitor is toegepast op de volgende vijf wijken en/of dorpen:

1. Babberich
2. Lathum
3. Methen
4. Molenwijk
5. Schrijvershoek

Deze vijf wijken en/of dorpen zijn in samenspraak met actoren gekozen.

Er is gekozen voor deskresearch, omdat er heel veel gegevens opgevraagd zijn bij verschillende instanties en kanalen. Vanuit deze informatie is de analyse gemaakt over de leefbaarheid in de vijf wijken en dorpen van de gemeente Zevenaar. Met de uitkomsten van de leefbaarheidsmonitor is de deelvraag beantwoord.

6. Helpen de resultaten uit de monitor om mogelijke opgaven in de verschillende wijken en dorpen inzichtelijk te krijgen?

Doel: In beeld te krijgen of de resultaten uit de leefbaarheidsmonitor een goed beeld geeft waar mogelijk opgaven zitten in verschillende wijken en dorpen.

Methode:

Deskresearch:

Uit de leefbaarheidsmonitor de mogelijke opgaven halen en bekijken of hiervoor oplossingen zijn via deskresearch.

Brainstormsessie/workshop:

- In deze brainstormsessie zijn de uitkomsten van de leefbaarheidsmonitor getoond.
- Daarnaast zijn er oplossingen bedacht voor de indicatoren die laag scoren.

Analyse:

Er is gekozen voor deskresearch en brainstormsessie, omdat ideeën uit de theorie niet altijd werken in de praktijk. Om daar achter te komen is er overleg met diverse partijen geweest.

Als er uit de brainstormsessie naar voren komt dat de leefbaarheidsmonitor goed weergeeft waar de mogelijke opgaven zitten, kan deze deelvraag beantwoord worden. Doordat het van verschillende kanten bekeken is, is er ook draagvlak vanuit de praktijk om mogelijk deze punten te kunnen uitvoeren in de toekomst.

Welke variabelen zitten in de leefbaarheidsmonitor van de gemeente Zevenaar en in hoeverre geeft deze leefbaarheidsmonitor kennis en inzicht in de eventuele leefbaarheidsrisico's?

- Door alle deelvragen beantwoord te hebben, is de probleemstelling beantwoord.
- Nadat de probleemstelling is beantwoord zijn er aanbevelingen geschreven voor de gemeente, Baston Wonen en Plavei.

3.2 Eindproduct

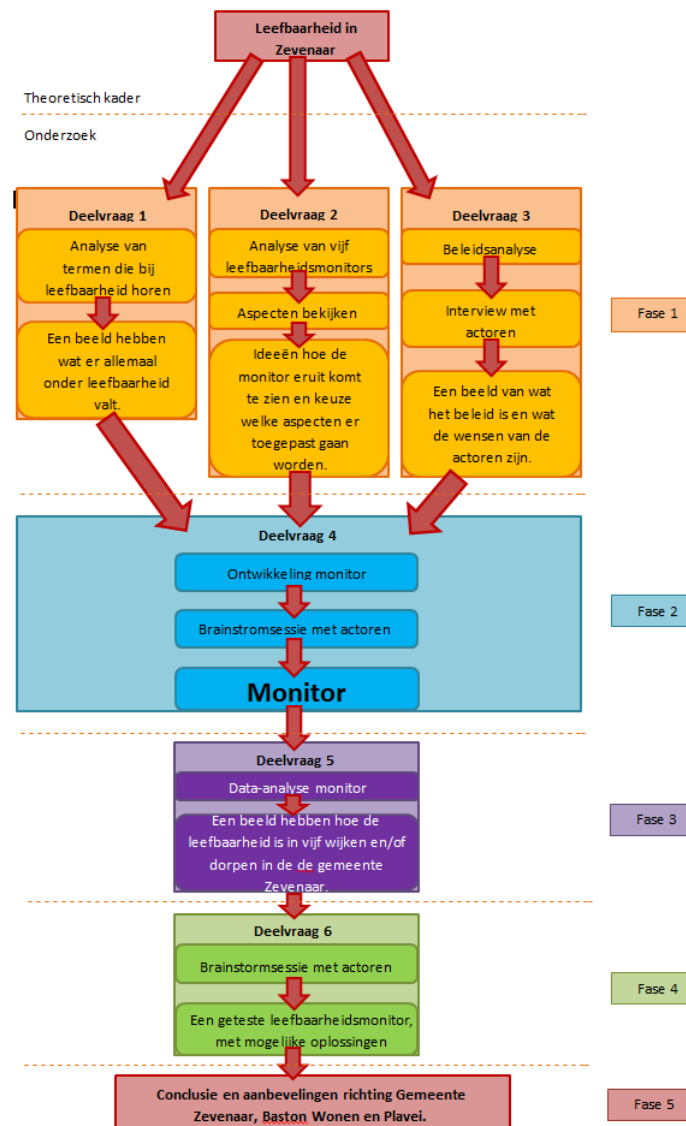
Als het onderzoek is uitgevoerd, wordt er een leefbaarheidsmonitor, die getest is, met een onderzoeksrapport opgeleverd. In het onderzoeksrapport wordt weergegeven hoe de leefbaarheidsmonitor is opgebouwd en wat de resultaten zijn uit de vijf wijken waar de monitor op getest is.

De leefbaarheidsmonitor wordt geleverd in een Wordbestand. In het Wordbestand kan de gemeente zelf of iemand anders de nieuwe cijfers invoeren de komende jaren, zodat het actueel blijft.

De gemeente kan met dit onderzoeksrapport haar beleid gaan opstellen over waar hun prioriteit ligt op leefbaarheid. Daarnaast kunnen de woningcorporaties Baston Wonen en Plavei met dit onderzoek hun strategisch voorraadbeleid gaan bepalen.

3.3 Onderzoeksmodel

In het figuur zes is het onderzoeksmodel te zien. De stappen die in 3.2 omschreven zijn, zijn in dit model schematisch weergegeven. In fase één zijn er in deelvraag één, twee en drie informatie verzameld, dat gebruikt is in de fases erna. In fase twee is er aan de hand van de informatie uit fase één de leefbaarheidsmonitor gemaakt. In fase drie is de monitor ingevuld. Bij fase vier zijn de uitkomsten geëvalueerd met de diverse actoren en mogelijke oplossingen bedacht voor opvallende uitkomsten. In fase vijf is de probleemstelling beantwoord.

Figuur 6: Onderzoeksmodel

3.4 Verloop op de dataverzameling

3.4.1 Interviews

Op donderdag 23 maart 2017 zijn er drie gesprekken gevoerd. Eén met Roos Godschalk (sociaal consulent bij Baston Wonen), één met Herman Terbeek (adviseur participatie en leefbaarheid bij Plavei) en één met Michiel Huizing (interim op het gebied van Wonen bij gemeente Zevenaar). De gesprekken zijn een vervolg op de oriënterende gesprekken die gehouden zijn op 20 februari 2017 (Baston Wonen) en 8 februari 2017 (Plavei) (zie bijlage 1.4). De gesprekken die op 23 maart 2017 zijn gehouden staan in bijlage 1.8, 1.9 en 1.10. De gesprekken met Roos Godschalk en Herman Terbeek zijn volledig uitgeschreven. Het gesprek met Michiel Huizing is in verslagvorm geschreven in verband met dat het gesprek niet goed is opgenomen.

3.4.2 Workshop 30 maart

Voor de workshop van 30 maart 2017 is er een mail naar de actoren gegaan. In deze mail is verzocht om alvast van tevoren aan te geven of ze al een aantal dimensies of indicatoren, die ze zelf in de monitor willen hebben, door willen geven. Uiteindelijk hebben maar twee actoren (zie bijlage 1.11 en 1.12) deze mail beantwoord en één mondeling. De monitorlijst (zie bijlage 1.16) met dimensies en indicatoren is van tevoren naar alle actoren toegestuurd. In de workshop van 30 maart 2017 is deze lijst behandeld en zijn er aanvullingen gedaan door de verschillende actoren. Voor een verslag van de workshop zie bijlage 1.17 en zie bijlage 1.19 voor de aangepaste monitorlijst.

3.4.3 Data leefbaarheidsmonitor

Om de leefbaarheidsmonitor in te vullen is er data nodig. In bijlage 2.7 is te vinden wanneer de data is gevonden en toegepast. In deze bijlage staan ook de bronnen waar de data vandaan komt. Veel informatie is te vinden in open-data, zoals op 'cbs in uw buurt'. Het is wel moeilijk om de informatie te krijgen van instanties buiten de gemeente zelf. Van de

politie is, na meerdere toezeggingen, geen informatie ontvangen. Hierdoor zijn de wijkmonitoren niet ingevuld op het gebied van politiecijfers. De monitor van de gemeente wel, want deze gegevens zijn uit de buurtscan gehaald van de gemeente. De GGD heeft cijfers op gemeentelijk niveau toegestuurd. Helaas is de overige informatie die toegezonden is op kerngebied en niet op wijk/buurtniveau.

3.4.4. Workshop 9 mei

Voor de workshop op 9 mei 2017 is er een mail gestuurd naar de actoren. In deze mail is herinnerd aan de workshop op 9 mei 2017 en zijn in de bijlage de ingevulde monitoren (Worddocumenten) meegestuurd. In de workshop is er een PowerPoint gepresenteerd met daarin de visualisaties van de ingevulde monitoren (zie bijlage 2.14 voor PowerPoint). Vooral bij het onderdeel waar de wijken met elkaar vergeleken worden is lang stilgestaan. Er is tussen de verschillende actoren gediscussieerd, waarom verschillende uitkomsten logisch zijn, maar er zijn ook uitkomsten naar voren gekomen die belangrijk zijn om verder uit te zoeken. De actoren vinden dat de monitor een belangrijk instrument is dat "ogen opent". Met deze uitslagen kunnen de actoren in gesprek met elkaar en met de inwoners. Voor het verslag van de workshop zie bijlage 2.15.

4. Ontwikkeling van de monitor

4.1 Leefbaarheid

In dit onderzoek wordt gekeken naar wat leefbaarheid is en hoe het gemeten kan worden door middel van een monitor. Daarvoor moet er eerst gekeken worden wat er bedoeld wordt met de term leefbaarheid. Ook wordt er gekeken wat de mogelijke variabelen zijn die de leefbaarheid kunnen beïnvloeden. Ook wordt er gekeken of de variabelen overeenkomen met de variabelen in het theoretisch kader. Deze variabelen kunnen mogelijk meegenomen worden in de leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar. Dit wordt allemaal bekeken in deze paragraaf.

Wat is leefbaarheid?

Uit de tien geanalyseerde bronnen (zie bijlage 1.6 voor de analyse) is niet een eenduidig beeld naar voren gekomen wat leefbaarheid is. Waar de bronnen het wel over eens zijn is dat leefbaarheid een verzameling is van verschillende aspecten. In de bron 'Leefbaarheid van wijken' wordt dat als volgt opgeschreven: *"Leefbaarheid is in feite een verzamelbegrip waarin allerlei verschillende aspecten van de leefomgeving, waaronder de gebouwde omgeving en sociale omgeving, een plaats krijgen"* (VROM, 2004). Hieruit kan je opmaken dat de fysieke en de sociale omgeving een rol heeft in hoe de leefbaarheid is in een wijk. Of dat inderdaad zo is, daar zijn niet alle bronschrijvers het met elkaar over eens. In 'Leefbaarheid, op het snijvlak van sociaal en fysiek' wordt aangegeven dat het vooral op het gebied van sociaal is en in andere bronnen wordt toch aangehaald dat de combinatie tussen de fysiek en sociaal erg belangrijk is. Zo wordt in 'Leefomgevingkwaliteit en leefbaarheid; naar beleidsevaluatie en onderzoek' het volgende omschreven: *"Leefbaarheid blijkt binnen verschillende contexten verschillend te worden geïnterpreteerd. Wel bestaat overeenstemming over het belang van fysieke naast sociale aspecten, en van zowel een objectieve als een subjectieve dimensie"* (Thorborg, Leidemeijer, & Dassen, 2006).

De leefbaarheid wordt veel onderzocht op wijkniveau. Als het vaak over leefbaarheid gaat dan zit er vaak een negatieve bijklank aan

(VROM, 2004). Dit komt doordat vaak een onderzoek naar leefbaarheid pas gedaan wordt als het niet goed gaat in de wijk en door middel van het onderzoek kan er dan aangetoond worden wat er aangepakt moet worden. Het onderzoek bijvoorbeeld van het SCP focust zich vooral op de interactie tussen de mensen en zijn leefomgeving (Thorborg, Leidemeijer, & Dassen, 2006). Bij dat onderzoek wordt er gekeken naar de directe woonomgeving en het publieke domein. Daarnaast is het belangrijk om te onthouden dat leefbaarheid voor mensen niet goed te meten is als de omgeving gunstig geacht wordt (Veenhoven, Leefbaarheid, 2000). Mensen zijn dan al snel beïnvloed door de omgeving.

Wat heeft invloed op de leefbaarheid?

Leefbaarheid kan beïnvloed worden door diverse variabelen die aanwezig zijn op het sociaal- en fysiekgebied. Zoals hierboven beschreven heeft het SCP een onderzoek gedaan naar de leefbaarheid (Thorborg, Leidemeijer, & Dassen, 2006). Zij hebben hun onderzoek gebaseerd op de volgende onderdelen:

- Woonsituatie (huis, wijk, buurt)
- De kwaliteit ervan (leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit, sociale status, sociale cohesie)
- Het verplaatsingsgedrag (verhuisgedrag, mobiliteit)
- Sociale veiligheid (uitgaansgedrag, slachtofferschap)

(Thorborg, Leidemeijer, & Dassen, 2006)

In de bovenstaand genoemde onderwerpen wordt vooral gekeken naar de sociale kant. Het is belangrijk dat er ook gekeken wordt naar hoe de fysieke woonomgeving is opgebouwd. Is er veel groen, zijn er genoeg speeltuinen, ziet de wijk er niet verloederd uit, wat voor soorten huizen staan er in de wijk, enzovoort. Daarnaast is het ook belangrijk om te kijken hoe de bevolking is samengesteld. Dan kan er gedacht worden aan de volgende indicatoren:

- Leeftijd
- Huishoudensamenstelling
- Inkomen

De bevolkingskenmerken zijn belangrijk om te zien hoe de toekomst is van de wijk en of er hulp nodig is vanuit het sociaal domein. Echter niet alleen de sociale kant en bevolkingskenmerken zijn belangrijk. Als er gekeken wordt naar alle onderwerpen die voorkomen in de bronnen die geanalyseerd zijn, blijkt dat ook voorzieningen, gezondheid, veiligheid en milieu belangrijk zijn om te onderzoeken.

De variabelen die mogelijk gebruikt kunnen worden in de leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar staan in onderstaande tabel. In de tabel is te zien dat er al een onderscheid is gemaakt tussen dimensies, onderwerpen en indicatoren (sub onderwerpen).

Dimensies	Indicatoren
Bevolking	Sociale status Sociale cohesie Mobiliteit Leeftijd Huishoudensamenstelling Inkomen
Woonomgeving	Groen Speeltuintjes Verloedering Voorzieningen
Wonen	Woonsituatie Verplaatsingsgedrag Soort huizen
Gezondheid	Milieu
Veiligheid	Criminaliteit Sociale veiligheid

Tabel 4: Mogelijke variabelen voor de leefbaarheidsmonitor.

Als tabel vier vergeleken wordt met het theoretisch kader valt op dat gezondheid niet genoemd wordt in het theoretisch kader. Daarnaast is in tabel vier openbare ruimte omschreven als woonomgeving.

4.2 Monitoren

De gemeente wil een objectieve leefbaarheidsmonitor ontwikkelen. Om een goed beeld te hebben wat voor monitoren al aanwezig zijn, worden vijf monitoren onderzocht van verschillende gemeenten. Zoals aangegeven in paragraaf 3.1 Methode worden de volgende monitoren van de volgende gemeenten toegepast: gemeente Arnhem, gemeente Culemborg, gemeente De Marne, gemeente Deventer en gemeente Hellevoetsluis. In bijlage 1.7 staan alle dimensies en indicatoren van elke gemeente weergegeven. Hieronder wordt per gemeente in tabelvorm weergegeven wat de opvallendste punten zijn uit de monitor.

Gemeente Arnhem

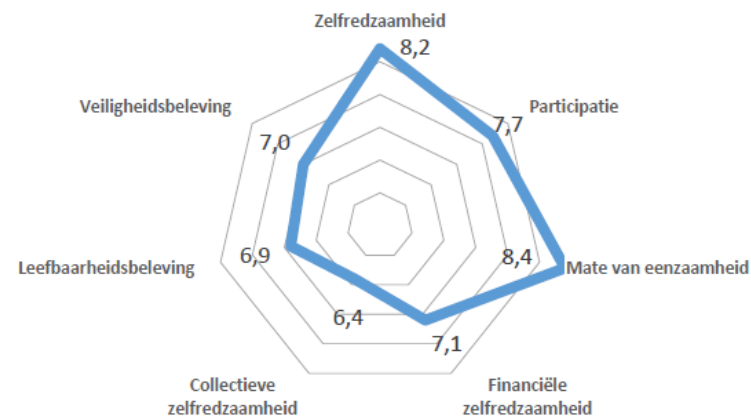
Opvallendste punten	
Tien dimensies	Dimensie leefbaarheid en veiligheid is onderverdeeld in: - Leefbaarheid - Beleving buurtproblemen - Subjectieve veiligheid - Politie cijfers
Indicatoren leefbaarheid, subjectieve veiligheid en beleving buurtproblemen	Veel gegevens nodig uit enquêtes.
Gemiddelde cijfer per indicator wordt weergegeven in rapport.	
Indicator politiecijfers	Gebaseerd op geregistreerde misdrijfcijfers.

Tabel 5: Opvallendste punten uit de monitor van de gemeente Arnhem

Gemeente Culemborg

Opvallendste punten	
Onderwerpen	- Leefbaarheid - Veiligheid - Sociale kracht - Voorzieningen
Enquête (burgerpeiling)	Vragen zijn gesteld rond de bovenstaande vier onderwerpen.
Dimensies	- Woonomgeving - Leefbaarheid - Veiligheid - Slachtoffer vermogensdelicten - Slachtoffer vandalisme/vernieling - Buurtontwikkeling afgelopen jaar - Inzet voor de buurt afgelopen jaar - Sociale kwaliteit van de buurt. - Werkzaamheden van de gemeente. - Achtergrond bewoners
Sociale kracht	Zeven indicatoren zie figuur 7 welke dat zijn.
Buurniveau	
DNA buurt	Alle uitkomsten uit de buurtpeiling worden per wijk aangegeven. Geeft niet aan wat de achtergrond van de wijk is.
Uitgevoerd door extern bedrijf	Dimensus

Tabel 6: Opvallendste punten uit de monitor van de gemeente Culemborg

Figuur 7: Spinnenwebmodel Sociale kracht (Gemeente Culemborg, 2016)

Gemeente De Marne

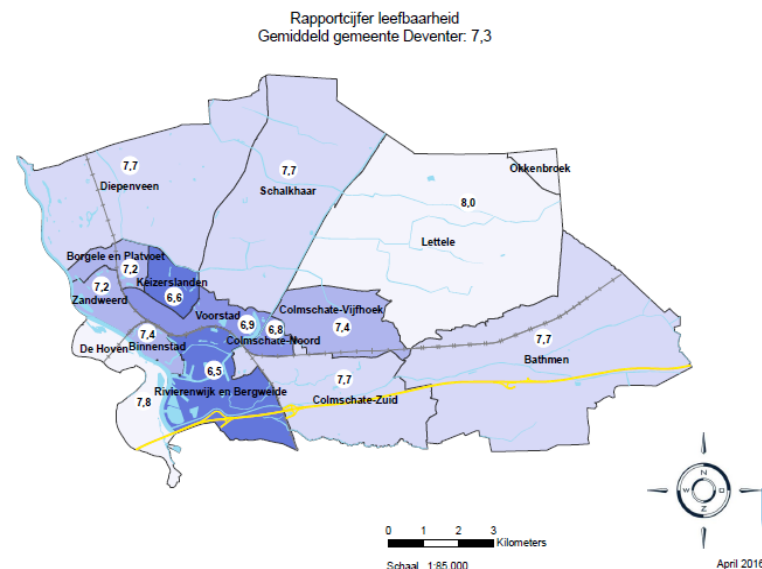
Opvallendste punten	
Factsheets	De factsheets zijn per dorp weergegeven op de website van de gemeente.
Dimensies	- Bevolking - o Huishoudens - o Opleidingsniveau - o Leeftijdsverdeling - Werk - Woningen - o Huurwoningen - o WOZ-waarde - o Te koop/verkocht - o Leegstaand

Tabel 7: Opvallendste punten uit de monitor van de gemeente De Marne

Gemeente Deventer

Opvallendste punten	
Elke twee jaar onderzoek	- Sinds 1996 - Bewonersonderzoek - Goed overzicht wat er in de jaren gebeurt in de wijken/buurtten
Dimensies	- Sociale leefomgeving - o Vier indicatoren - Fysieke leefomgeving - o Zes indicatoren - o Bijvoorbeeld: Voorzieningen - Veiligheid - o Zeven indicatoren - o Geen politiecijfers
Rapportcijfer	
Verhouding tussen de verschillende wijken	In een kaart weergegeven met verschillende kleuren (zie figuur 8 als voorbeeld)
Uitgevoerd door de gemeente Deventer	Afdeling 'Kennis en Verkenning'

Tabel 8: Opvallendste punten uit de monitor van de gemeente Deventer

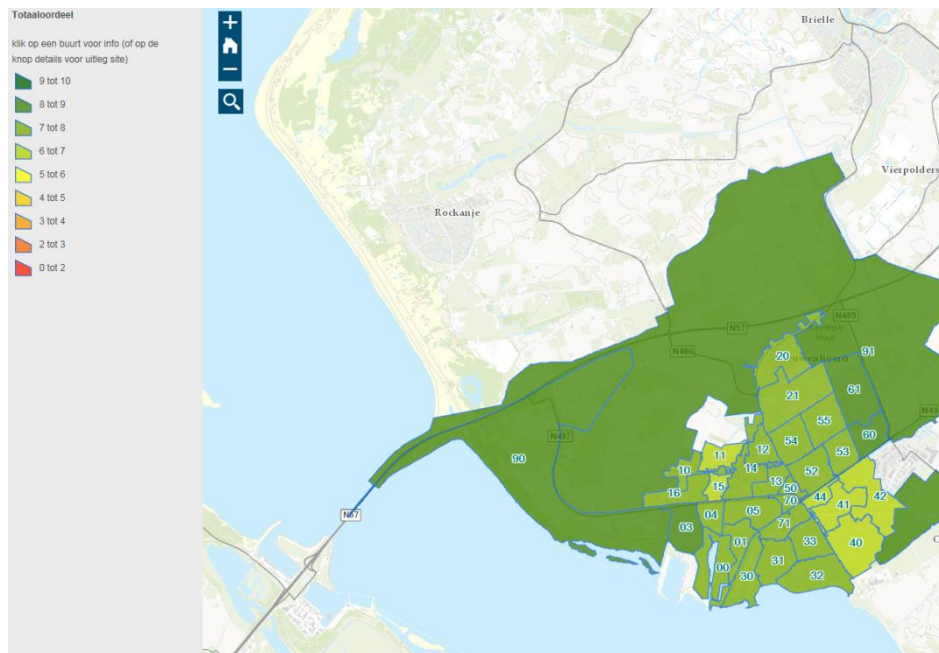

Figuur 8: Kaartje met rapportcijfers op het gebied van leefbaarheid (Monitor leefbaarheid en veiligheid 2015, 2016)

Gemeente Hellevoetsluis

Opvallendste punten	
Elke twee jaar onderzoek	- Sinds 2010 - Bewonersonderzoek - o Cijfer 1 tot 10
Dimensies	- Totaal oordeel - Fysieke woonomgeving - De sociale woonomgeving - Overlast en veiligheidsbeleving
Geen objectieve indicatoren	
Rapport met website	Op de website staat een interactieve kaart (figuur 9)
Uitgevoerd door extern bedrijf	RIGO Research en Advies

Tabel 9: Opvallendste punten uit de monitor van de gemeente Hellevoetsluis

Figuur 9: Leefbaarheidsmonitor Hellevoetsluis 2016 (Lemon, 2016)

De monitoren van de gemeente Arnhem en De Marne zijn vooral gericht op objectieve gegevens. De monitor voor de gemeente Zevenaar is ook bedoeld om objectieve gegevens te vergelijken met elkaar. Uit de monitoren van de gemeente Arnhem en de gemeente De Marne worden de volgende dimensies en indicatoren overgenomen voor in de monitor van de gemeente Zevenaar (zie tabel 10).

Dimensies	Indicatoren
Bevolking	Geslacht Leeftijd Etniciteit Huishoudenssamentelling Opleidingsniveau

Woningvoorraad	Aantal woningen Woningtypen WOZ-waarde Eigendom (koop/huur) Bouwperiode van de huizen Energieverbruik
Inkomen	Lage inkomens Hoge inkomens
Uitkeringen en werkzoekenden	Uitkeringen Werkzoekenden
Veiligheid	Politiecijfers
Openbare ruimte	Oppervlakte water Oppervlakte groen

Tabel 10: Dimensies en indicatoren die uit de monitoren van gemeente Arnhem en de gemeente De Marne zijn gehaald voor de monitor van de gemeente Zevenaar.

Niet alle dimensies en indicatoren uit de twee monitoren worden meegenomen, omdat een aantal dimensies en indicatoren alleen beantwoord kunnen worden door middel van een enquête en niet vanuit databases. De bovenstaande tabel kan nog aangevuld worden aan de hand van de theorie, wensen en beleidsstukken van de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei.

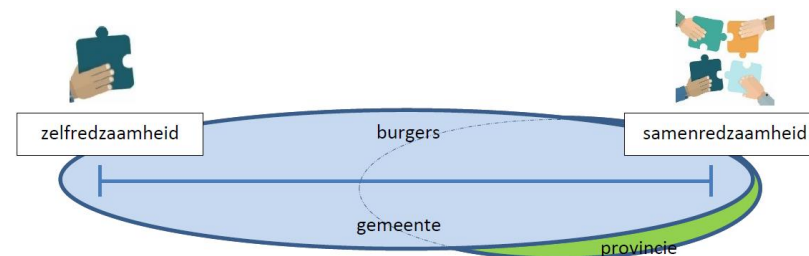
Als er een vergelijking wordt gemaakt tussen tabel 10 en het theoretisch kader, valt op dat de dimensies 'inkomen' en 'uitkeringen en werkzoekenden' niet voorkomen in het theoretisch kader. Inkomen komt wel voor als indicator in het theoretisch kader en bij tabel 4.

4.3 Beleid en wensen

In deze paragraaf gaat het over wat mogelijk de variabelen zijn die meegenomen moeten worden vanuit de verschillende beleidsstukken en wensen van de verschillende partijen. Onder partijen wordt hier verstaan, de gemeente Zevenaar, Baston Wonen en Plavei. Zoals te lezen is in 3.1 Methode worden vijf beleidsstukken gebruikt en zijn er drie interviews afgenomen (zie bijlage 1.8 , 1.9 en 1.10 voor de uitwerkingen). Daarnaast worden de oriënterende gesprekken van deze drie partijen meegenomen in dit stuk (zie bijlage 1.4 voor de uitwerkingen).

Provincie Gelderland

De gemeente Zevenaar heeft momenteel nog geen beleid op leefbaarheid. Wel wordt er op dit moment een leefbaarheidsvisie geschreven voor de nieuwe gemeente Zevenaar (gemeente Rijnwaarden en gemeente Zevenaar gaan samen in 2018). In deze visie wordt ook de visie op leefbaarheid meegenomen van de provincie Gelderland die in 2016 is vastgesteld. De provincie wil bijdragen aan goed wonen, werken en leven in Gelderland. De provincie ziet dat de leefbaarheidsopgaven blijven bestaan in de steden en op het platteland, in wijken en dorpen en kernen. Ze willen de leefbaarheid verbeteren door burgerinitiatieven te ondersteunen en door verbindingen te leggen tussen deze burgerinitiatieven en het beleid van de provincie op verschillende terreinen (Provincie Gelderland, 2016). De focus ligt dus op samenredzaamheid en het bevorderen van samenhang en sociale cohesie (Provincie Gelderland, 2016). De provincie wil het leefbaarheidsbeleid uitvoeren door middel van een leefbaarheidsagenda, kennis te delen over leefbaarheid met de burgers en gemeenten, innovatie in rollen en instrumenten ontwikkelen, financiering leefbaarheidsinitiatieven en het monitoren van de leefbaarheid.

Figuur 10: Samenredzaamheid model van de provincie Gelderland (Provincie Gelderland , 2016).

Gemeente Zevenaar

In de woonvisie van de gemeente Zevenaar staat dat er momenteel geen wijken in de gemeente zijn waar de leefbaarheid onder druk staat (Gemeente Zevenaar, 2015). Dit komt uit de landelijke leefbaarheidsmonitor. Wel kan er op een aantal wooncomplexen de leefbaarheid onder druk staan. Als er verbeteringen gedaan moet worden in een deel van een wijk, wordt er nu ook gekeken naar de rest van de buurt of daar ook verbeteringen nodig zijn op het gebied van leefbaarheid en toekomstwaarden. Dit wordt momenteel toegepast in de buurt Zonnemaat en er wordt momenteel gestart met het dorp Giesbeek. Een uitgangspunt uit de woonvisie is dan ook om de kwaliteit van de openbare ruimte op peil te houden en de delen die ondermaats zijn in de woningvoorraad extra aandacht te geven. Ook is een uitgangspunt om de woningen, vooral uit de jaren '60 en '70, te verduurzamen, zodat er minder elektriciteit en gas nodig is. Verder moet er ook rekening gehouden worden met het feit dat de bevolking steeds ouder wordt (zie 2.1.2 bevolkingssamenstelling) en langer thuis moeten blijven wonen. De leefbaarheid voor ouderen is anders dan de leefbaarheid voor jongeren en gezinnen. Ouderen wonen in de buurt van voorzieningen en hebben vaak een woning die zo aangepast is dat ze er langer kunnen wonen (Gemeente Zevenaar, 2015). Hier moet rekening mee gehouden worden als er nieuwe ouderenwoningen gebouwd gaan worden.

In de prestatieafspraken die de gemeente samen met de woningcorporaties en bewoners- verenigingen heeft gemaakt, komt het

thema leefbaarheid naar voren. In de afspraak staan twee doelen. *‘Leefbaarheid als geheel in de wijken en kernen op peil houden’* en *‘Samen met de (maatschappelijke) partners werken aan leefbaarheid in een wijk of dorp. Elk vanuit zijn eigen deskundigheid en professie’* (Gemeente Zevenaar, 2016). Er zijn ook vijf acties genoemd.

- *Initiatieven (financieel) ondersteunen die bijdragen aan het bovengenoemde doel. Baston wonen heeft €50.000,- begroot in 2017 voor leefbaarheidsprojecten.*
- *Wijkpunt de Methen evalueren en beslissen of en hoe we daar mee verder gaan.*
- *Aangenaam Wonen implementeren in de gemeente.*
- *Actief ondersteunen van Buurtbemiddeling*
- *Verbeteren van (de effectiviteit van) het sociaal team en (opzetten) van het casusoverleg.*

(Gemeente Zevenaar, 2016)

Interviews

Na navraag bij de verschillende actoren binnen de gemeente zijn er een aantal indicatoren naar voren gekomen die ze graag in de monitor willen hebben. Deze komen uit twee mails en twee gesprekken. Michiel Huizing gaf aan dat hij graag wil dat wat er in het theoretisch kader staat ook in de monitor komt. Uit het gesprek met Emmy van der Heuvel blijkt dat ze graag de dimensie voorzieningen en de indicatoren ontmoetingspunten, bibliotheek en onderwijs wil zien. Daarnaast heeft Emmy nog een aantal punten waar ze antwoord op wil hebben, maar die zijn alleen via een enquête mogelijk. Uit de mails van Alex Sannes en Ruben Bakker (zie bijlage 1.11 en 1.12) blijkt dat de openbare ruimte, gezondheid, fysieke leefomgeving en veiligheid het belangrijkste zijn.

Baston Wonen

Baston Wonen heeft geen beleid op leefbaarheid, maar ze hebben het wel meegenomen in het ondernemingsplan van 2016 tot en met 2020. Daarnaast moeten ze zich ook houden aan de prestatieafspraken die gemaakt zijn met de gemeente, Plavei en de bewonersverenigingen. In

het ondernemingsplan is te lezen dat Baston Wonen wil bijdragen aan het leven en welbevinden van hun huurders. Ze kunnen maar beperkt investeren in de buitenruimte en hebben maar een beperkte invloed op hoe mensen samenleven. Baston Wonen mag maximaal €125,- per jaar per woning uitgeven aan leefbaarheid. Dit is bepaald in de Woningwet. De missie van Baston Wonen is dat ze sociale huurwoningen leveren met een basiskwaliteit en een prettige leefomgeving. Zoals al eerder gezegd in de beleidsstukken hierboven, kan Baston Wonen dit niet alleen. De bewoners, gemeente, politie en zorg- en welzijnsorganisaties zijn ook verantwoordelijk voor de leefbaarheid in de wijk. Ieder heeft zijn eigen taak (Baston Wonen, 2015). Naast de leefbaarheid is ook van belang dat bewoners veilig kunnen wonen. Bewoners die in de buurt Methen komen te wonen, worden door de politie eerst gescreend (bijlage 1.4 Baston Wonen)(bijlage 1.4 Politie). Dit gebeurt wegens veel overlast in het verleden in deze wijk. Daarnaast houdt Baston Wonen in de gaten of de woningen die ze aan huurders opleveren wel brandveilig en inbraakproof zijn. Ook vindt Baston Wonen het belangrijk dat ze hun huizen gaan verduurzamen. In 2017 willen ze al hun huizen op een gemiddeld energielabel C hebben en in 2020 alle woningen gemiddeld op een energielabel B. Ze houden zich hierdoor aan de afspraken die zijn gemaakt in de prestatieafspraken. Een ander belangrijk punt van Baston Wonen is dat ze graag zien dat in de buurten waar ze hun bezit hebben een mix van leeftijden aanwezig is. Ze zien dit graag, omdat er steeds meer oudere mensen in buurten blijven wonen. Jongere mensen kunnen ouderen dan gaan helpen bijvoorbeeld met klusjes.

Interviews

In het oriënterende gesprek met Roos Godschalk (zie bijlage 1.4) geeft ze aan dat leefbaarheid gaat over of mensen goed met elkaar kunnen omgaan en dat de omgeving en de woningen goed te bewonen zijn. In het telefonisch gesprek op 23 maart 2017 (zie bijlage 1.9) wordt er aangegeven dat ze graag de volgende punten naar voren ziet komen in de leefbaarheidsmonitor.

- Vindt u het prettig wonen hier?
- Hoe is het met de leefbaarheid?
- Heeft u veel contact met de burens?
- Zou u bereid zijn om zelf mee te werken aan een verbetering van de leefbaarheid?
- Zou u met een groep mensen zich willen inzetten om iets voor de buurt te betekenen?

De bovenstaande vragen kunnen helaas niet via de objectieve methoden onderzocht worden. Wel kunnen deze vragen in een mogelijke enquête voor een burgerpeiling/belevingsonderzoek. Nadat duidelijk werd dat het om objectieve dimensies en indicatoren gaat, zijn de volgende punten opgenoemd, namelijk:

- Voorzieningen in de buurt
- Groen
- Leeftijdscategorieën

Plavei

Plavei is momenteel bezig met het opstellen van een leefbaarheidsbeleid. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de conceptversie die opgesteld is in 2016. Plavei wil zich eerst inzetten op schoon, heel en veilig. Dit kan geïnvesteerd worden in collectieve zelfredzaamheid en er kan gebouwd worden aan het gevoel van (mede)eigenaarschap van bewoners (Plavei, 2016). Ze willen zich inzetten op leefbare wijken dorpen! Door middel van bewoners mee te laten denken en initiatieven te faciliteren en te ondersteunen. Het gaat Plavei niet alleen om de tastbare resultaten, maar ook om de minder tastbare zaken, zoals bijvoorbeeld gevoel van veiligheid en gevoel van 'eigenaarschap' over de openbare ruimte. Plavei geeft aan dat hoe meer bewoners een binding hebben met de buurt, hoe minder overlast zij ervaren, hoe veiliger ze zich voelen en hoe kleiner de kans is dat bewoners willen verhuizen (Plavei, 2016). In hun visie hebben ze een aantal acties opgesteld. De belangrijkste zijn het inzetten op schoon, heel en veilig en inzetten op eigenaarschap in de openbare ruimte.

Interviews

Uit het oriënterende gesprek (zie bijlage 1.4) blijkt dat Herman Terbeek (adviseur participatie en leefbaarheid van Plavei) de volgende aspecten onder leefbaarheid zet:

- Openbare ruimte
- Sociale samenstelling
- Betaalbaarheid van de woningen

In het telefonisch gesprek op 23 maart 2017 (zie bijlage 1.8) komt naar voren dat Plavei de volgende punten graag naar voren wil hebben:

- Hoe de bewoners de buurt ervaren
- Hoe de bewoners de omgeving ervaren
- Of er problemen zijn

De drie punten die worden genoemd in het telefoongesprek kunnen niet worden toegepast in de leefbaarheidsmonitor, omdat het niet objectief is en er alleen via een enquête antwoord op gekregen kan worden. Nadat dit duidelijk is gemaakt zijn nog drie punten genoemd, namelijk:

- Voorzieningen
- Veiligheid
- Wensen

Totaal

In onderstaande tabel is te zien welke variabelen van belang zijn voor de leefbaarheidsmonitor volgens de beleidsstukken (zie bijlage 1.13 van de analyse). Daarnaast wordt weergegeven in deze tabel wat de wensen na aanleiding van de gesprekken zijn van de drie verschillende partijen (zie analyse in bijlage 1.14 en wat hierboven genoemd is). Achter elke variabele is weergegeven hoe vaak het geschreven of benoemd is.

Variabelen vanuit beleid	Variabelen vanuit gesprekken
Bewoners/burger/bevolking (3x)	Openbare ruimte (3x)
Fysieke woonomgeving/fysieke omgeving (3x)	Voorzieningen (3x)
Netwerk (2x)	Wonen (2x)
Gericht werken (1x)	Veiligheid (2x)

Veiligheid (1x)	Zorg (2x)
Signalen (1x)	Betaalbaarheid van de woningen (1x)
Overlast (1x)	Sociale samenstelling (1x)
Maatschappelijke ontwikkelingen (1x)	Wensen (1x)
Plavei (1x)	Leeftijdscategorieën (1x)
Bastion Wonen (1x)	Netwerk (1x)
Overheid (1x)	Bevolking (1x)
Wonen (1x)	Input van bewoners (1x)
Duurzaamheid (1x)	Groen (1x)
Zorg (1x)	

Tabel 11: Variabelen uit beleid en gesprekken.

Uit bovenstaande tabel is te concluderen dat een aantal variabelen niet mogelijk zijn in de leefbaarheidsmonitor. Gericht werken, maatschappelijke ontwikkelingen, overheid, netwerk, betaalbaarheid van de woningen, input van bewoners en wensen zijn hier voorbeelden van. Deze variabelen zijn te oppervlakkig, zodat het moeilijk verwerkbaar is in een monitor. Om er achter te komen wat de wensen en input van de bewoners zijn voor hun wijk, moet er eerst een enquête gehouden worden. Deze variabelen kunnen dus mogelijk wel meegenomen worden als er enquêtes afgenomen gaan worden.

Als er gekeken gaat worden naar de dimensies en indicatoren, kan er een onderscheid gemaakt worden tussen de variabelen die genoemd zijn in tabel 11. In tabel 12 is het onderscheid gemaakt tussen de dimensies en indicatoren.

Dimensies	Indicator
Bevolking (bewoners/burger/bevolking)	Leeftijdscategorieën Sociale samenstelling
Wonen	Duurzaamheid Zorg Eigendom
Fysieke woonomgeving	Openbare ruimte Groen
Veiligheid	Overlast Signalen
Voorzieningen	

Tabel 12: Onderscheid variabelen in dimensies en indicatoren.

De dimensies en indicatoren in de bovenstaande tabel worden meegenomen in de opbouw van de leefbaarheidsmonitor.

In tabel 12 staat fysieke woonomgeving als dimensie aangegeven, maar in het theoretisch kader wordt dit onderdeel openbare ruimte genoemd. De dimensie voorzieningen wordt niet benoemd in het theoretisch kader. In tabel 12 wordt ook niet de dimensie gezondheid weergegeven, dit gebeurt wel in tabel 4. Als er gekeken wordt naar tabel 10 in de vorige paragraaf, blijkt dat de meeste dimensies en indicatoren wel in tabel 12 staan alleen anders genoemd of op een andere plaats.

4.4 Leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar

Na alle voorgaande paragrafen kan er begonnen worden met het maken van de leefbaarheidsmonitor. In de voorgaande paragrafen worden een aantal variabelen beschreven die toegepast worden in de monitor. In bijlage 1.16 staat de eerste versie van de lijst met variabelen die in de monitor komen te staan.

Om een monitor te ontwikkelen die breed gedragen wordt door de verschillende partijen was er een workshop georganiseerd op 30 maart 2017. Zoals te lezen is bij de vorige paragraaf is er vooraf aan de verschillende actoren gevraagd of er bepaalde dimensies en indicatoren zijn die ze graag in de monitor willen hebben. In totaal hebben drie personen op dit verzoek gereageerd. Voor het overleg is de lijst met dimensies en indicatoren naar de verschillende actoren toegestuurd. Tijdens de workshop (zie verslag in bijlage 1.17) zijn nog indicatoren toegevoegd aan de lijst. De nieuwe lijst is een aantal dagen later nog besproken met de tijdelijke beleidsmedewerker op gebied van leefbaarheid, Emmy van der Heuvel, en zijn de dimensies nog aangepast, zodat de monitor bij de nieuwe visie op het gebied van leefbaarheid past (zie bijlage 1.19 voor de nieuwe lijst). De aanpassing is dat de openbare ruimte/fysieke woonomgeving niet meer als dimensie wordt weergegeven, maar als indicator is toegevoegd bij woningen in de monitor.

De monitor is als volgt opgebouwd. Er zijn verschillende dimensies geformuleerd, namelijk:

- Bevolking
- Woningen
- Voorzieningen
- Veiligheid
- Meedoen

De bovenstaande dimensies hebben elk weer een aantal indicatoren. Onder de indicatoren staan ook weer een aantal sub-indicatoren die weer een onderdeel vormen voor de beeldvorming van de indicator. De

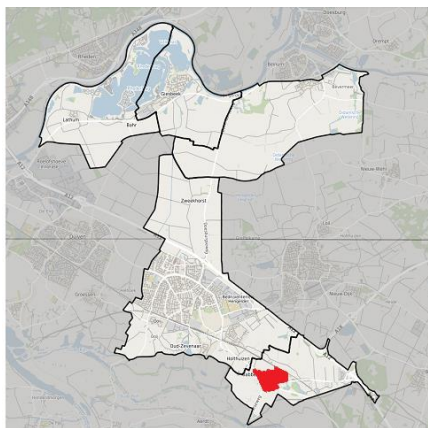
monitor is opgebouwd in een word-document, zie bijlage 1.20 voor de lege versie

5. Uitkomsten van de leefbaarheidsmonitor

De monitor die in de vorige paragraaf is ontwikkeld wordt in deze paragraaf toegepast. De vijf dimensies worden ingevuld op buurt en op gemeente niveau. Door ook het gemeente niveau mee te nemen is er een beter beeld of de onderzochte wijk boven of onder het gemeentelijk niveau ligt.

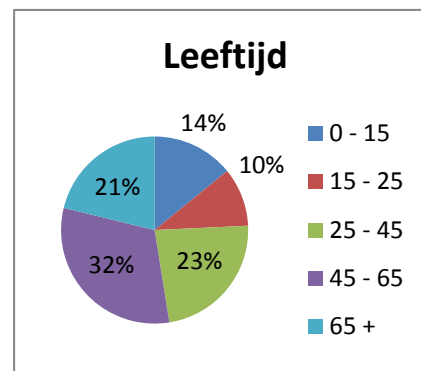
In deze paragraaf worden de resultaten weergegeven van de vijf onderzochte gebieden. Daarnaast wordt de vergelijking gemaakt tussen de vijf gebieden en of ze onder of boven het gemeentelijk niveau liggen. Het gemeentelijk niveau geeft het gemiddelde niveau aan van de gemeente. Als de variabelen veranderen dan verandert het gemeentelijk niveau mee. De ingevulde monitoren zijn te vinden in bijlagen 1.1 tot en met 2.6. De gebruikte data en bronnen zijn te vinden in bijlage 2.7 De analyse is gemaakt in een Excel bestand en de belangrijkste diagrammen zijn in factsheets gezet per onderzocht gebied. Deze factsheets zijn te vinden in bijlage 2.8 tot en met 2.13.

Babberich Bevolking

Figuur 11: Aangeven waar Babberich ligt

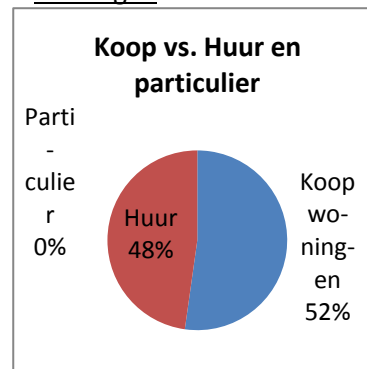
Babberich ligt in het zuidoosten van de gemeente Zevenaar. Babberich ligt aan de grens met Duitsland en is ontstaan in de 14de eeuw. In dit onderzoek is gekeken naar de kern Babberich. In totaal wonen er 1445 mensen waarvan 51% man en 49% vrouw is. Van de inwoners is 32% tussen de 45 en 65 jaar. Het gemiddelde inkomen van de inwoners van Babberich ligt iets lager dan het gemiddelde gemeentelijk niveau. Daarentegen leven er minder inwoners onder of

Figuur 12: Aantal procent van de inwoners een bepaalde leeftijd heeft.

overhand. Babberich kan wel een dorp zijn met landelijke uitstraling toch is de bevolkingsdichtheid hoog in vergelijking met het gemeentelijk gemiddelde. Als er gekeken wordt naar de categorieën indeling van de bevolkingsdichtheid dan zit Babberich in categorie vijf (2501 – 4500 inwoners) en de gemeente Zevenaar in categorie drie (301 – 1000 inwoners).

Woningen

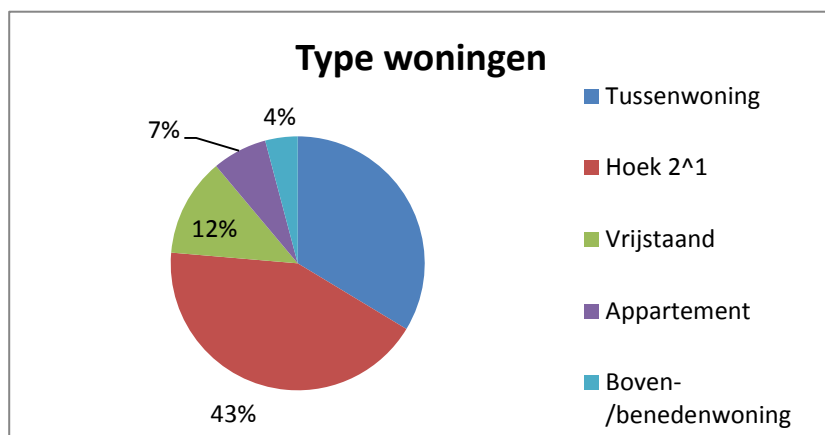

Figuur 13: Aantal koopwoningen versus huurwoningen en particulier woningen

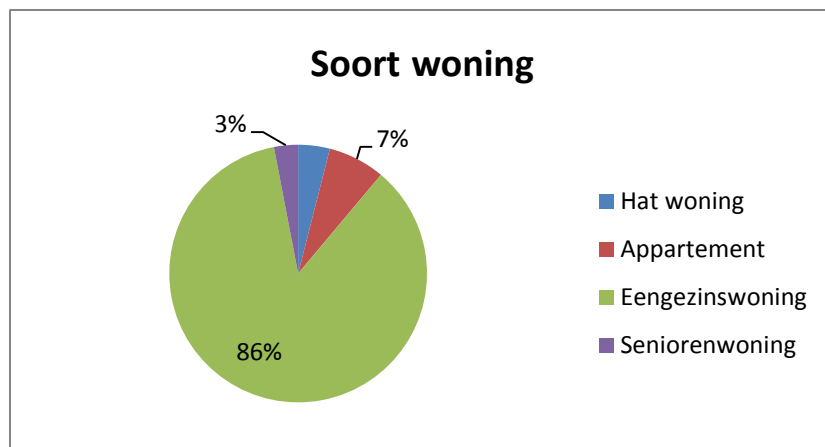
rond het sociaal minimum. Natuurlijk zijn er altijd uitzonderingen, ook in Babberich. De verdeling in huishoudensamenstelling is gelijkmatig verdeeld. Van de onderzochte samenstellingen ligt de verhouding in Babberich op ongeveer 33% per type huishouden. Babberich is een grensdorp en dit is te zien in het aantal westerse migranten dat in

Babberich woont. Dit is 11% van de Babberichse bevolking. Natuurlijk heeft de Nederlandse nationaliteit de

In dit landelijk dorp dat is ontstaan in de 14de eeuw is de laatste jaren toch veel bijgebouwd. Eerst was Babberich toch vooral een lintdorp, maar nu zijn er meerdere huizen bijgebouwd. In totaal zijn er 673 woningen in het dorp Babberich waarvan ongeveer de helft koop en de andere helft van de woningbouwcorporatie is. De aanwezige woningbouwcorporatie is Baston Wonen die haar hoofdkantoor heeft gevestigd in

Figuur 14: Percentage type woningen in Babberich

Figuur 15: Percentage soort woningen in Babberich

Zeveaar. Een groot gedeelte van de woningen zijn tussenwoningen (34%) en hoek- en twee-onder-één-kap-woningen (43%). Van deze woningen is 86% een eengezinswoning. Het gemiddelde energieverbruik in Babberich ligt ongeveer gelijk aan het gemeentelijke niveau. Elektriciteit- en gasverbruik zitten allebei in de categorie van laag verbruik. Dit is erg gunstig als gemeente die graag zo weinig mogelijk energie wil verbruiken. Natuurlijk zitten hier en daar wel wat woningen tussen die misschien niet goed geïsoleerd zijn en meer verbruiken. De woningdichtheid per

vierkante kilometer ligt twee categorieën lager in Babberich dan het gemeentelijk niveau. Gemiddeld staan er 1254 woningen per vierkante kilometer in de gemeente Zeveaar, maar in Babberich is dit maar 236 woningen per vierkante kilometer. Het is wel opvallend dat de bevolkingsdichtheid hoog is en de woningdichtheid laag. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er veel mensen per huishouden wonen. Ook de WOZ-waarde van de woningen in het gebied zijn een stuk lager dan de gemiddelde WOZ-waarde in de gemeente Zeveaar. Dit komt doordat er in de gemeente Zeveaar een aantal gebieden zijn waar meer luxere huizen staan en deze huizen staan niet veel in Babberich. Ook is het mogelijk dat de WOZ-waarde lager is, omdat er veel huurwoningen in Babberich staan.

De woonomgeving van bewoners is erg belangrijk. Onder woonomgeving valt de hoeveelheid groen, water, speeltuintjes en parkeerplaatsen. In Babberich is 11.9 hectare groen aanwezig. Dit is 189 m² groen per woning. De hoeveelheid groen is zeer hoog in vergelijking met de aangegeven 75 m² groen per woning dat door het rijk is opgesteld (Atlas van de leefomgeving, 2015). Water is ook aanwezig in Babberich, 2 hectare. Het water is vooral te vinden rond het oude landgoed Halsaf en de Zwanenwaay. In totaal zijn er in Babberich zes speeltuintjes. Deze speeltuintjes variëren in leeftijdscategorieën. Er zijn speeltuintjes voor de kleinste, maar ook plekken voor wat oudere kinderen en jongeren. Het is onduidelijk of er genoeg water en speeltuintjes zijn in Babberich, want er is geen beleid binnen de gemeente over het aantal speeltuintjes en de hoeveelheid water. Het aantal parkeerplaatsen is onduidelijk. Het parkeeronderzoek dat is uitgevoerd voor de gemeente Zeveaar is alleen voor het gebied Zeveaar gedaan en niet voor andere delen van de gemeente.

Figuur 16: Kulturhus met een basisschool en kinderopvang

Voorzieningen

Babberich is een dorp en heeft een aantal voorzieningen. Van de vijftien onderzochte voorzieningen zijn er zeven voorzieningen aanwezig. De belangrijkste voorzieningen zijn aanwezig, zoals een basisschool en een supermarkt. De andere voorzieningen zijn te vinden in Zevenaar zelf. Voor de afstanden voor de diverse voorzieningen zie bijlage 2.8.

Meedoen

Uit diverse kaarten van de provincie Gelderland blijkt dat de hoeveelheid fijnstof, roet en stikstofdioxide op het gemiddelde (categorie drie van de zes) of zelfs onder het gemiddelde zijn. Dit betekent dat er weinig risico is voor de volksgezondheid in Babberich. Wel valt op dat de hoeveelheid fijnstof PM10 hoger ligt in Babberich dan in andere delen van gemeente Zevenaar. Dit komt doordat er veel vracht- en autoverkeer vanaf de snelweg via Babberich naar de gemeente Rijnwaarden rijdt, maar ook door de hoeveelheid boerderijen die rond Babberich staan.

Op het gebied van sociaal domein zijn er drie domeinen aanwezig. Namelijk jeugd domein, participatie domein en het WMO domein. Het is moeilijk aan te geven hoeveel procent van de bevolking van Babberich gebruik maakt van één of meerdere domeinen. Dit komt doordat sommige mensen in aanmerking komen voor meerdere domeinen, omdat ze meerdere aandoeningen hebben of hulpbehoevend zijn. Als er gekeken wordt naar het aantal procent dat gebruik maakt van de verschillende type domeinen in vergelijking met het aantal verstrekkingen dat er gegeven is per domein in de gemeente Zevenaar, is te zien dat alle domeinen rond de 5% liggen (zie tabel 13). Alle verstrekkingen kosten geld. De gemeente rekent dit uit als aantal euro per honderd huishoudens. De bedragen zijn te zien in tabel 13. Bij elk domein horen ook weer een aantal type verstrekkingen. Een voorbeeld hiervan is dat bij het jeugd-domein specialistische jeugd hulp is op GGZ gebied of bijzondere bijstand bij het participatie domein. Bij het WMO domein

wordt er vooral gebruik gemaakt van hulp bij het huishouden. In tabel 13 is te zien hoeveel type verstrekkingen per domein gebruikt worden in Babberich in vergelijking met de gemeente. Het percentage dat in de tabel wordt weergegeven is het aantal procent van de gemeentelijke verstrekkingen dat verstrekt wordt in Babberich.

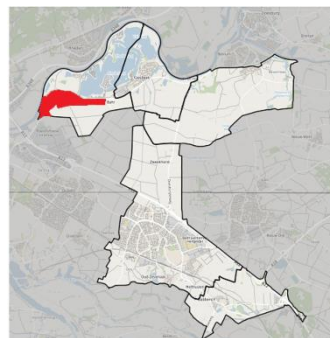
	Aantal verstrekkingen	Kosten per 100 huishoudens	Aantal type verstrekkingen
Jeugd domein	8 (3,2%)	€191.246,-	6 (8)
Participatie domein	36 (5,2%)	€37.797,-	4 (5)
WMO domein	100 (4,9%)	€?	7 (9)

Tabel 13: Sociaal domein Babberich

In Babberich zijn er ook inwoners die een uitkering hebben. Dit kan een bijstands-, arbeidsongeschiktheids-, AOW- of WW-uitkering zijn. Het opvallendste is dat 20% van de inwoners van Babberich een AOW-uitkering heeft. Dit is ook logisch als er gekeken wordt naar het aantal 65+ inwoners. Bij de andere uitkeringen zit het percentage tussen de 1 en 6%.

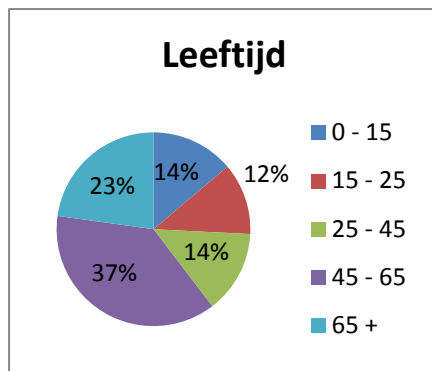
Lathum

Bevolking

Figuur 17: Aangeven waar Lathum ligt.

Lathum is een dorp dat sinds 2005 bij de gemeente Zevenaar hoort. Voorheen hoorde Lathum bij de gemeente Angerlo. Lathum is gelegen in het noordwesten van gemeente Zevenaar en ligt langs de rivier de IJssel. In Lathum wonen 530 inwoners waarvan net als in Babberich 51% man is en 49% vrouw. Net als in Babberich zijn er meer inwoners tussen de 45 en 65 jaar dan

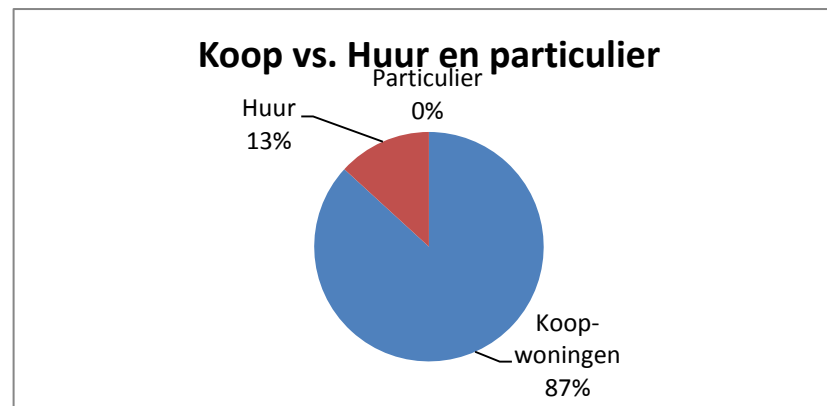

Figuur 18: Percentage per

kinderen en jongeren. Het opvallendste is wel dat Lathum nu, maar ook in de komende jaren, een grote vergrijzing golf krijgt. Meer dan 60% van de inwoners is 45 jaar en ouder. Het gemiddelde inkomen in Lathum ligt gelijk aan het gemeentelijk niveau, tussen de 21 en 25 duizend euro. Wel zitten 6 tot 8 % van de inwoners onder of rond het minimuminkomen. Het gaat hier om cijfers uit 2014, dit zijn de meest recente. De huishoudensamenstelling is redelijk gelijk verdeeld. De eenpersoonshuishoudens zijn wel iets minder aanwezig dan de huishoudens met en zonder kinderen. In Lathum is de nationaliteit vooral Nederlands, maar er wonen toch nog zo'n 7% westerse migranten. Verder wonen er geen andere nationaliteiten in Lathum. De bevolkingsdichtheid van Lathum is gemiddeld ten opzichte van Nederland, maar valt ook in dezelfde categorie als het gemeentelijk gemiddelde (301 – 1000 inwoners per vierkante kilometer).

Woningen

In Lathum zijn in totaal 219 woningen aanwezig, waarvan 87% koop- en 13% huurwoningen. De huurwoningen zijn van woningcorporatie Plavei die haar hoofdkantoor in Didam heeft. Van de koopwoningen zijn er veel hoek-, twee-onder-één-kap- en vrijstaande woningen aanwezig. Deze woningen zijn allemaal bedoeld als eengezinswoningen. Plavei verhuurt vooral hoek- en twee-onder-één-kap-woningen, namelijk 77%. Daarnaast zijn er ook tussenwoningen die Plavei verhuurt. Van alle verhuurde woningen is 62% bedoeld als eengezinswoning en 38% senioren. Het valt op dat er in Lathum weinig variatie is in woning. Het energieverbruik in Lathum op het gebied van elektriciteit is gemiddeld laag (categorie drie). Dit is iets hoger dan het gemeentelijk verbruik, categorie twee. Op het gebied van gasverbruik zit Lathum op gemiddeld hoog (categorie vier)

Figuur 19: Percentage koopwoningen versus huur- en particulieren verhuur.

verbruik. Dit is twee categorieën hoger dan het gemeentelijk niveau (categorie twee). Hoe dit komt zou onderzocht kunnen worden. De woningdichtheid in Lathum is zeer laag. Dit is twee categorieën lager dan het gemeentelijk niveau. Dit komt waarschijnlijk doordat er veel landbouwgrond in Lathum ligt en dat deze grond ook meegerekend wordt. De woningen die in Lathum staan zijn qua WOZ-waarde iets hoger dan het gemeentelijk gemiddelde. De waarde ligt waarschijnlijk hoger doordat er meer vrije woningen in Lathum staan dan gemiddeld in gemeente Zevenaar.

Zoals aangegeven bij Babberich is de woonomgeving ook belangrijk voor de bewoners. In Lathum is 1,2 hectare groen aanwezig. Dat betekent dat per woning ongeveer 63 m² groen is. Dit is iets lager dan wat er aangegeven is vanuit het rijk, 75 m². In Lathum is veel water in de buurt, maar niet aanwezig in de kern van Lathum. Daarnaast zijn er in Lathum twee speeltuintjes. De speeltuintjes die aanwezig zijn, zijn vooral voor kinderen tussen de 3 en 12 jaar. Het aantal parkeerplaatsen in Lathum is onduidelijk. Zoals aangegeven bij het stuk over Babberich is het verkeersonderzoek niet in de omliggende dorpen uitgevoerd. Ook is er geen beleid over water en speeltuintjes binnen de gemeente aanwezig. Hierdoor kan niet gezegd worden of de hoeveelheid speeltuintjes en water genoeg is in de wijk.

Voorzieningen

Figuur 11: Busmaatschappij die langs de bushalte komt in Lathum

Lathum is een klein dorp waar momenteel steeds meer voorzieningen vertrekken, doordat er weinig mensen wonen. Momenteel is het onduidelijk of de school in Lathum wel of niet open blijft. Van alle voorzieningen die onderzocht zijn zitten drie voorzieningen in het dorp, namelijk een bushalte, snackbar en een restaurant. Voor de afstanden tot de verschillende onderzochte voorzieningen zie bijlage2.9 .

Meedoen

De luchtkwaliteit waarden in Lathum liggen tussen zeer laag en gemiddeld volgens de waardeverdeling van het Rijk. Het valt op dat er zeer weinig fijnstof is, maar dat op het gebied van stikstofdioxide de waarde op het gemiddelde niveau ligt. Dit kan te maken hebben met de boerderijen in de omgeving.

Op het gebied van sociaal domein worden er weinig verstrekkingen uitgegeven in Lathum. In vergelijking met het aantal verstrekkingen die totaal in de gemeente gegeven worden en in Lathum ligt tussen de 0,1 en 1,2 % (zie tabel 14). Dit heeft te maken met dat er in vergelijking met de hele gemeente weinig mensen in Lathum wonen. Doordat er weinig verstrekkingen worden uitgegeven zijn de kosten en de type verstrekkingen ook lager.

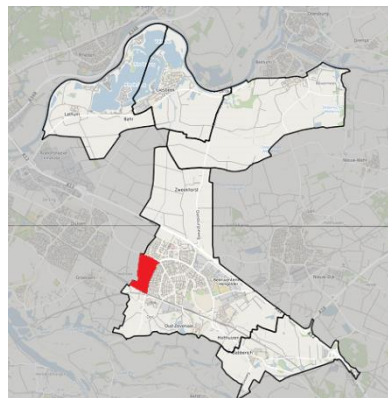
	Aantal verstrekkingen	Kosten per 100 huishoudens	Aantal type verstrekkingen
Jeugd domein	3 (1,2%)	€7.554,-	2 (8)
Participatie domein	1 (0,1%)	€5.880,-	2 (5)
WMO domein	16 (0,8%)	€?	7 (9)

Tabel 14: Sociaal domein Lathum

In Lathum zijn een aantal mensen die een uitkering ontvangen. Wat wel opvalt is dat er geen mensen in Lathum zijn die een bijstandsuitkering hebben volgens de cijfers. Wel moet er goed gekeken worden of dat nu ook het geval is, omdat de cijfers uit 2012 zijn. Van de uitkeringen die wel aanwezig zijn, wordt het meest de AOW-uitkering ontvangen door de inwoners (23%). Dit heeft natuurlijk te maken met het aantal mensen die boven de 65 jaar zijn en in Lathum wonen.

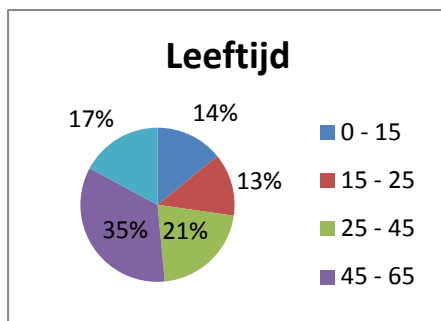
Methen

Bevolking

Figuur 21: Aangeven waar de Methen ligt

De Methen is één van de vele wijken in Zevenaar. Het is gebouwd aan de westkant in fases, namelijk vanaf 1984, 1990 en 1994. Het zuidelijk deel heet in de volksmond “Methen” en het noordelijk deel “Heerenmäten”, maar de gemeente hanteert Methen voor het hele gebied. In totaal wonen er 2955 mensen waarvan 51% man en 49% vrouw is. Qua leeftijd ligt de piek tussen de 45 en 65 jaar, maar in vergelijking met andere wijken

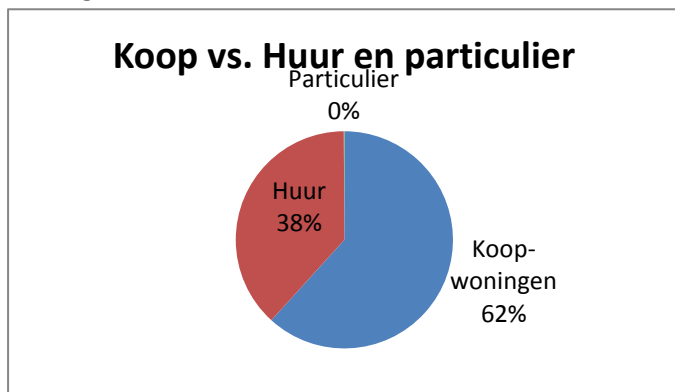

Figuur 22: Percentage per leeftijdscategorie

wonen er ook veel jong volwassen mensen in de buurt. Dit heeft te maken met de soort bebouwing (zie woningen voor uitleg). Het gemiddelde inkomen bij bewoners van de Methen ligt gelijk aan het gemiddelde inkomen, tussen de 21 en 25 duizend euro, van de gemeente Zevenaar. Daarnaast leven wel 6 tot 8% van de inwoners onder of rond het

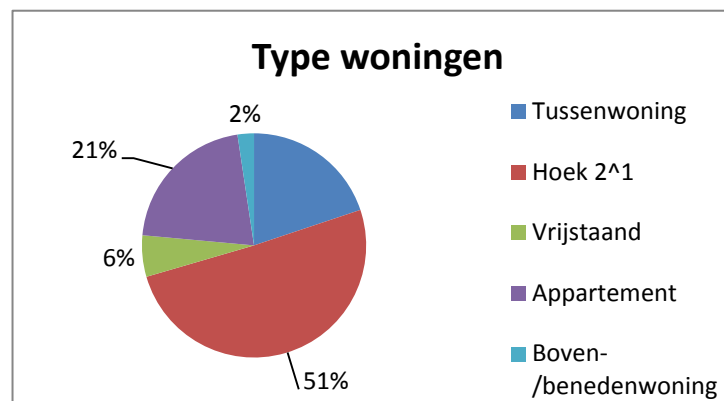
minimum inkomen. De samenstelling van de huishoudens is ongeveer gelijk verdeeld. Allemaal rond de 33%. In vergelijking met andere wijken wonen in de wijk Methen meerdere nationaliteiten. Van de totale bevolking heeft 16% een andere nationaliteit dan Nederlands. Dit kan te maken hebben met het aantal huurwoningen die in de wijk staan. De categorie waar de bewonersdichtheid hoort van de Methen ligt gelijk aan de bewonersdichtheid van de gemeente.

Woningen

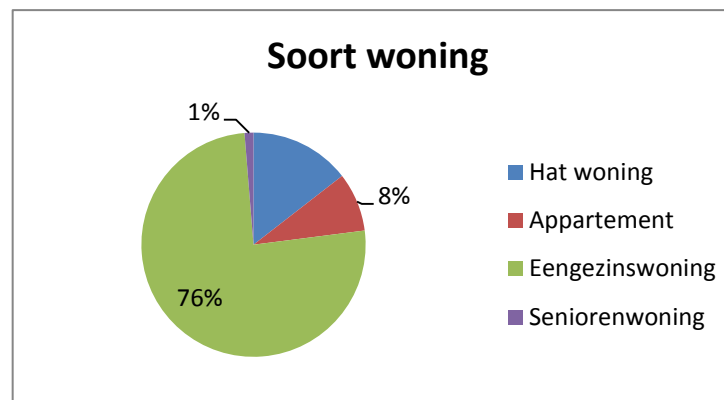
Figuur 23: Percentage koopwoningen versus huur- en particulieren verhuur.

Zoals eerder al aangegeven is de Methen in twee delen opgebouwd. De meeste huurwoningen zitten in het zuidelijke deel en de grotere koophuizen in het noordelijke deel. In totaal zijn er 1378

Figuur 24: Type woningen Methen

woningen waarvan 62 % koop- en 38 % huurwoningen zijn. De huurwoningen zijn in

Figuur 25: Soort woningen Methen

bezit van woningcorporatie Baston Wonen. Als er gekeken wordt naar het totaal aanbod

aan type huizen zijn

de hoek- en twee-onder-één-kap-woningen het meest aanwezig. Daarna komen de tussenwoningen en de appartementen. Als er gekeken wordt naar het soort huizen komen de HAT-woningen, huishoudens voor alleenstaande en twee personen, voor het eerst naar voren. Deze huizen zijn goedkoop om te huren en hierdoor geschikt voor starters. Ook zijn deze woningen geschikt voor mensen met een migratie achtergrond. Daarnaast zijn ze ook geschikt voor mensen met een laag inkomen. Hierdoor zijn er waarschijnlijk meer nationaliteiten in de wijk en meer

inwoners tussen de 25 en 45 jaar. Op het gebied van energieverbruik zijn de woningen in de wijk op gebied van elektriciteit gelijk aan de categorie van het gemeentelijk niveau, categorie twee. Op het gebied van gasverbruik is de wijk zuiniger. Ze zitten op zeer laag niveau (categorie één) in vergelijking met het gemeentelijk niveau (categorie twee). De woningdichtheid zit op gelijk niveau en de WOZ-waarde ligt een categorie lager dan het gemeentelijk niveau. De WOZ-waarde kan lager zijn door de type woningen die aanwezig zijn in de wijk.

Als er gekeken wordt naar de woonomgeving is het ook duidelijk dat er veel groen aanwezig is in de wijk. In totaal is er 12 hectare groen aanwezig, dat komt neer op 96 m² per woning. Ook is er water aanwezig, ongeveer 1 hectare. Het meeste water is te vinden in het park "Rosorum" dat aanwezig is in de wijk. De hoeveelheid speeltuintjes is erg hoog. In totaal zijn er veertien speeltuintjes waarvan de leeftijd varieert tussen de 3 en 18 jaar. De speeltuinen voor jongeren zijn vooral te vinden in het park "Rosorum". Het aantal parkeerplaatsen ligt op 1352 plekken. Dit komt neer op 0,9 plek per huishouden. In de telling zijn niet de parkeerplaatsen meegenomen die op de oprit liggen. Daarnaast heeft elk type huis een andere norm voor aantal parkeerplaatsen.

Figuur 26: Snackbar de Methen

Voorzieningen

De Methen heeft een aantal voorzieningen. Van de onderzochte voorzieningen zijn er drie aanwezig. Het gaat dan om een snackbar, het voortgezet onderwijs en een bushalte. De andere onderzochte voorzieningen liggen allemaal in de buurt, het verste weg is het treinstation. Voor de afstanden naar de voorzieningen zie bijlage 2.10 .

Meedoen

Op het gebied van de luchtkwaliteit scoort de wijk Methen onder het gemiddelde. Het fijnstof niveau ligt op zeer laag en de roet- en stikstofdioxide uitstoot is onder het gemiddelde. Het is alleen onduidelijk of het alleen over auto- en vrachtverkeer gaat of dat het treinverkeer ook meegerekend is, want ten zuiden van de wijk loopt een druk bereden spoorlijn.

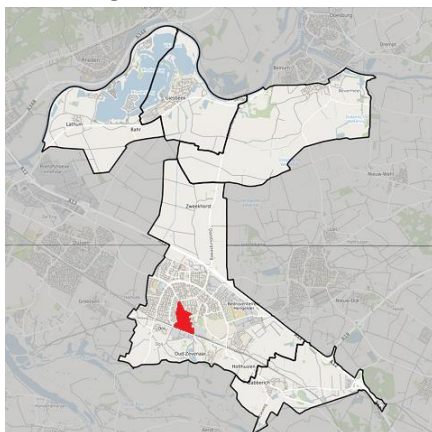
Op het gebied van sociaal domein zijn de aantallen hoger dan in andere wijken. De aantal verstrekkingen in de wijk liggen tussen de 7,6 en 11,8%. De kosten voor de verstrekkingen liggen hierdoor ook hoger dan in andere wijken. De aantal type verstrekkingen is ongeveer gelijk aan andere wijken.

	Aantal verstrekkingen	Kosten per 100 huishoudens	Aantal type verstrekkingen
Jeugd domein	21 (8,4%)	€64.140,-	5 (8)
Participatie domein	81 (11,8%)	€50.570,-	4 (5)
WMO domein	154 (7,6%)	€?	8 (9)

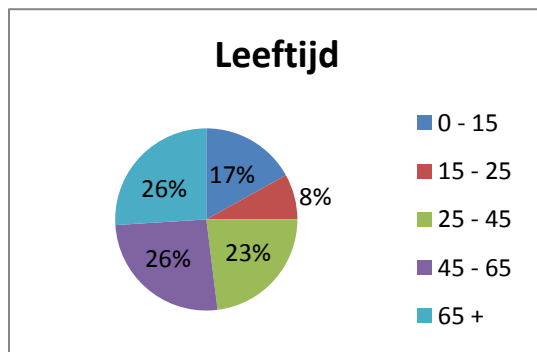
Tabel 15: Sociaal domein Methen

De hoeveelheid uitkeringen in de wijk de Methen ligt hoger dan in andere wijken. Het kan te maken hebben met de verstrekkingen, maar ook met wat voor type mensen er wonen. Het aantal AOW-uitkeringen is weer gelijk aan het aantal mensen dat 65 jaar en ouder is. In de wijk wonen ook een aantal mensen (6% van de bewoners) met een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Dit ligt ook hoger in vergelijking met de rest van de gemeente.

Molenwijk Bevolking

Figuur 27: Aangeven waar de Molenwijk ligt.

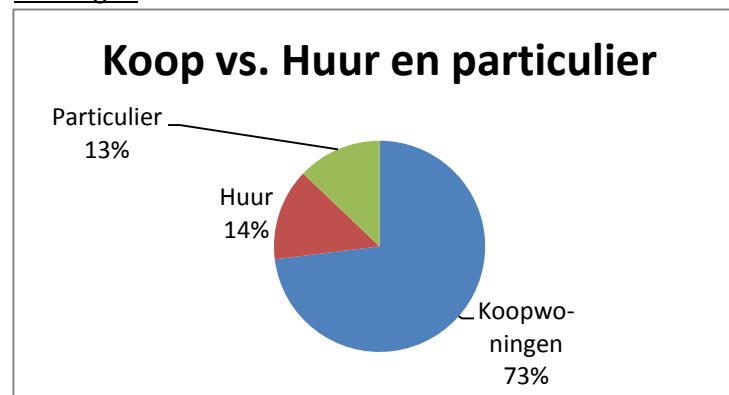
Figuur 28: Verdeling leeftijd in de Molenwijk

het gemiddelde van de gemeente. Dit kan te maken hebben met de grootte van de huishoudens, want er is geen hoogbouw aanwezig in de wijk. De hoogbouw ligt wel in de wijk ernaast, dit kan ook mogelijk meegerekend zijn, omdat er gekeken gaat worden naar het aantal vierkante kilometers.

De Molenwijk is een van de eerste woonwijken die na de tweede wereld oorlog is gebouwd. Deze wijk ligt ten westen van het centrum. In totaal wonen er 1390 mensen waarvan 49% man en 51% vrouw is. De leeftijdsverdeling ligt ongeveer overal rond de 25% als je 0 tot 15 en 15 tot 25 jaar bij elkaar optelt. Het inkomen van de bewoners ligt gelijk met het gemeentelijk niveau. Het aantal mensen die onder of rond het

sociaal minimum leven ligt lager, namelijk op 4 tot 6%. De samenstelling van de huishoudens liggen net als bij de Methen allemaal rond 33%. Het aantal bewoners met een andere nationaliteit ligt op 11%. De grootste groep is van westerse afkomst. De bevolkingsdichtheid ligt twee categorieën hoger dan

Woningen

Figuur 29: Percentage koopwoningen versus huur- en particulieren verhuur.

Van de aanwezige woningen is 73% koop, 14% huur vanuit Baston Wonen en 13% particulierenverhuur. Het hoge percentage particulierenverhuur is hoog in vergelijking met de andere onderzochte wijken. Het type woningen varieert van tussenwoning tot villa. De meeste woningen vallen onder twee-onder-één-kap- of hoekwoningen. Als er gekeken wordt naar de soortwoningen dan is te zien dat het merendeel eengezinswoningen zijn, namelijk 94%. Het energieverbruik in de Molenwijk ligt gelijk met het gemeentelijk niveau. Dat geldt zowel voor gas als voor elektriciteit. De woningdichtheid per vierkante kilometer in de Molenwijk valt onder de categorie hoog. Dit komt waarschijnlijk doordat bij de wederopbouw zoveel mogelijk woningen gebouwd moesten worden, om zoveel mogelijk mensen te huisvestingen. De WOZ-waarde van de woningen in de Molenwijk ligt gemiddeld op €182.171,-. Dit is één categoriewaarde lager dan het gemiddelde van de gemeente. Dit is opmerkelijk, want er staan wel een aantal luxe vrijstaande woningen.

Als er gekeken wordt naar de woonomgeving dan valt het een en ander op. De hoeveelheid groen dat aanwezig is in de Molenwijk is ver onder het gemiddelde wat door het Rijk is aanbevolen. Het aantal groen in de Molenwijk ligt op 2.8 hectare, ook wel 43 m² per woningen. Dit

De Molenwijk is zoals eerder gemeld gebouwd na de tweede wereld-oorlog. Er zijn totaal 639 woningen gebouwd.

betekent dat er meer groen moet komen in de wijk. Er zijn vier speeltuintjes. De speeltuintjes zijn voor de leeftijdscategorie 5 tot 18 jaar. Het valt dus op dat er geen speeltuintjes aanwezig zijn voor kinderen jonger dan 5 jaar. Er is geen water in de wijk, hiervoor moeten de bewoners in de wijk ernaast zijn. Het aantal parkeerplaatsen ligt op 912. Dat is 1,4 parkeerplaats per huishouden.

Voorzieningen

Figuur 30: Treinstation Zevenaar

Van de onderzochte voorzieningen zijn er zes aanwezig in deze wijk. De belangrijkste zijn

de huisarts en het trein- en busstation. De supermarkt en de basisschool zitten daarentegen wel vlakbij, alleen in de wijk ernaast. De afstanden tot de voorzieningen zie bijlage 2.11 .

Meedoen

De drie onderdelen van luchtkwaliteit liggen in de Molenwijk rond en onder het landelijk gemiddelde. De stikstofdioxide ligt het hoogst van de drie onderzochte stoffen. De vraag is alleen of het treinverkeer meegenomen is in de berekeningen van de provincie Gelderland.

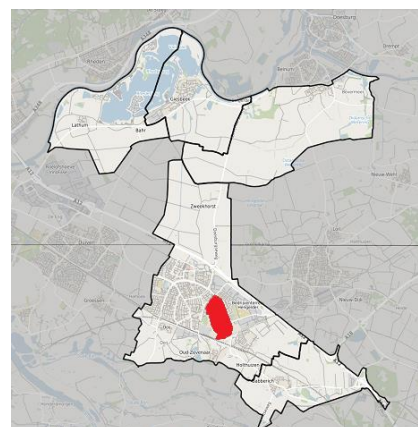
Als er gekeken wordt naar het sociaal domein valt het op, dat het percentage jeugd-domein aan de hoge kant ligt in vergelijking met de andere wijken behalve de Methen. In tabel 16 worden de kosten en type verstrekkingen ook weergegeven per domein.

	Aantal verstrekkingen	Kosten per 100 huishoudens	Aantal type verstrekkingen
Jeugd domein	16 (6,4%)	€20.209,-	4 (8)
Participatie domein	16 (2,3%)	€19.970,-	5 (5)
WMO domein	87 (4,2%)	€?	7 (9)

Tabel 16: Sociaal domein Molenwijk

Het aantal mensen dat een AOW-uitkering krijgt ligt ongeveer gelijk aan de hoeveelheid mensen boven de 65 in de wijk. Daarnaast valt op dat 5% van de inwoners een arbeidsongeschiktheidsuitkering heeft. Dit is gelijk aan het gemeentelijk gemiddelde.

Schrijvershoek

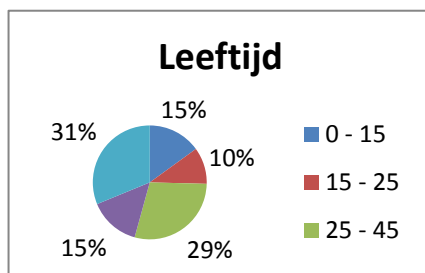

Figuur 31: Aangeven waar Schrijvershoek ligt.

Bevolking

Schrijvenhoek is gebouwd na de drie wederopbouwwijken. In Schrijvershoek wonen 49% mannen en 51% vrouwen. De leeftijdsverdeling in Schrijvershoek is net iets anders dan in anderen wijken. In deze wijk is namelijk 29% 25 tot 45 jaar en er is een grote groep ouderen, namelijk 31% 65 plussers. Wat ook opvalt is dat het aantal inwoners met een laag inkomen hoog is in deze wijk, namelijk 46%. Doordat er veel

mensen met een laag inkomen zijn is het gemiddeld inkomen ook lager. Daarentegen wonen er evenveel mensen in de wijk rond of onder het

Figuur 32: Verdeling leeftijd in Schrijvershoek

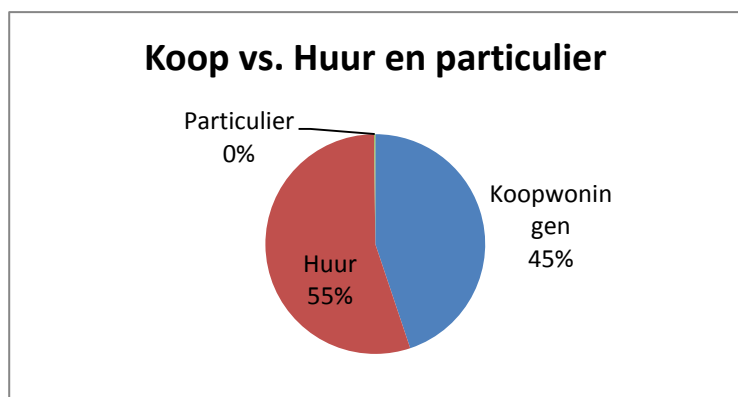
zijn gaan wonen, onder andere in deze wijk. De nationaliteit van de inwoners van Schrijvershoek is vooral Nederlands. Ongeveer 19% is van een andere nationaliteit, waarvan het grootste deel, 14%, van westerse afkomst. De bevolkingsdichtheid is ook vrij hoog in deze wijk. Dit komt door de hoeveelheid hoogbouw.

minimum inkomen als het gemeentelijk niveau. De huishoudensamenstelling in de wijk is ook anders dan in andere buurten. In Schrijvershoek wonen namelijk veel eenpersoonshuishoudens (45%) en van de huishoudens met kinderen maar 25%. Uit deze gegevens kun je lezen dat veel jongeren op zichzelf

appartementen (58%). Als er gekeken wordt naar wat voor type koopwoningen er in de wijk zijn, dan zijn dat twee-onder-één-kap- en hoekwoningen (56%) en daarnaast nog tussenwoningen (38%). Het energieverbruik in de wijk is laag. Op het gebied van gasverbruik is dit zeer laag. Dit betekent dat veel woningen goed geïsoleerd zijn. De woningdichtheid ligt qua categorie gelijk aan het gemeentelijk gemiddelde (categorie drie), maar de WOZ-waarde is daarentegen wel een stuk lager. De waarde van de woningen ligt twee categorieën lager dan het gemeentelijk niveau. Dit kan te maken hebben met de hoeveelheid hoogbouw/appartementen en de hoeveelheid huurwoningen die aanwezig zijn in deze wijk.

Schrijvershoek is niet zo groen. In de wijk ligt het park 'Gimbornhof'. Dit is een bos met speciale bomen. In de wijk is 5,4 hectare groen aanwezig, maar als het omgerekend wordt naar de hoeveelheid groen per woning is dit 48 m² en dat is vrij laag als er gekeken wordt naar de norm van het Rijk (75 m²). Er is geen water aanwezig in de wijk, maar in de omgeving zijn meerdere waterpartijen aanwezig. In totaal heeft Schrijvershoek zes speeltuintjes. De meeste speeltuintjes zijn voor de leeftijd tussen 5 en 12 jaar. De hoeveelheid parkeerplaatsen ligt op 1269. Het komt neer op ongeveer één parkeervak per woning.

Woningen

Figuur 33: Percentage koopwoningen versus huur- en particulieren verhuur.

45% koop en 55% huur. De huurwoningen zijn van woningcorporatie Baston Wonen. De meeste woningen die zij daar hebben zijn

Schrijvershoek is een wijk dat aan de oostkant ligt van het centrum van Zevenaar. Er zijn 1211 woningen waarvan

Voorzieningen

Figuur 34: Caleidoz welzijnsorganisatie /Dagbesteding

Van de onderzochte voorzieningen zijn er zes voorzieningen aanwezig in de wijk. Een van de belangrijkste is de huisarts. De basisscholen zijn afgelopen jaar verhuisd naar een andere locatie. De supermarkten zijn daarentegen wel in de wijk. Deze zitten in de wijk ernaast. Om te zien wat de afstanden gemiddeld zijn zie bijlage 2.12

Meedoen

Als er gekeken wordt naar de luchtkwaliteit in Schrijvershoek, dan zit fijnstof op een zeer laag niveau, maar roet en stikstofdioxide zitten op gemiddeld niveau (categorie drie). Er komt veel verkeer langs de wijk dat vanaf de snelweg naar gemeente Rijnwaarden gaat. De komende jaren is het belangrijk om deze wijk goed in de gaten te houden. De nieuwe oprit naar de snelweg komt in de buurt van de wijk komt te liggen. Veel verkeer dat Zevenaar in/uit wil, gaat via de ringbaan die langs de wijk ligt

Op het gebied van sociaal domein is te zien dat er veel gebruik wordt gemaakt van het participatie domein (15,7%) en van het WMO domein (12,7%). Dit kan te maken hebben met het lage inkomen, maar ook het aantal ouderen in de wijk.

	Aantal verstrekkingen	Kosten per 100 huishoudens	Aantal type verstrekkingen
Jeugd domein	20 (8%)	€23.793,-	4 (8)
Participatie domein	108 (15,7%)	€75.0448,-	4 (5)
WMO domein	259 (12,7%)	€?	8 (9)

Tabel 17: Sociaal domein Schrijvershoek

Het opvallendste cijfer is het aantal uitkeringen, omdat er veel arbeidsongeschikten in de wijk wonen (7%). Dit is een stuk hoger dan het gemiddelde van de gemeente. Daarnaast hebben de ouderen die boven de 65 jaar zijn ook een AOW-uitkering.

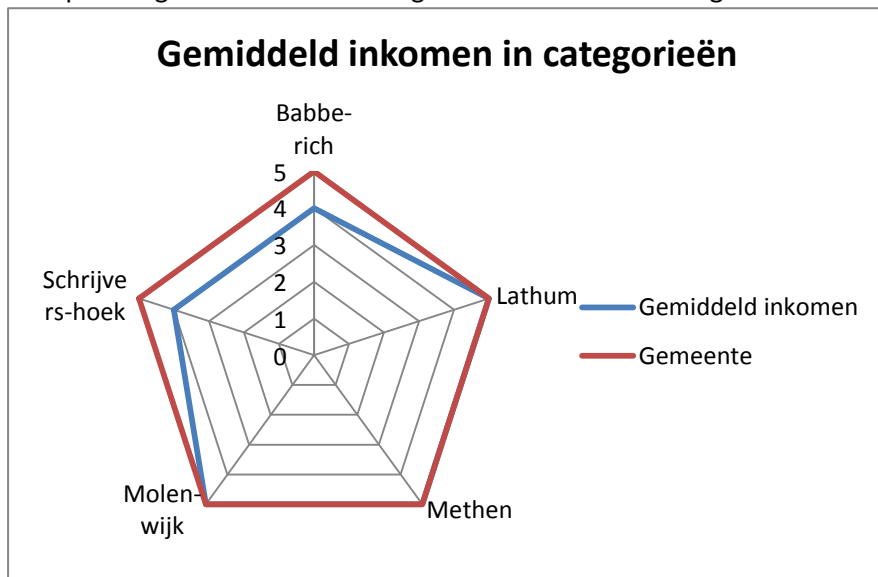
6. Inzicht in mogelijke risico's

6.1 Vergelijking tussen de wijken

In dit deel gaan we de vijf onderzochte gebieden tegenover elkaar zetten en kijken hoe ze met elkaar in verhouding staan. Als er gemeentelijk niveau aanwezig is wordt er gekeken of een wijk beter of slechter scoort. De scoring is tot stand gekomen door te kijken hoe de categorieverdeling is binnen de verschillende bronnen. Zie bijlage 1.19 of 3.2 voor de categorieverdeling. Zie bijlage 2.13 voor de spinnenwebmodellen die gemaakt zijn.

Bevolking

Als er gekeken wordt naar het inkomen van de onderzochte gebieden, dan valt op dat Schrijvershoek en Babberich een hoger percentage aan lage inkomers heeft dan het gemeentelijke niveau. De Methen zit iets lager dan het gemeentelijk gemiddelde. Het deel waar veel koopwoningen staan haalt het lage inkomen weer omhoog.

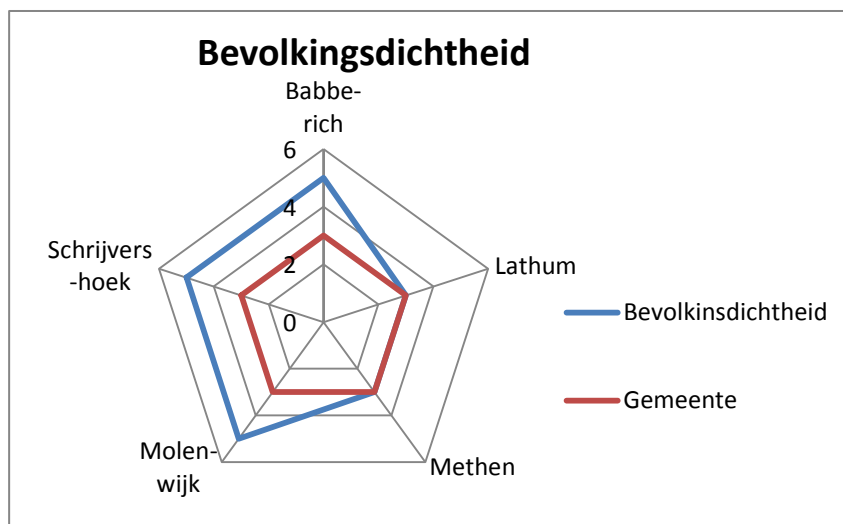
Figuur 35: Gemiddeld inkomen in categorieën

Als er gekeken wordt naar het hoge inkomen dan zitten de Methen en Lathum boven het gemeentelijk gemiddelde. De gebieden Babberich, Schrijvershoek en Molenwijk zitten duidelijk minder mensen met een hoog inkomen.

Door hoog en laag tegenover elkaar te zetten komt het gemiddelde inkomen van de wijk tevoorschijn. De gemiddelde inkomens zijn verdeeld in categorieën. Zie bijlage 1.19 of 3.2 voor de categorieën verdeling. Uit de analyse blijkt dat Babberich en Schrijvershoek een categorie lager liggen qua gemiddeld inkomen dan de andere onderzochte gebieden. Deze liggen namelijk op het gemeentelijk niveau.

Helaas leven er ook nog mensen rond of onder het sociaal minimum van Nederland en ook in gemeente Zevenaar. Het CBS heeft het onderverdeeld in categorieën. Zie bijlage 1.19 of 3.2 voor deze categorieën. Hoe lager de categorie, hoe minder mensen er zijn die rond of onder het sociaal minimum leven. Uit het spinnenwebmodel (zie bijlage 2.13) blijkt dat er in Babberich en in de Molenwijk minder mensen onder of rond het sociaal minimum leven en in de andere onderzochte gebieden wonen evenveel mensen rond of onder het sociaal minimum als het gemeentelijke gemiddelde.

De bevolkingsdichtheid van gemeente Zevenaar ligt op categorie drie. Dit wilt zeggen 301 – 1000 inwoners per vierkante kilometer. Dit is laag als er gekeken wordt naar hoe de bevolkingsdichtheid is in de kern Zevenaar. Het gemiddelde ligt laag doordat ook de buitengebieden meegerekend zijn. Het opvallendst is dat de Methen op het gemeentelijk gemiddelde ligt. De Methen is een grote wijk met veel woningen, maar blijkbaar wonen er minder mensen per vierkante kilometer. Het kan ook te maken hebben dat de wijk ruim opgezet is in vergelijking met de andere wijken in Zevenaar.

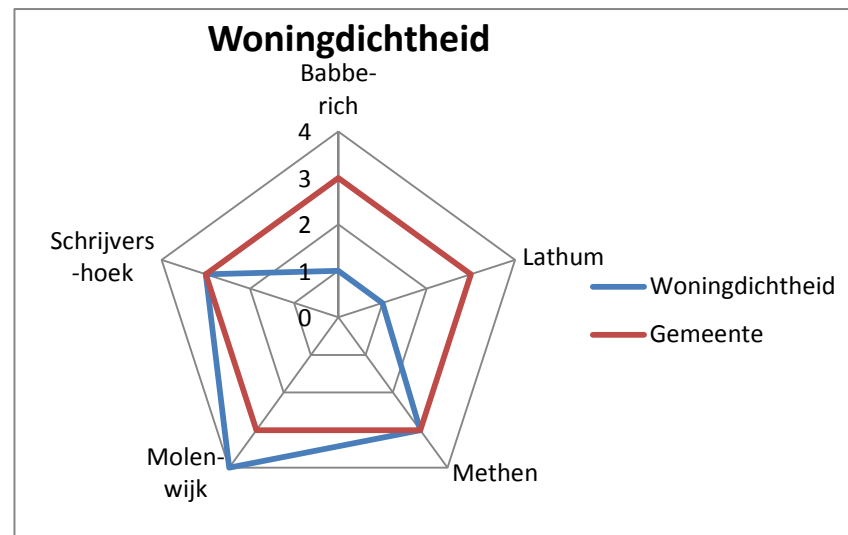
Figuur 36: Bevolkingsdichtheid

Woningen

Op het gebied van energieverbruik valt op dat in Lathum meer gas en elektriciteit verbruikt wordt. Dit kan te maken hebben met de hoeveelheid vrijstaande woningen. Ook in de Molenwijk wordt er meer gas verbruikt. Dit kan te maken hebben met de staat en ouderdom van de woningen.

De WOZ-waarde ligt gezien de categorieën indeling (zie bijlage 1.19 of 3.2) gemiddeld ten opzichte van Nederland. Alleen in Lathum zijn de waarde van de woningen hoger dan het gemeentelijk niveau. Dit kan te maken hebben met de hoeveelheid vrijstaande woningen en de grotere kavels. Verder valt op dat Schrijvershoek ver onder het gemiddelde van de gemeente zit en het laagste is van de onderzochte gebieden. Of dit het geval ook is als heel Zevenaar onderzocht is, is de vraag. Het kan zijn dat de WOZ-waarde hier lager ligt, omdat er veel kleine appartementen in het gebied staan. Ook zijn hier veel huurwoningen te vinden.

De woningdichtheid in Zevenaar, 1000 tot 1500 woningen per km², ligt gemiddeld als er gekeken wordt naar categorieïndeling van het CBS (zie bijlage 1.19 of 3.2). Als er gekeken wordt naar de onderzochte gebieden dan valt op dat de Molenwijk een hogere dichtheid heeft dan

Figuur 37: Woningdichtheid in de onderzochte gebieden en op gemeentelijk niveau

het gemeentelijke gemiddelde. Babberich en Lathum liggen ver onder de gemiddelde dichtheid. Dat Babberich en Lathum lager liggen komt doordat deze dorpen in het buitengebied liggen en de huizen wat verder uit elkaar gepaast zijn. In de Molenwijk is zoveel mogelijk wat nog groen of kale vlakte was vol gebouwd, zodat er genoeg woningen waren voor de inwoners van Zevenaar. Als er gekeken wordt naar de bevolkingsdichtheid en de woningdichtheid dan valt op dat er bijvoorbeeld in Babberich de woningdichtheid laag is, maar de bevolkingsdichtheid hoog. Dit kan betekenen dat er meerdere mensen in een woning wonen dan in andere gebieden.

De norm van het Rijk is om 75 m² groen te hebben per woning. Als we deze norm neer gaan leggen in Zevenaar en in de onderzochte gebieden, dan is te zien dat er in Babberich genoeg groen per woning is. Daarentegen vallen Schrijverhoeks en de Molenwijk buiten de norm.

Meedoen

De grafieken (zie bijlage 2.13) laten zien dat Schrijvershoek de meeste bijstand- en arbeidsongeschiktheids uitkeringsgerechtigte inwoners heeft. Dit kan te maken hebben met de hoeveelheid huurwoningen die aanwezig zijn in deze wijk. Ook de Methen heeft meer bijstands- en arbeidsongeschiktheids uitkeringsgerechtigte dan het gemeentelijk gemiddelde. De hoeveelheid AOW uitkeringen ligt in het ene gebied hoger dan het gemeentelijk gemiddelde en in andere gebieden lager. Dit heeft allemaal te maken met de hoeveelheid 65 plussers die in de verschillende wijken wonen.

Op het gebied van luchtkwaliteit zijn er hier en daar wat opvallende punten uit de spinnenwebmodellen te halen (zie bijlage 2.13). Zo is het fijnstof PM10 in Babberich hoger dan in de andere gebieden. Dit heeft te maken met het aantal landbouwbedrijven die rond Babberich zitten. De roet uitstoot is hoger in Schrijvershoek in vergelijking met de andere vijf gebieden. Dit kan komen doordat de vrachtwagens die naar gemeente Rijnwaarden en Babberich moeten via de rondweg gaan die langs deze wijk ligt. Hoe het komt dat het stikstof hoger is in Lathum, Schrijvershoek en de Molenwijk is niet goed te verklaren. Het kan met het verkeer te maken hebben of met de landbouwindustrie. Als het om de landbouwindustrie gaat dan is het apart dat de Methen hier geen last van heeft, want aan de zuidelijke kant van de wijk liggen landbouwbedrijven.

6.2 Inzichtelijk of niet

In de vorige paragraaf zijn de uitkomsten van de monitoren weergegeven. Hieruit blijkt dat er wel naar een aantal opgaven gekeken moet gaan worden om de leefbaarheid in de toekomst te kunnen garanderen. In de workshop van 9 mei 2017 (verslag zie bijlage 2.15) is naar voren gekomen dat de monitor momenteel een duidelijk beeld geeft op welke punten er meer aandacht aan de leefbaarheid besteed moet worden. Verder hebben ze nu handvatten waarmee ze met de burger en andere partijen in gesprek kunnen gaan. Wel worden een aantal indicatoren gemist, zoals hoe inwoners hun woonomgeving beleven en hoe de sociale woonomgeving is in de verschillende wijken. Dit zijn mogelijk punten die nog toegevoegd moeten gaan worden aan de monitor om een beter beeld te krijgen.

Als er gekeken gaat worden naar wat de mogelijke opgaven zijn die uit de monitor naar voren komen, komt het op de onderstaande punten neer. De tekst is onderverdeeld in wat er moet gebeuren en wat er mogelijk al in de praktijk wordt ingezet.

- De bevolking wordt ouder en daarbij komen allerlei ongemakken. De mensen willen het liefst in hun eigen woning wonen, maar die zijn niet altijd goed ingericht om extra voorzieningen in huis mogelijk te maken. Hiervoor moet gekeken worden of er passende voorzieningen zijn.
 - o Er is momenteel vanuit Caleidoz een programma 'Aangenaam wonen' waar mensen informatie kunnen krijgen over wat er allemaal mogelijk is aan woningaanpassingen. Dit programma is in de kleine kernen momenteel geïmplementeerd. In de kern Zevenaar is het project nog niet uitgerold, hier is Caleidoz nog mee bezig.
- Als er gekeken wordt naar de woningvoorraad, dan kan er ook gekeken worden of er genoeg woningen zijn voor ouderen of mensen met een (chronische) aandoening die andere voorzieningen nodig hebben dan de gemiddelde inwoners.

- Dit is zeker belangrijk bij de woningcorporaties die momenteel hun woningvoorraad opnieuw aan het bekijken zijn, maar de gemeente kan hier ook rekening mee houden bij nieuwbouw of bij het transformeren van panden.
- Er zou meer gekeken moeten worden waar veel elektriciteit en gas wordt verbruikt. In deze wijken zou dan een plan kunnen worden uitgewerkt hoe het kan dat er zoveel gas en elektriciteit verbruikt wordt en of er maatregelen genomen kunnen worden.
 - In 2017 is het energieloket geopend waar mensen die hun huis willen isoleren advies in kunnen winnen. Het is verstandig om naar de wijken toe te gaan waar het energieverbruik hoog ligt om de mensen te attenderen dat er mogelijkheden zijn.
- De hoeveelheid groen in de wijken is vaak onder de norm die het Rijk heeft gemaakt. Bij nieuwbouw of bij renovaties van wijken is het belangrijk om te kijken of er inderdaad te weinig groen is in de wijk en of er mogelijk extra groen toegevoegd kan worden.
- Behoud de voorzieningen die er momenteel zijn in de verschillende wijken en bekijk welke voorzieningen gemist worden die niet binnen de reikwijdte van de voorziening en binnen de afstanden zitten die een inwoner wil lopen. Om er achter te komen hoever mensen willen lopen naar bepaalde voorzieningen is het het beste om een enquête te houden onder de inwoners van de gemeente Zevenaar.
- Kijk met het sociaalteam waar en wat voor hulp nodig is in verschillende wijken. Dit kan op het gebied zijn van zorg, welzijn, werk en inkomen.
 - Op maandag 8 mei 2017 is het eerste gebiedsteam aan de slag gegaan. Deze is gevestigd in Lathum. Dit gebiedsteam gaat zich richten op zorg en welzijn, jeugd, werk en inkomen en ideeën om een buurt of wijk aangenamer te maken. Bij het lokaal informatie- en adviespunt ontmoeten buurtbewoners, vrijwilligers en professionals

- elkaar. In het gebiedsteam zitten mensen van verschillende zorg- en welzijnsorganisaties en van de gemeente actief. De bedoeling is dat dit jaar nog op meerdere locaties in de gemeente informatie- en adviespunten worden geopend.
- Zevenaar heeft een grote opgave als er gekeken wordt naar de luchtkwaliteit. Dit komt doordat in de komende jaren een aantal grote ontwikkelingen plaatsvinden binnen de gemeente. De doortrekking van de A15 en de verbreding van de A12 kan meer fijnstof en roet opleveren voor de wijken die langs de snelwegen liggen. Daarnaast worden er andere afslagen van de snelwegen neergelegd, waardoor de in- en uitstroom van verkeer anders gaat worden en andere wijken meer last gaan krijgen van de uitstoot van het verkeer.

7. Conclusie en aanbevelingen

7.1 Conclusie

De probleemstelling van dit onderzoek is: *“Welke variabelen zitten in de leefbaarheidsmonitor van de gemeente Zevenaar en in hoeverre geeft deze leefbaarheidsmonitor kennis en inzicht in de eventuele leefbaarheidsrisico's?”* De bijbehorende deelvragen die hielpen bij het beantwoorden van de probleemstelling zijn als volgt:

1. Wat wordt er verstaan onder de term leefbaarheid en wat zijn mogelijke variabelen die toegepast kunnen worden in de leefbaarheidsmonitor?
2. Welke bestaande leefbaarheidsmonitors zijn goede voorbeelden voor de leefbaarheidsmonitor voor de gemeente Zevenaar?
3. Wat zijn variabelen die meegenomen moeten worden in de monitor vanuit de verschillende beleidsstukken en wensen van de verschillende partijen?
4. Hoe komt de monitor voor de gemeente Zevenaar eruit te zien?
5. Welke wijken en/of dorpen hebben, volgens de voor Zevenaar gemaakte monitor, een verhoogd risico op leefbaarheidsrisico's?
6. Helpen de resultaten uit de monitor om mogelijke opgaven in de verschillende wijken en dorpen inzichtelijk te krijgen?

Uit het onderzoek blijkt dat de volgende variabelen nodig zijn om een leefbaarheidsmonitor te maken voor de gemeente Zevenaar. De variabelen zijn onderverdeeld in dimensies en indicatoren, zie bijlage 1.21.

Uit het onderzoek blijkt dat er diverse variabelen onder leefbaarheid vallen. Deze variabelen zijn te vinden in bijlage 1.21. De variabelen zijn onderverdeeld in dimensies en indicatoren. Na de ontwikkeling van de monitor met de variabelen uit bijlage 1.21 en het invullen van de diverse data-gegevens komt een beeld naar voren hoe het momenteel is in de diverse wijken. Met deze gegevens kunnen de verschillende actoren aan

de slag en in gesprek met inwoners en andere instanties om erachter te komen of het daadwerkelijk zo ervaren wordt.

De leefbaarheidsmonitor geeft kennis en inzicht in de variabelen die ingevuld zijn. Er wordt kennis en inzicht gemist in de monitor op de volgende onderwerpen; beleving en sociale woonomgeving. Als deze onderwerpen in de leefbaarheidsmonitor staan kan er een beter beeld gevormd worden hoe de leefbaarheid is in de diverse wijken.

Ontwikkeling van de monitor

De variabelen uit bijlage 1.21 zijn naar voren gekomen uit de eerste vier deelvragen. Uit de eerste deelvraag blijkt dat de leefbaarheid op verschillende manieren wordt omschreven. Hieruit blijkt dat fysieke en sociale variabelen van belang zijn om de leefbaarheid goed in beeld te krijgen. Het sociale aspect komt pas naar voren als met de fysieke gegevens die er zijn, een gesprek wordt aangegaan met de betrokkenen (alternatief voor een enquête over beleving).

Als er gekeken wordt naar de verschillende leefbaarheidsmonitors die momenteel toegepast worden in Nederland, is er een duidelijk onderscheid te maken. Van de vijf onderzochte monitors blijkt dat de monitors van de gemeente Arnhem en de gemeente De Marne het beste passen bij de monitor die ontwikkeld wordt voor de gemeente Zevenaar. De twee monitors zijn namelijk op objectief niveau en deze pragmatische insteek past goed bij de gemeente Zevenaar. De wens vanuit de werkgroep is dat als de monitor wordt uitgebreid ook gekeken gaat worden naar de subjectieve monitors en variabelen.

Uit verschillende beleidsstukken, zoals Woonvisie 2015 en Leefbaarheidsbeleid van Plavei en drie interviews, is naar voren gekomen dat de verschillende actoren veertien variabelen in de monitor willen hebben. In de tabellen van paragraaf 4.3 zijn de variabelen te vinden.

Uitkomsten van de leefbaarheidsmonitor

Met de leefbaarheidsmonitor kan er gekeken worden op welke gebieden de onderzochte kernen/wijken een verhoogd risico lopen op het gebied

van leefbaarheid. Aan de hand van de verschillende dimensies en indicatoren kan het volgende geconstateerd worden; Op het gebied van bevolking is te zien dat er steeds meer inwoners 65 jaar en ouder zijn in de gemeente Zevenaar. Het aanbod van seniorenwoningen is in de diverse wijken niet gelijk aan de vraag.

Op het gebied van inkomen is duidelijk te zien dat bewoners van Babberich en Schrijvershoek een laag inkomen hebben in vergelijking met de andere onderzochte gebieden en het gemeentelijk niveau.

De overheid wil graag dat er duurzamer geleefd wordt. Op het gebied van wonen is het belangrijk dat de gemeente de inwoners en corporaties stimuleert om hun woningen zo energieneutraal mogelijk te maken. Dit kan bijvoorbeeld als eerste bij Lathum toegepast worden. De hoeveelheid groen in de omgeving is behalve in Babberich en de Methen niet volgens de richtlijn die het rijk heeft opgesteld. Het is belangrijk om in de andere wijken hier meer rekening mee te gaan houden in de toekomst.

Als er gekeken wordt naar voorzieningen is te zien dat in Lathum de minste voorzieningen aanwezig zijn en de voorzieningen die dan niet aanwezig zijn dan op behoorlijke afstand liggen. Bij de Methen en Schrijverhoek zijn ook niet veel voorzieningen, maar de voorzieningen liggen dan op kortere afstand dan die in Lathum. In Babberich zijn de belangrijkste voorzieningen aanwezig, maar voor de overige voorzieningen moet men naar het centrum van Zevenaar.

In Schrijverhoek zijn de meeste mensen te vinden met een laag inkomen en veel uitkeringen. Dit kan een negatieve lading geven aan de wijk. In de wijk de Methen zijn ook veel mensen met uitkeringen aanwezig, maar hier zijn minder huurhuizen en het inkomen is hier hoger in vergelijking met Schrijvershoek.

Inzicht in mogelijke risico's

De monitor geeft een beeld hoe het momenteel kan zijn in de verschillende wijken. Een mogelijk risico kan de luchtkwaliteit zijn, doordat er veel veranderd wordt aan het wegennet in de gemeente. Door de gemiste onderdelen, beleving en sociale woonomgeving, toe te voegen, wordt er een beter beeld gevormd. Naast de gemiste onderdelen

zou de huidige monitor nog wel op een aantal onderdelen aangepast kunnen worden, zoals het opnemen van een benchmark. In de benchmark kan er gebruik gemaakt worden van kleuren. Door kleur te gebruiken is er “in één oogopslag” te zien of de waarde positief of negatief is ten opzichte van het gemiddelde van de gemeente en of de leefbaarheid beïnvloed wordt. Volgens de actoren heeft de monitor inzicht gegeven in een aantal opgaven. Bijvoorbeeld hoe groot de problematiek is op het gebied van de vergrijzing en de soort huizen. Dit kan in de komende jaren mogelijk de leefbaarheid beïnvloeden. Met deze gegevens kunnen de gemeente en de woningcorporaties aan de slag en in gesprek met inwoners en andere instanties om erachter te komen of het daadwerkelijk zo ervaren wordt.

Terugblik

Bij het terugkijken naar welke variabelen zijn omschreven in het theoretisch kader blijkt inderdaad dat als de monitor op buurten/kernen niveau wordt ontwikkeld er nieuwe inzichten ontstaan dan als het op gemeentelijk niveau wordt bekeken. Zo is te zien dat er in bepaalde wijken veel mensen zijn met een hoge leeftijd, maar dat er weinig voorzieningen zijn waar deze mensen makkelijk naartoe kunnen gaan. Ook is naar voren gekomen dat in wijken met veel huurwoningen ook veel mensen met een laag inkomen en/of uitkering wonen. Dit was waarschijnlijk niet naar voren gekomen als variabelen punten hadden gekregen en bij elkaar opgeteld waren. Dit gebeurt bij de “Leefbarometer”. In het theoretisch kader zijn vier dimensies en veertien indicatoren genoemd. Uit de literatuur, de vijf onderzochte monitoren, beleidsanalyse en drie interviews is naar voren gekomen dat er nog een aantal variabelen bij moeten, namelijk: voorzieningen, bevolkingsdichtheid, woningdichtheid, WOZ-waarde, hoeveelheid water, aantal speeltuintjes, parkeerplaatsen, gezondheid, sociaal domein en uitkeringen. Hieruit blijkt dat er meer met leefbaarheid te maken heeft dan dat er in het begin gedacht werd.

De doelstelling van het rapport is ook behaald. De doelstelling luidde als volgt: “*Vanuit de diverse bestaande rapporten, analyses op*

basis van beschikbare cijfers en gesprekken die gevoerd worden met verschillende partijen een leefbaarheidsmonitor te maken met daarbij een onderzoeksrapport met aanbevelingen die helpt een beeld te geven over de posities van de wijken en dorpen in de gemeente Zevenaar, waarmee de woningcorporaties Baston Wonen en Plavei hun strategisch voorraadbeleid en de gemeente haar ambitieniveau kunnen bepalen.” Alle onderwerpen die in de doelstelling staan zijn toegepast om een leefbaarheidsmonitor te maken. De gemaakte monitor kan nu gebruikt worden door de gemeente en de woningcorporaties.

7.2 Aanbevelingen

Naar aanleiding van dit onderzoek zijn er nog een aantal aanbevelingen. Deze aanbevelingen komen voort uit hoe het onderzoek is gegaan en waar tegenaan gelopen is. Deze aanbevelingen zijn belangrijk voor het vervolg van de monitor.

Proces

De volgende aanbevelingen zijn op het gebied van het proces voor in de toekomst.

- *De monitor verder invullen.*
De monitor is nu voor vijf buurten/kernen ingevuld in de gemeente Zevenaar. Om een goed beeld te krijgen hoe alle wijken en dorpen liggen ten opzichte van elkaar is het belangrijk om de monitor verder in te vullen. Ook is het verstandig om de monitor in te vullen voor de dorpen die momenteel bij de gemeente Rijnwaarden horen. De gemeente Rijnwaarden komt namelijk per 1 januari 2018 bij de gemeente Zevenaar en zo kan er een beter beeld later gemaakt worden als de monitor opnieuw ingevuld wordt.
- *Herhalen van het invullen van de monitor.*
Om een beeld te krijgen of de variabelen in de monitor veranderen is het belangrijk om de monitor regelmatig in te vullen. Dit kan bijvoorbeeld om de twee jaar. Als er geen capaciteit is binnen de gemeente om het zelf opnieuw in te

vullen, dan is er ook een mogelijkheid om de opdracht neer te leggen bij het stadsLAB van Saxion te Deventer. In het stadsLAB zitten studenten van het tweede jaar die opdrachten uitvoeren in opdracht van organisaties, overheid en bedrijfsleven. Het nadeel is dat de studenten beginners zijn, dus er kan wel eens hier en daar een foutje insluipen.

- *Handleiding*
Als de monitor opnieuw ingevuld gaat worden kan de handleiding in bijlage 3.1 gebruikt worden. In deze handleiding staat hoe de monitor bij dit onderzoek is ingevuld.
- *Enquêtes*
De gemeente kan er ook voor kiezen om enquêtes te verspreiden onder haar bewoners. Zo krijgen ze een beter beeld over wat de bewoners van de gemeente vinden en kunnen ze kijken of de data op papier klopt. Het onderzoek kan uitgevoerd worden door de gemeente zelf, maar ook door diverse bedrijven.
- *Monitor als basis voor gesprek*
Voor een goede duiding van de informatie uit de monitor is het belangrijk om deze door te spreken met betrokkenen.
- *Informatievoorziening op orde brengen*
Bij het opvragen van informatie blijkt dat veel informatie niet op buurtniveau te krijgen is. Dat geldt zowel voor de gemeente als voor andere instanties. Daarnaast is het belangrijk dat informatie ook te vinden is in de gemeentegids. Als er gezocht gaat worden in de digitale gemeentegids is er weinig te vinden.

Inhoud

Op het gebied van inhoud zijn ook een aantal aanbevelingen.

- *Benchmark*
Het is belangrijk om te kijken hoe de verhoudingen zijn tussen de verschillende buurten/kernen. Dit kan gedaan worden door middel van spinnenwebben maken. Ook kunnen er kleuren worden gebruikt, zodat “in één oogopslag” te zien is hoe de indicator scoort.

- *Luchtkwaliteit*
In het kader van de nieuwe omgevingswet is het ook belangrijk om de luchtkwaliteit in de gaten te houden. Gezondheid is namelijk één van de aspecten die toegepast worden. Door de vele ontwikkelingen rond de gemeente Zevenaar kan het zijn dat de luchtkwaliteit veranderd. Dit heeft invloed op de leefbaarheid van de inwoners van de gemeente Zevenaar.
- *Leeftijden*
Om een beter beeld te krijgen hoeveel basisschool- en voortgezet onderwijsleerlingen in een wijk wonen kan het beste de leeftijdscategorie in plaats van 0 – 15 jaar verdeeld worden naar 0 – 12 jaar en 13 – 18 jaar.

Woningbouwcorporaties

- *Ambitieniveau*
In de prestatieafspraken worden verschillende ambities/doelen geformuleerd door de gemeente en de woningbouwcorporaties. Een ambitieniveau voor leefbaarheid is een afspraak die ook geformuleerd kan worden in de prestatieafspraken. De leefbaarheidsmonitor kan een onderdeel zijn van de afspraak op het gebied van leefbaarheid. Door het bij de prestatieafspraken te doen is het doel van de gemeente en de woningcorporaties hetzelfde, maar hebben ze wel de mogelijkheid om op hun eigen manier tot dit doel te komen.
- *Strategisch voorraadbeheer*
Met de uitkomsten uit de monitor kunnen de woningbouwcorporaties gaan bekijken of de strategische woningvoorraad nog op orde is. Het is momenteel belangrijk dat de woningbouwcorporaties zicht hebben op hun woningvoorraad. Ook is het belangrijk om te kijken of de woningvoorraad ook geschikt is voor de hoeveelheid ouderen die er momenteel bijkomen. Daarnaast is het verstandig om vooruit te kijken. Over 15 tot 20 jaar kan het zijn dat er minder huizen nodig zijn.

7.3 Discussie

In deze paragraaf gaat het over de kwaliteit en inhoud van het onderzoek. Daarnaast gaat het ook over het proces van het onderzoek. Uiteindelijk wordt er gekeken of en hoe de opleidingscompetenties zijn toegepast bij het onderzoek.

Kwaliteit/inhoud

Als er gekeken wordt naar de kwaliteit en inhoud van het onderzoek, zijn wel een aantal leerpunten uit te halen. Om deelvraag één te beantwoorden is er meer tijd nodig geweest dan gepland. De hoeveelheid bronnen was misschien veel, maar deze tien bronnen zijn wel nodig geweest om deelvraag één goed te kunnen beantwoorden.

De bronnen om de monitoren in te vullen zijn niet allemaal recent. De cijfers voor inkomen en uitkeringen (behalve AOW) komen niet uit 2016, maar uit 2012 en 2014. Dit komt doordat de cijfers pas na een aantal jaar vrijgegeven worden door de belastingdienst. Door deze cijfers is er geen goed beeld over hoe het momenteel is in de verschillende wijken, maar als de monitor steeds wordt ingevuld met dezelfde bron dan is er mogelijk een trend te zien in de loop der jaren.

De politiecijfers zijn niet ingevuld, omdat de cijfers niet op tijd zijn aangeleverd. Doordat de cijfers niet ingevuld zijn, is er een minder goed beeld over de leefbaarheid in de wijken. Dit kan in de loop der jaren misschien beter ingevuld worden, doordat er dan een langere tijd voor het aanleveren is.

Door de hoeveelheid informatie die wel is ingevuld in de monitor, is er momenteel al wel een goed beeld hoe de leefbaarheid is. Dit geeft een goed inzicht voor de verschillende actoren om met elkaar in gesprek te gaan. Ook kan de informatie gebruikt worden om met burgers in gesprek te gaan.

Door de twee workshops is er een breed draagvlak gecreëerd onder diverse actoren. Zij hebben mede bepaald wat er allemaal in de monitor moet komen en kunnen nu aan de slag met het verder invullen van de monitor en de uitkomsten verder bekijken.

Proces

In de beginfase van het afstudeeronderzoek ging het moeizaam. Bij het maken van het afstudeervoorstel werd steeds de opdracht aangepast, omdat de gemeente Zevenaar niet goed wist hoe ze de vraag moesten stellen. Na tweemaal het afstudeervoorstel ingeleverd te hebben, is het voorstel goedgekeurd. Bij het maken van het plan van aanpak was het moeilijk om de juiste onderwerpen in het theoretisch kader te zetten. Na een aantal keer een gesprek met diverse personen te hebben gehad, was er een beter beeld over wat leefbaarheid is en wat er in het theoretisch kader terecht moet komen. Na tweemaal het plan van aanpak ingeleverd te hebben en uiteindelijk goedgekeurd te zijn, zijn er grote stappen gemaakt met het onderzoek.

Elke werkdag, met uitzondering van de verschillende feestdagen en brugdagen, is er gewerkt op het gemeentehuis. Hierdoor waren de lijnen kort met de opdrachtgever en andere ambtenaren. Als er iets nodig was kon het altijd wel aan iemand gevraagd worden en was de persoon in kwestie niet aanwezig dan kon er natuurlijk altijd gemaild worden. Naast het werken bij de gemeente is er ook thuis gewerkt om geen verloren dagen te hebben. Elke twee weken was er overleg met de opdrachtgever, Michiel Huizing. Door verschillende omstandigheden moest de afspraak af en toe verplaatst of afgezegd worden vanuit Michiel, maar als er dringende vragen waren kon er altijd langsgelopen worden. Door de opdrachtgever op de hoogte te houden kon er ook nog soms bijgestuurd worden vanuit de organisatie. De overleggen werden als prettig ervaren.

Door middel van diverse interviews zijn de stukken voor het onderzoek ook steeds aangescherpt. Door de kritische blik van de andere studenten en de stukken die ik van hun kreeg, kon het onderzoek nog beter gemaakt

worden. Doordat het groepje uit twee studenten en een begeleider bestond was de diversiteit aan feedback laag. Door contact met andere studenten te zoeken is er meer feedback binnengekomen en hebben we elkaar geholpen met verschillende vragen. Via de Whatsapp was er altijd de mogelijkheid om vragen te stellen aan elkaar.

Vanwege het worstelen met deelvraag één, maar ook door de langzame toevoer van informatie voor de monitor is er tijdnood ontstaan. Doordat de informatie voor de monitor laat binnen was, is ook pas later dan gepland aan de analyse begonnen voor het onderzoek. Voor de volgende keer moet er goed gekeken worden of de hoeveelheid voor de literatuurstudie minder kan. Daarnaast was het beter geweest om niet elke keer informatie in te voeren, nadat er al begonnen was met de analyse.

Competenties

Bij het begin van het onderzoek zijn de volgende competenties opgegeven:

- ROP 1: Ruimtelijke visie en beleid opstellen (fysiek).
- ROP 2: Planproces in de ruimtelijke ordening (mens/sociaal)
- ROP 6: Communiceren
- ROP 7: Project- en procesmatig werken
- ROP 8: Zelfverantwoordelijk functioneren
- ROP 10: Toegepast ruimtelijk onderzoek verrichten

Als er kritisch teruggekeken wordt naar wat er allemaal gebeurt en gedaan is tijdens het onderzoek, kan het volgende geconcludeerd worden op het gebied van de opleidingscompetenties:

- ROP 1: Om een monitor te ontwikkelen en te testen is er gebruik gemaakt van diverse onderdelen uit deze opleidingscompetentie. Om een vraagstuk te kunnen beantwoorden moet eerst het vraagstuk geanalyseerd worden. Uit de analyse komen de deelvragen. Om te weten te komen hoe het beleid is van de verschillende actoren wordt er een beleidsanalyse gedaan. Dit is

gedaan op de beleidstukken van de gemeente Zevenaar, woningcorporatie Baston Wonen en woningcorporatie Plavei. Ook is er gekeken naar het leefbaarheidsbeleid van de provincie, zodat er ook op verschillende schaalniveaus wordt gekeken naar leefbaarheid in beleid. Het onderzoek heeft ook een doel gehad. Het ontwikkelen van een leefbaarheidsmonitor, zodat de gemeente haar ambitieniveau kan bepalen en de woningcorporaties hun strategisch voorraadbeleid kunnen gaan aanpassen. Aan het einde van het onderzoek zijn er aanbevelingen gedaan, wat de gemeente en de woningcorporaties kunnen gaan doen met de leefbaarheidsmonitor.

Uit het bovenstaande blijkt dat er veel onderdelen van de competentie zijn toegepast in dit onderzoek. Ik vind dat de verschillende onderdelen van de competentie goed zijn toegepast, want bijvoorbeeld beleid analyseren is uitgebreid gebeurt aan de hand van de acht stappen van Verhoeven. Door diverse onderdelen toegepast te hebben kan er geconcludeerd worden dat de competentie behaald is.

- ROP 2: In het begin van het onderzoek zijn er diverse gesprekken geweest met verschillende actoren op het gebied van leefbaarheid. Hieruit kon geconcludeerd worden dat iedereen weer anders kijkt naar leefbaarheid. Het grootste verschil zat vooral tussen de burgers en de ambtenaren. Om een goede verhouding te hebben bij de workshops is er gekeken naar wie het meest belang heeft bij de leefbaarheidsmonitor van de verschillende actoren. Hieruit blijkt dat de gemeente en de woningcorporaties het meest geschikt waren.

Uit deze competentie is alleen gebruik gemaakt van een actoren-analyse. Dit is één van de tien onderdelen. Wel is er gekeken naar hoe de leefbaarheid is in de verschillende wijken. Dit onderdeel staat niet in het lijstje van de competenties. Als er gekeken wordt naar wat er in het afstudeervoorstel staat geformuleerd dan kan er geconcludeerd worden dat er geen

agendavoorstel geschreven is waar de gemeente mee verder kan. Daarvoor in de plaats is er een leefbaarheidsmonitor ontwikkeld. Zelf vind ik dat competentie twee niet goed naar voren is gekomen in het onderzoek.

- ROP 6: In het begin ben ik met veel mensen in gesprek gegaan over wat zij onder leefbaarheid verstaan en wat hun vakgebied ermee te maken heeft. Hiermee heb ik mijn mondelinge communicatie verbeterd. Door veel mails te versturen en het onderzoeksrapport te maken heb ik geoefend op mijn schrijfvaardigheid. Af en toe betrap ik mijzelf nog op kromme zinnen en spellingfouten. Door hardop te lezen kunnen de zinnen verbeterd worden. Het probleem met schrijven blijft door mijn dyslexie, maar door veel te schrijven zou het minder moeten worden.

Voor mijn gevoel heb ik de competentie wel behaald als ik kijk naar wat ik mij als doel opgegeven heb. Zoals hierboven genoemd blijft het altijd lastig om foutloos te schrijven.

- ROP 7: Op het gebied van project en procesmatig werken zijn een aantal onderdelen van de competentie aan bod geweest. Bij een onderzoek wordt eerst een plan van aanpak (projectplan) gemaakt en later uitgevoerd. Dit is ook gebeurt bij dit onderzoek. Daarnaast heb ik inzicht gekregen binnen de organisatie wie wat doet en waar ik moet zijn voor informatie over een bepaald thema. Samen met Michiel is het proces regelmatig geëvalueerd en zijn er diverse werkoverleggen geweest.

De meeste onderdelen van competentie zeven zijn toegepast in dit onderzoek, zoals hierboven vermeld. Hieruit blijkt dat de competentie behaald is.

- ROP 8: Als je een onderzoek doet binnen een organisatie die druk is met bijvoorbeeld een fusie, is het belangrijk om zelfstandig te functioneren. Ook omdat Michiel maar twee keer in de week aanwezig is, is het belangrijk om goed te plannen. Om dit onderzoek goed uit te voeren is het belangrijk dat ik zelf verantwoordelijkheid en initiatief neem. Als ik informatie nodig

had en er via de mail niet gereageerd werd, ging ik bij de persoon langs om te vragen of ze een momentje hadden of dat er een afspraak gemaakt kon worden. Door persoonlijk aan te spreken was het ook vaak snel mogelijk om met elkaar in gesprek te gaan.

Deze competentie is behoorlijk aan bod gekomen bij het afstuderen. Iedereen verwacht dat je zelfstandig kan werken en als je hulp nodig hebt dat je dat dan vraagt. Uit het bovenstaande blijkt dat de competentie behaald is.

- ROP 10: Bij het afstudeeronderzoek kan natuurlijk competentie tien niet ontbreken. Bij het afstudeeronderzoek is er een plan van aanpak gemaakt. Het plan van aanpak is na de eerste beoordeling nog behoorlijk aangepast, zodat het duidelijk werd voor iedereen. Na goedkeuring van het plan van aanpak is het in uitvoering gebracht. In het uitvoerende deel zijn er diverse literatuurbronnen gebruikt en is er geïnventariseerd welke gegevens nodig zijn om de monitor in te vullen. Later zijn de gegevens verwerkt en is er een vertaling gemaakt van de diverse gegevens. Aan het eind van het onderzoek is er een conclusie geschreven.

Uit het bovenstaande kan opgemaakt worden dat alle onderdelen van opleidingscompetentie tien naar voren zijn gekomen. Door de diverse feedback en leermomenten is het toepassen van ruimtelijk onderzoek behaald.

Bibliografie

Actuele besluitvorming . (2013, februari 13). Opgeroepen op januari 24, 2017, van Aedes-Actiz; Kenniscentrum Wonen-Zorg: http://www.kenniscentrumwonzorg.nl/thema/scheidenwonenenzorg/actuele_besluitvorming

Atlas van de leefomgeving . (2015, juni). *Beschikbaarheid* . Opgehaald van Atlas van de leefomgeving : <https://www.atlasleefomgeving.nl/meer-weten/groen/beschikbaarheid>

Baarda, B., Bakker, E., Fische, T., & Julsing, M. (2013). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.

Baston Wonen. (2015). *Een nieuwe balans tussen betaalbaar, sober en tevreden*. Zevenaar: Baston Wonen.

Baston wonen. (sd). *Algemene informatie* . Opgeroepen op februari 21, 2017, van Baston Wonen: <https://www.baston.nl/ik-zoek-een-woning/algemene-informatie-1/>

Bibliotheek Liemers . (2017). *Bibliotheek Zevenaar* . Opgeroepen op april 24, 2017, van De Bibliotheek Liemers : <http://www.debibliotheekliemers.nl/openingstijden-overzicht/contact-openingstijden.163922.html/bibliotheek-zevenaar/>

Bruinsma, G., & Bernasco, G. (2004). *De stad en sociale onveiligheid, een state-of-the-art van wetenschappelijke kennis in Nederland*. Leiden: Nederlands Centrum Criminaliteit en Rechtshandhaving.

Bureau de Groot Volker . (2016). *Nachtparkeeronderzoek Zevenaar* . Dieren : Bureau de Groot Volker .

CBS. (2012). *Percentage algemene bijstandsuitkering relatief - Wijken* . Opgeroepen op april 28, 2017, van cbs in uw buurt : http://www.cbsinuwbuurt.nl/#wijken2012_perc_algemene_bijstand

CBS. (2012). *Percentage algemene bijstandsuitkeringen relatief - buurten* . Opgeroepen op april 21, 2017, van cbs in uw buurt: http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2012_perc_algemene_bijstand

CBS. (2012). *Percentage Ao uitkeringen relatief - buurten* . Opgeroepen op april 21, 2017, van cbs in uw buurt: http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2012_perc_arbeidsongeschiktheiduitkeringen_15_tot_65

CBS. (2012). *Percentage WW uitkeringen relatief - Buurten* . Opgeroepen op april 21, 2017, van cbs in uw buurt : http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2012_percentage_ww_uitkeringen_15_tot_65

CBS. (2014). *Gemiddeld inkomen per inwoner* . Opgeroepen op april 24, 2017, van cbs in uw buurt: http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2014_gemiddeld_inkomen_inwoner

CBS. (2014). *Gemiddeld inkomen per inwoner* . Opgeroepen op april 25, 2017, van cbs in uw buurt: http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2014_gemiddeld_inkomen_inwoner

CBS. (2014). *Gemiddeld inkomen per inwoner - buurt*. Opgeroepen op april 10, 2017, van cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2014_gemiddeld_inkomen_inwoner

CBS. (2014). *Huishoudens onder of rond sociaal minimum* . Opgeroepen op april 25, 2017, van cbs in uw buurt:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2014_percentage_huish_onder_rond_sociaal_min

CBS. (2014). *Percentage huishoudens onder of rond sociaal minimum* . Opgeroepen op april 24, 2017, van cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2014_percentage_huish_onder_rond_sociaal_min

CBS. (2014). *Percentage huishoudens onder of rond sociaal minimum - buurt* . Opgeroepen op april 10, 2017, van cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2014_percentage_huish_onder_rond_sociaal_min

CBS. (2016). *Aantal inwoners*. Opgeroepen op april 18, 2017, van cbs in uw buurt:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners*. Opgeroepen op april 18, 2017, van cbs in uw buurt:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners - Babberich* . Opgeroepen op april 24, 2017, van cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners - gemeente niveau*. Opgeroepen op april 28, 2017, van cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#gemeenten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners - Lathum*. Opgeroepen op april 25, 2017, van cbs in uw buurt:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners - Methen* . Opgeroepen op april 24, 2017, van cbs in uw buurt:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners Schrijvershoek* . Opgeroepen op april 25, 2017, van cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Aantal inwoners, Molenwijk*. Opgeroepen op april 20, 2017, van CBS in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners

CBS. (2016). *Buurten aantal inwoners* . Opgeroepen op maart 14, 2017, van Cbs in uw buurt :
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_aantal_inwoners_15_tot_25_jaar

Centraal Bureau voor de Statistiek . (2016, mei 17). *Bevolking; hoogstbehaald onderwijsniveau en onderwijsrichting* . Opgeroepen op maart 10, 2017, van Centraal Bureau voor de Statistiek Statline :
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82816ned&D1=0&D2=0&D3=0&D4=0&D5=0-1,7,11&D6=a&D7=89-92&VW=T>

- Centraal Bureau voor de Statistiek . (2016). *Percentage niet westerse allochtonen - buurt* . Opgeroepen op maart 10, 2017, van CBS in uw buurt:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#buurten2016_percentage_niet_westerse_allochtonen
- CMO STAMM. (2015). *Leefbaarheid Drenthe #01*. Groningen: CMO STAMM.
- Companen. (2015). *Focus op de bestaande voorraad*. Arnhem: Companen.
- De omvang van armoede* . (2016, september 27). Opgeroepen op februari 21, 2017, van Armoede in kaart 2016:
http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2016/de_omvang_van_armoede/
- Dorpen van de Marne in Beeld*. (2016). Opgeroepen op maart 13, 2017, van Mar necultuur: <http://www.mar necultuur.nl/>
- Dorpsraad Ooij. (2010). *Dorpsvisie Ooy 2010*. Zevenaar: Gemeente Zevenaar.
- Elsevier . (2016, mei 27). *Nog meer miljonairs: dit weten we over de rijkste Nederlanders* . Opgeroepen op februari 21, 2017, van Elsevier :
<http://www.elsevier.nl/economie/achtergrond/2016/05/meer-miljonairs-dit-weten-we-van-de-rijksten-309618/>
- Enexis netbeheer, Liander, Stedin. (2016 (prognose)). *Verbruik elektra gemiddeld* . Opgeroepen op april 18, 2017, van Energie in beeld :
<http://www.energieinbeeld.nl/inloggen/>
- Enexis, Liander, Stedin . (2016 (prognose)). *Energie verbruik elektriciteit*. Opgeroepen op april 25, 2017, van Energie in beeld:
<http://www.energieinbeeld.nl/inloggen/>
- Enexis, Liander, Stedin. (2016 (prognose)). *Elektriciteit verbruik*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Energie in beeld:
<http://www.energieinbeeld.nl/inloggen/>
- Enexis, Liander, Stedin. (2016 (prognose)). *Energie verbruik gas*. Opgeroepen op april 25, 2017, van Energie in beeld:
<http://www.energieinbeeld.nl/inloggen/>
- Enexis, Liander, Stedin. (2016 (prognose)). *Verbruik gas gemiddeld* . Opgeroepen op april 18, 2017, van Energie in beeld:
<http://www.energieinbeeld.nl/inloggen/>
- Enexis, Liander, Stedin. (2016 (prognoses)). *Gas verbruik*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Energie in beeld:
<http://www.energieinbeeld.nl/inloggen/>
- Engbersen, R., Harms, E., & Vermeulen, Y. (2016). *Vastgoed voor de buurt*. Zuidam: Platform 31 en De Vernieuwde Stad.
- Funda. (2017). *Gemeente Zevenaar*. Opgeroepen op april 28, 2017, van Funda: <http://www.funda.nl/koop/gemeente-zevenaar/>
- Funda. (2017). *Molenwijk, Zevenaar*. Opgeroepen op april 20, 2017, van Funda: <http://www.funda.nl/koop/zevenaar/molenwijk/>
- Gemeente Arnhem. (2017). *Arnhem in cijfers*. Opgeroepen op maart 13, 2017, van Buurtmonitor: <https://arnhem.buurtmonitor.nl/>

Gemeente Culemborg. (2016). *Leefbaarheidsmonitor*. Opgeroepen op maart 14, 2017, van Gemeente Culemborg:
<https://www.culemborg.nl/Wonen%20en%20leven/Leefbaarheid/Leefbaarheidsmonitor/>

Gemeente Hellevoetsluis. (2016). *Leefbaarheidsmonitor Hellevoetsluis 2016*. Opgeroepen op maart 14, 2017, van <http://www.lemon-hellevoetsluis.nl/>

Gemeente Velsen . (2015). *Leefbaarheidsmonitor 2015*. IJmuiden : Gemeente Velsen .

Gemeente Zevenaar . (2012). *Nota Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Zevenaar* . Zevenaar : Gemeente Zevenaar.

Gemeente Zevenaar . (2013). *Structuurvisie gemeente Zevenaar* . Zevenaar: gemeente Zevenaar.

Gemeente Zevenaar. (2017). *Buitenschoolse opvang* . Opgeroepen op april 2017, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/buitenschoolse%20opvang>

Gemeente Zevenaar . (2017, januari 13). Gisserver. Zevenaar, Gelderland.

Gemeente Zevenaar . (2017). *Station*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/station%20zevenaar>

Gemeente Zevenaar. (2015). *Woonvisie Gemeente Zevenaar 2015-2025*. Zevenaar: Gemeente Zevenaar.

Gemeente Zevenaar. (2016). *Een proces van groei!* Zevenaar : Gemeente Zevenaar.

Gemeente Zevenaar. (2017). *Apotheken* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar :
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/apotheken>

Gemeente Zevenaar. (2017). *Basisscholen bijzonder* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/basisscholen%20bijzonder>

Gemeente Zevenaar. (2017). *Fysiotherapie en manuele therapie* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar :
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/fysiotherapie/manuele%20therapie>

Gemeente Zevenaar. (2017). *Huisartsen*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/huisartsen>

Gemeente Zevenaar. (2017). *Kinderdagverblijf* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/kinderdagverblijf>

Gemeente Zevenaar. (2017). *Restaurants* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/restaurant>

Gemeente Zevenaar. (2017). *Snackbar* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar:
<http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/snackbar>

- Gemeente Zevenaar. (2017). Speeltoestellen. *Speelvoorzieningen 2017*. Zevenaar, Gelderland, Nederland: Gemeente Zevenaar.
- Gemeente Zevenaar. (2017). *Supermarkten* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar: <http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/supermarkten>
- Gemeente Zevenaar. (2017). *voortgezet onderwijs* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar: <http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/voortgezet%20onderwijs>
- Gemeente Zevenaar. (2017). *Ziekenhuizen* . Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeente gids Zevenaar : <http://zevenaar.smartmap.nl/#zoekstring/299/ziekenhuizen>
- Gemeente Zevenaar, afdeling belastingen. (2017). WOZ-waarden. Zevenaar, Gelderland, Nederland: Gemeente Zevenaar.
- GGD Gelderland-Midden . (2010). *Monitor Ouderen 65+ 2010*. GGD Gelderland-Midden.
- GGD Gelderland-Midden. (2012). *Monitor Volwassenen en Ouderen 2012*. GGD Gelderland-Midden.
- Google Maps. (2017). *Maps*. Opgeroepen op april 24 , 2017, van Google: <https://www.google.nl/maps/search/dagbesteding+/@51.9294097,6.0686649,15z>
- Huisman, C., Jong, A. d., Duin, C. v., & Stoeldraijer, L. (2013). *Regionale prognoses 2013 - 2040*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving en Statistics Netherlands. .
- Huurwoningen.nl. (2016). *Sociale huurwoningen* . Opgeroepen op februari 21, 2017, van Huurwoningen.nl: <https://www.huurwoningen.nl/info/sociale-huurwoningen/>
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities* . New York: Vintage Books; A disvision of random house.
- Kleinhans , R. (2013). *Leren van de Right to Buy bij onze westerburen*. Delft: TU Delft.
- Kuo, F. (2001). Coping with poverty; impact of environment and attention in the inner city. *Environment and Behavior*, 5 - 34.
- Leidelmeijer, K., & van Kamp, I. (2002). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid* . Bilthoven : RIVM.
- Lemon. (2016). *Leefbaarheidsmonitor Hellevoetsluis 2016*. Opgeroepen op maart 20 , 2017, van Lemon: <http://www.lemon-hellevoetsluis.nl/>
- Liebrechts, M. (2011, december 5). *Ontwikkeling woonkwaliteit: van 1960 tot 1990*. Opgeroepen op januari 23, 2017, van Kennisbank Bestaande Woning Bouw: <http://www.bestaandewoningbouw.nl/ontwikkeling-woonkwaliteit-periode-van-1960-tot-1990/>
- Liebrechts, M. (2011, december 2). *Woningkwaliteit in de tijd: tot en met 1960*. Opgeroepen op januari 23, 2017, van Kennisbank Bestaande Woning Bouw: <http://www.bestaandewoningbouw.nl/woningkwaliteit-in-de-tijd-periode-tot-en-met-1960-woningtypen-als-orderingsprincipe-1/>
- Marlet, G., & Woerkens , C. v. (2007, januari 26). Weg uit de wijk. *ESB*.

Metro . (2016, september 27). *SCP: minder mensen onder armoedegren van 971 euro* . Opgeroepen op februari 21, 2017, van Metro : <http://www.metronieuws.nl/nieuws/binnenland/2016/09/scp-minder-mensen-onder-armoedegrens-van-971-euro>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties . (2017). *Home*. Opgeroepen op maart 7, 2017, van Leefbaarometer: <http://www.leefbaarometer.nl/home.php>

Ministerie van volksgezondheid, Welzijn en Sport . (sd). *Wat is een een zorgzwaartepakket (ZZP)* . Opgeroepen op januari 24, 2017, van Wlz-overgangsrecht : <https://www.wlz-overgangsrecht.nl/woordenlijst/zorgzwaartepakket-zzp>

Monitor leefbaarheid en veiligheid 2015. (2016, oktober 3). Opgeroepen op maart 8, 2017, van Gemeente Deventer : <https://kennisnet.deventer.nl/kennisnet/kennisbank/kennisbank/veiligheid/monitor-leefbaarheid-en-veiligheid-2015>

Mooij, M. d., Geerdinck, M., Oostrom, L., & Weert, C. v. (2012). *Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Online bouwbesluit . (2015, november 24). *Bouwbesluit 1992/2003/2012*. Opgeroepen op januari 23, 2017, van Online bouwbesluit : <https://www.onlinebouwbesluit.nl/>

Planbureau voor de leefomgeving . (2016, september 11). *80-plussers*. Opgeroepen op januari 30, 2017, van Planbureau voor de leefomgeving: <http://www.pbl.nl/infographic/80-plussers>

Planbureau voor de Leefomgeving . (2016). *Balans van de Leefomgeving* . Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving .

Platform 31. (sd). *KEI-overzicht Openbare ruimte* . Opgeroepen op januari 12, 2017, van Platform 31: <http://kennisbank.platform31.nl/pages/27809/Openbare-ruimte.html>

Plavei. (2016). *Leefbaarheidsbeleid*. Didam : Plavei.

Politie Oost-Nederland, District Gelderland Midden, Team Rivierenland Oost. (2016). *Gebiedsscan 2016 Gemeente Zevenaar*. Politie .

Power BI. (2017). *Stapeling - in aantallen en per domein Methen*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeentemonitor sociaal domein: <https://app.powerbi.com/groups/me/reports/f46e33c5-5533-48b5-95de-5725a30248d4/ReportSection7>

Power BI. (2017). *Stapeling - in aantallen en per domein Molenwijk* . Opgeroepen op april 21, 2017, van Gemeentemonitor Zevenaar sociaal domein : <https://app.powerbi.com/groups/me/reports/f46e33c5-5533-48b5-95de-5725a30248d4/ReportSection7>

Power BI. (2017). *Verstrekkingen - Wie en Waar*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeentemonitor sociaal domein: <https://app.powerbi.com/groups/me/reports/f46e33c5-5533-48b5-95de-5725a30248d4/ReportSection1>

Power BI. (2017). *Verstrekkingen - Wie en Waar*. Opgeroepen op april 24, 2017, van Gemeentemonitor sociaal domein:

<https://app.powerbi.com/groups/me/reports/f46e33c5-5533-48b5-95de-5725a30248d4/ReportSection1>

Power BI. (2017). *Verstrekkingen - Wie en Waar Zevenaar*. Opgeroepen op april 21, 2017, van Gemeentemonitor sociaal domein : <https://app.powerbi.com/groups/me/reports/f46e33c5-5533-48b5-95de-5725a30248d4/ReportSection1>

Priemus, H., Boulhouwer, P., & Kruythof, H. (1997, december). Dutch Urban Policy: a promising perspective for the big cities. *International journal of urban and regional research*, 677-690.

Provincie Gelderland . (2016). *Samen sterk voor leefbaarheid* . Arnhem : Provincie Gelderland.

Provincie Gelderland . (sd). *Luchtkwaliteit per buurt*. Opgeroepen op mei 8, 2017, van Kaarten Gelderland: http://kaarten.gelderland.nl/viewer/app/thema_luchtkwaliteitperbuurt

Provincie Gelderland. (2016). *Samen sterk voor leefbaarheid*. Arnhem: Provincie Gelderland.

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli). (2014). *Advies: Langer zelfstandig, een gedeelde opgave van wonen, zorg en welzijn* . Den Haag : Raad van de leefomgeving en infrastructuur .

Rijksoverheid. (2016). *Leefbaarheid*. Opgehaald van Rijksoverheid : <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leefbaarheid>

Rikkink, I. (2015, november 20). *Weet welke vlakken horen bij je droomwoning* . Opgeroepen op januari 23, 2017, van Libero;

Aanopmakelaar met prestatietarief : <https://www.liberoaankoop.nl/blog/bouwjaar-van-een-woning/>

Sociaal Planbureau Groningen . (2016). *Leefbaarheidsmonitor Groningen* . Opgeroepen op maart 8, 2017, van Sociaal Planbureau Groningen : <http://sociaalplanbureau Groningen.nl/krimp-en-leefbaarheid/>

Sociale verzekeringsbank . (2017, mei). AOW. Nijmegen .

Stichting VACPunt Wonen . (sd). *Wat is woonkwaliteit?* Opgeroepen op januari 12, 2017, van VACPunt wonen : http://www.vacpuntwonen.nl/vacpuntwonen/p000014/vacpunt_wonen/wat_is_gebruikskwaliteit

Stol, W., Tielenburg, C., & e.a., &. (2011). *Basisboek Intergrale Veiligheid*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Team omgevingsvisie, Provincie Noord-Brabant . (2016, april 11). *Samenwerken aan de toekomst van Noord-Brabant* . Opgeroepen op februari 21, 2017, van Brabantse Omgevingsvisie : <https://www.omgevingsvisienb.nl/redactie/fysieke-leefomgeving/>

Thorborg, H., Leidemeijer, K., & Dassen, A. (2006). *Leefomgevingskwaliteit en leefbaarheid: naar beleidsevaluatie en onderzoek* . Bilthoven : Milieu- en Natuurplanbureau .

Veenhoven, R. (1999). Op zoek naar de menselijke maat. *Rekenschap*(46), 83-95.

Veenhoven, R. (2000). *Leefbaarheid*. Rotterdam : Erasmus Universiteit Rotterdam .

- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek?* . Den haag : Boom Lemma uitgevers.
- Verweij, A. (2006). *Leefbaarheid, op het snijvlak van sociaal en Fysiek* . Den Haag : Ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie; Directie Kennis en Verkenningen .
- VROM. (2004). *Leefbaarheid van wijken*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Westerhof, L. (2017, april 13). Re: Woonduren Plavei Giesbeek, Lathum en Angerlo . Didam, Gelderland , Nederland: Plavei .
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid . (2014). *Met kennis van gedrag beleid maken*. Amsterdam : Amsterdam University Press.
- Wildeboer - Schut, J., & Hoff, S. (2016, september 27). *Verwachte armoede in 2015 - 2017*. Opgeroepen op februari 21, 2017, van Armoede in kaart 2016: http://digitaal.scp.nl/armoedeinkaat2016/verwachte_armoede_in_2015-2017/
- Wittebrood , K., & van Dijk, T. (2007). *Aandacht voor de wijk*. Den Haag: Sociaal en cultureel Planbureau.
- Wittebrood, K., & Beem, M. v. (2004). *Sociale veiligheid vergroten door gelegenheidsbeperking: wat werkt en wat niet?* . Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling en het sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wortley, R., & Mazerolle, L. (2011). *Environmental Criminology and Crime analysis*. New York: Routledge.
- Zeeuwen, R. (2014). *Gebiedsmarketing; leefstijlen*. Opgeroepen op januari 16, 2017, van Blackboard: https://leren.saxion.nl/bbcswebdav/pid-835875-dt-content-rid-5097711_4/institution/ABR/MK_ROP_SO/ROPJR2KW12/College%205%20Gebiedsmarketing.pdf
- Zorggroep Solis. (sd). *Zorgzwaartepakketten*. Opgeroepen op februari 20, 2017, van Zorggroep Solis: <http://zorggroepsolis.nl/zorgzwaartepakket-zzp>

Trefwoordenlijst

A

Afstudeeropdracht

B

Bevolkingssamenstelling

D

Dorpen

Duurzaamheid

F

Fysieke leefomgeving

G

Gemeente

L

Leefbaarheid

Leefbaarheidsmonitor

M

Monitor

N

Nederland

O

Onderzoek

Ontwikkelen

Openbare ruimte

R

Ruimtelijke Ordening & Planologie

S

Scriptie

Sociale leefomgeving

V

Veiligheid

W

Wijken

Wijkvoorzieningen

Wonen

Woningcorporatie

Woonkwaliteit

Z

Zevenaar

Mini samenvatting

Voor de gemeente Zevenaar is er een leefbaarheidsmonitor ontwikkeld. De monitor is getest in vijf onderzoeksgebieden, namelijk Babberich, Lathum, Methen, Molenwijk en Schrijvershoek. De monitor bestaat uit vijf dimensies, namelijk bevolkingssamenstelling, woningen, voorzieningen, veiligheid en meedoen. Deze onderdelen kennen een aantal indicatoren. Aan de hand van deze dimensies en indicatoren is er gezocht naar data. Nadat de data is ingevuld, is er gekeken hoe de verhoudingen zijn tussen de vijf onderzochte gebieden en het gemeentelijk gemiddelde. De uitkomsten zijn besproken in een workshop met ambtenaren met verschillende disciplines van de gemeente Zevenaar, een adviseur participatie en leefbaarheid van woningcorporatie Plavei en een sociaal consulent van woningcorporatie Baston Wonen. Naar aanleiding van de workshop en de uitkomsten zijn er aanbevelingen gedaan aan de gemeente Zevenaar en de twee woningcorporaties.